วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ศึกษา

Journal of Political Science and Legal Studies

ISSN: 3057-1650(online)

Journal of Political Science and Legal Studies
Vol.1 No.3
(September- December 2025)

วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ศึกษา
(Journal of Political Science and Legal Studies) (JPSALS)
ISSN: 3057-1650 (Online)
ปีที่ 1 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2568)

วัตถุประสงค์และขอบเขต

1.วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ศึกษาเป็นวารสารวิชาการ วารสารมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัย บทความวิชาการ ฯที่เป็นความคิดริเริ่มใหม่ วารสารเป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะที่แตกต่าง หลากหลาย ไม่จำกัดแนวคิด อุดมการณ์ มุมมองฯ วารสารเน้นประเด็นที่ถกเถียงในสังคมทั้งปัญหาในอดีต ปัจจุบัน อนาคต อันเป็นแนวทางนำไปสู่การแก้ไขปัญหาร่วมกันในสังคมอย่างสันติและยั่งยืน วารสารเป็นสื่อกลางในการนำเสนอต่อสังคมให้แก่ประชาชนทั่วไป นักวิจัย นักวิชาการ อาจารย์ นิสิตนักศึกษา และ ประชาชนผู้สนใจทั่วไป

วารสารเน้นการใช้องค์ความรู้หลายสาขาวิชา หลายศาสตร์หรือหลายอนุศาสตร์ มาผสมผสานใช้ในการวิเคราะห์ วิจัยและสังเคราะห์ขึ้นเป็นองค์ความรู้ใหม่ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาด้านรัฐศาสตร์ เช่น ทฤษฎีหรือปรัชญาการเมือง พรรคการเมือง มติมหาชน และกลุ่มอิทธิพล กฎหมายมหาชน รัฐประศาสนศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รัฐบาลเปรียบเทียบ สภาและการตรากฎหมาย รัฐบาล ฯ และที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานิติศาสตร์ เช่น ประวัติศาสตร์กฎหมาย ปรัชญากฎหมาย อาชญาวิทยา กฎหมายอาญา กฎหมายเอกชน กฎหมายธุรกิจ กฎหมายมหาชน กฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา กฎหมายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กฎหมายการค้าระหว่างประเทศ กฎหมายภาษี ฯ

2.บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2-3 ท่าน วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ศึกษาเปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของทุกบุคคล แม้เป็นบทความในลักษณะวิพากษ์สังคม การเมืองฯ ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

3.ทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสารถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอกแต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

4.วารสารไม่มีนโยบายเรียกเก็บค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์ในทุกขั้นตอน

กำหนดการเผยแพร่

วารสารได้เริ่มจัดทำและตีพิมพ์ตั้งแต่ พ.ศ. 2568 ได้เริ่มจัดทำในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ โดยจะมีการเผยแพร่ระบบออนไลน์เพียงช่องทางเดียว ตั้งแต่ พ.ศ.2568 หมายเลข ISSN: 3057-1650 (Online) โดยวารสารมีนโยบายกำหนดกระบวนพิจารณาบทความให้เสร็จภายใน 30และบรรจุบทความนั้นขึ้นสู่วารสารทันทีที่เสร็จกระบวนพิจารณาบทความ

วารสารมีกำหนดการเผยแพร่ปีละ 3 ฉบับ ประกอบด้วย

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม- เมษายน

ฉบับที่ 2 เดือนพฤษภาคม- กันยายน

ฉบับที่ 3 เดือนตุลาคม- ธันวาคม

เกี่ยวกับวารสาร

วารสารรับพิจารณาตีพิมพ์บทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยบทความที่ได้รับการพิจารณาลงตีพิมพ์จะต้องมีสาระที่น่าสนใจต่อสังคม หรือเป็นปัญหาที่ถกเถียงในสังคม หรือวิวาทะในสังคม โดยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ บทความอาจเป็นมุมมองสังคมใหม่ อาจเป็นองค์ความรู้ใหม่ หรือนำเสนอองค์ความรู้เดิมในมุมมองใหม่ และไม่เคยถูกนำไปตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารอื่นมาก่อน รวมถึงไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารอื่นใด

ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสาร

การส่งบทความต้องจัดพิมพ์ตามรูปแบบที่กำหนด และต้องผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้น ๆ จึงจะได้รับการตีพิมพ์ในวารสาร บทความที่วารสารรับพิจารณาตีพิมพ์แบ่งเป็น 4 ประเภท คือ

1) บทความวิชาการ (Academic Articles) เป็นบทความวิเคราะห์ วิจารณ์หรือเสนอแนวคิดใหม่เป็นงานเขียนวิชาการซึ่งมีการวิเคราะห์ประเด็นตามหลักวิชาการ บทความมีการสำรวจวรรณกรรมและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบเพื่อสนับสนุนและสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ในประเด็นนั้นได้ บทความมีเนื้อหาเน้นหนักไปในด้านวิชาการ เสนอความคิด วิทยาการใหม่ หรือเป็นการตีความ ค้นคว้าหาข้อเท็จจริงที่แปลกใหม่ของสังคมมาเสนอต่อผู้อ่าน

2.) บทความวิจัย (Research Articles) เป็นบทความที่นำเสนอผลการดำเนินการวิจัยอย่างเป็นระบบ และได้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย บทความประกอบด้วย ชื่อเรื่อง รายละเอียดผู้เขียน บทคัดย่อ และเนื้อหาซึ่งประกอบไปด้วย บทนำ วิธีการวิจัย ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วัตถุประสงค์ สมมติฐาน(ถ้ามี) ขอบเขตการ วิจัย ระเบียบวิธีวิจัย ผลการวิจัย สรุปและข้อเสนอแนะ และบรรณานุกรม

3.) บทความปริทัศน์ (Review Articles) เป็นบทความที่เขียนจากการรวบรวมความรู้ในเรื่องที่น่าสนใจในปัจจุบันเรื่องใดเรื่องหนึ่งผ่านกระบวนการ วิเคราะห์ สังเคราะห์ เปรียบเทียบ และ/หรือวิจารณ์ เพื่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้ในมุมมองใหม่ บทความประกอบด้วย บทนำ เนื้อหา วิจารณ์ สรุป และบรรณานุกรม

4.) บทวิจารณ์หนังสือ (Book Reviews) เป็นบทความเขียนเล่าเรื่องและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหนังสือเล่มใดเล่มหนึ่งโดยเจตนาจะแนะนำหนังสือเล่มนั้นให้ผู้อ่านรู้จัก โดยให้รายละเอียดทางบรรณานุกรมของหนังสืออย่างสมบูรณ์ รวมถึงประเภทของหนังสือ ขอบเขตเนื้อหา คุณลักษณะพิเศษหรือข้อเด่นของหนังสือ บทความกล่าวถึงการประเมินคุณค่า แสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลว่ามีค่าควรอ่านหรือควรจัดหา เหมาะสมกับผู้อ่านกลุ่มใด มีการเปรียบเทียบกับหนังสือเล่มอื่นในประเภทเดียวกัน โดยผู้วิจารณ์ควรมีความรู้ในสาขาที่วิจารณ์ ควรระบุชื่อหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้วิจารณ์เพื่อใช้พิจารณาความน่าเชื่อถือของบทวิจารณ์

เจ้าของ

ศูนย์สังคมศาสตร์ศึกษา (Center for Social Science Studies)
เลขที่ 78/1หมู่9 ต.บ่อพลอย อ.บ่อพลอย จ.กาญจนบุรี 71160
โทร.081-8437249
อีเมล : thaicocialscience@gmail.com
เฟสบุ๊ค: ศูนย์สังคมศาสตร์ศึกษา

กองบรรณาธิการ

บรรณาธิการ

นางสาวออละไท สีสะเพียงทอง

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

นายสมชาย ขจรไพศาล

กองบรรณาธิการ

พระวิสุทธิพงษ์เมธี ,ดร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
ดร.ภูวนัย เพชรไปล่	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
ดร.พิษณุ โหระกุล	สภาทนายความแห่งประเทศไทย

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณากลั่นกรองบทความ (Peer Review)

พระครูสิริกาญจนาภิรักษ์,ดร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
พระศุภกิจ สุปญโญ,ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
พระมหาบุญรอด มหาวีโร , ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
ดร.สุนทร สุวรรณพร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
ดร.กนกวรรณ ปรีดิ์เปรม	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
ร.ศ. ดร.ชุติมา มุกสิกานนท์	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
ผ.ศ.ดร.นิพนธ์ ฐานะพันธ์	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
ผ.ศ. ดร. ปาณัฏกัญ เจิมพิพัฒน์	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
ผ.ศ.ดร. ณัฏพิชา วโรดมอธิพัฒน์	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
ผ.ศ. ดร. รัชฎา ภูแรง	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
ดร.เฉลียว นครจันทร์	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

สารบัญ

บทบรรณาธิการ..... ก

ผลกระทบของนโยบายประชานิยมต่อเสถียรภาพทางการเมืองของไทย: การวิเคราะห์เชิงโครงสร้าง และพลวัตอำนาจ.....1-10

อิทธิพลของพรรคการเมืองในกระบวนการสร้างนโยบายสาธารณะในประเทศไทย: การวิเคราะห์เชิงโครงสร้างและพลวัตอำนาจ.....11-21

การปฏิรูปกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิในที่ดินในประเทศไทย: ข้อเสนอและปัญหา.....22-32

รัฐพันลึกกับประชาธิปไตยแบบไทย: อำนาจนอกระบบในการกำหนดทิศทางการเมืองหลังการเลือกตั้ง.....33-53

ภาคผนวก.....54

บทบรรณาธิการ

วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ศึกษาฉบับนี้เป็นฉบับแรก โดยกองบรรณาธิการได้พิจารณาบทความให้คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) พิจารณากลั่นกรองเพื่อความสมบูรณ์ของบทความก่อนการตีพิมพ์ให้เกิดคุณภาพสูงสุด โดยในฉบับนี้ประกอบด้วย บทความวิชาการ 4 บทความ ซึ่งทางกองบรรณาธิการได้มีการคัดเลือกมานำเสนอเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทเชิงสถานการณ์ของประเทศไทยในปัจจุบันคือ

น.ส.มณี คงสิน ในบทความ **ผลกระทบของนโยบายประชานิยมต่อเสถียรภาพทางการเมืองของไทย: การวิเคราะห์เชิงโครงสร้างและพลวัตอำนาจ**สรุปว่า นโยบายประชานิยมมีบทบาทสำคัญในการสร้างความนิยมและขยายฐานเสียงในระยะสั้น ด้วยการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนฐานรากผ่านการแจกจ่ายสวัสดิการและบริการสาธารณะ เช่น โครงการ “30 บาทรักษาทุกโรค” และ “บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ” ซึ่งช่วยลดความเหลื่อมล้ำและเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรของรัฐ อย่างไรก็ตามนโยบายประชานิยมเหล่านี้มักประสบปัญหาความยั่งยืน เนื่องจากการขาดการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์และการบริหารจัดการที่โปร่งใส ส่งผลให้เกิดภาวะความเปราะบางทางการคลังและความไม่มั่นคงทางการเมืองในระยะยาว นอกจากนี้การใช้วาทกรรมแบ่งแยกและการรวมอำนาจอย่างเข้มข้นยังเพิ่มความขัดแย้งในสังคม และลดทอนกลไกตรวจสอบถ่วงดุลทางการเมือง

น.ส.ปภาวรินทร์ ลัดธรรม วิเคราะห์ **อิทธิพลของพรรคการเมืองในกระบวนการสร้างนโยบายสาธารณะในประเทศไทย: การวิเคราะห์เชิงโครงสร้างและพลวัตอำนาจ** เห็นว่า พรรคการเมืองในประเทศไทยมักใช้นโยบายสาธารณะเป็นเครื่องมือทางการเมืองเพื่อรักษาและขยายฐานเสียง โดยมุ่งเน้นการแจกจ่ายผลประโยชน์แก่กลุ่มเป้าหมายเฉพาะ ทำให้นโยบายมักขาดความต่อเนื่องและความยั่งยืน ส่งผลให้ประสิทธิภาพของนโยบายลดลงและเกิดความไม่แน่นอนในระบบการเมือง นอกจากนี้ ความขัดแย้งภายในพรรคและระหว่างพรรค รวมถึงการแทรกแซงของกลุ่มทุน ยิ่งเพิ่มความท้าทายต่อกระบวนการสร้างนโยบายที่โปร่งใสและมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับที่เพียงพอ บทความขอเสนอแนวทางเชิงนโยบายเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของพรรคการเมืองและระบบการเมืองไทย โดยเน้นการปฏิรูปโครงสร้างภายในพรรค การเพิ่มกลไกตรวจสอบถ่วงดุล และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน เพื่อสร้างกระบวนการสร้างนโยบายที่โปร่งใส มีประสิทธิภาพ และตอบสนองต่อความต้องการของสังคมอย่างแท้จริง บทความนี้หวังว่าจะเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างความตระหนักและส่งเสริมการปฏิรูปที่ยั่งยืนในระบบการเมืองและนโยบายสาธารณะของประเทศไทย

นายกิตติศักดิ์ ธนรักษ์ จากบทความ**การปฏิรูปกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิในที่ดินในประเทศไทย: ข้อเสนอและปัญหา** ผู้เขียนเห็นว่า ระบบกฎหมายที่ดินในประเทศไทยมีความซับซ้อนและขาดความชัดเจน ส่งผลให้เกิดช่องโหว่ที่เปิดโอกาสให้กลุ่มทุนและเจ้าหน้าที่รัฐที่มีอิทธิพลใช้ประโยชน์ในทางมิชอบ ประชาชน กลุ่มชาติพันธุ์และผู้มีรายได้น้อยมักเป็นผู้ได้รับผลกระทบมากที่สุด เนื่องจากไม่ได้รับการคุ้มครองสิทธิที่ดิน อย่างเพียงพอและถูกกดดันให้สูญเสียพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัย นอกจากนี้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างชุมชน ท้องถิ่นกับภาครัฐหรือภาคเอกชนยังเพิ่มความซับซ้อนและความรุนแรงของข้อพิพาท บทความเสนอ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่เน้นการปฏิรูปกฎหมายให้ครอบคลุมและชัดเจน การสร้างกลไกตรวจสอบถ่วงดุลที่ เข้มแข็ง การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเพิ่มความโปร่งใสในการ บริหารจัดการสิทธิที่ดิน ข้อเสนอเหล่านี้มีเป้าหมายเพื่อสร้างระบบกฎหมายที่ดินที่ยุติธรรม มีประสิทธิภาพ และตอบสนองความต้องการของสังคมอย่างแท้จริงในการกระตุ้นการปฏิรูปและส่งเสริมความเป็นธรรมใน ระบบการจัดการที่ดินของประเทศไทย

นายคุณากร ตันสกุล ในบทความ **รัฐพันลึกกับประชาธิปไตยแบบไทย: อำนาจนอกระบบในการกำหนดทิศทางการเมืองหลังการเลือกตั้ง** เห็นว่า รัฐพันลึกในบริบทไทยมิได้เป็นเพียงเครือข่ายอำนาจเชิง นามธรรม หากแต่มีลักษณะเป็นโครงสร้างทางสถาบันที่เชื่อมโยงกันระหว่างกองทัพ ระบบราชการระดับสูง ตุลาการ และชนชั้นนำทางเศรษฐกิจ โดยมีบทบาทสำคัญในการกำหนดขอบเขตอำนาจของรัฐบาลที่มาจาก การเลือกตั้ง การแทรกแซงดังกล่าวส่งผลให้ประชาธิปไตยไทยอยู่ในภาวะ “ประชาธิปไตยแบบจำกัด” ความรับ ผิดเชิงสถาบันอ่อนแอ วงจรความรุนแรงทางการเมืองเกิดซ้ำ และหลักนิติรัฐขาดเสถียรภาพ บทความเสนอว่า การคลี่คลายอำนาจรัฐพันลึกจำเป็นต้องอาศัยการปฏิรูปเชิงโครงสร้างทั้งในระดับรัฐธรรมนูญ ระบบความ ยุติธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างพลเรือนกับทหาร และการสร้างวัฒนธรรมการเมืองแบบตรวจสอบได้ เพื่อทำให้ ประชาธิปไตยไทยกลับคืนสู่เจตจำนงของประชาชนอย่างแท้จริงและยั่งยืนในอนาคต

(น.ส.ออละไท สีสะเพียงทอง)

บรรณาธิการ

Journal of Political Science and Legal Studies Original Article
Received: 11 September 2025 Revised: 28 September 2025 Accepted: 23 December 2025

ผลกระทบของนโยบายประชานิยมต่อเสถียรภาพทางการเมืองของไทย: การวิเคราะห์เชิงโครงสร้างและพลวัตอำนาจ

Populist Policies and Their Impact on Thailand's Political Stability: Structural Perspectives and Power Dynamics

มณี คงสิน[1]
Manee Kongsin

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายประชานิยมต่อเสถียรภาพทางการเมืองของประเทศไทยในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา ผ่านกรอบแนวคิดทางรัฐศาสตร์และเศรษฐศาสตร์การเมือง โดยเน้นศึกษาผลกระทบทั้งเชิงบวกและเชิงลบของนโยบายประชานิยมที่ถูกนำมาใช้โดยรัฐบาลต่าง ๆ ตั้งแต่รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร รัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ไปจนถึงรัฐบาลประยุทธ์ จันทร์โอชา บทความนี้ยังนำเสนอกรณีศึกษาเชิงลึกเพื่อเปรียบเทียบผลลัพธ์ของนโยบายประชานิยมในแต่ละยุค รวมถึงวิเคราะห์บทบาทของสถาบันการเมือง กลไกถ่วงดุล และวัฒนธรรมการเมืองที่มีอิทธิพลต่อการสร้างเสถียรภาพและความเปราะบางทางการเมือง ผลการศึกษาพบว่า นโยบายประชานิยมมีบทบาทสำคัญในการสร้างความนิยมและขยายฐานเสียงในระยะสั้น ด้วยการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนฐานรากผ่านการแจกจ่ายสวัสดิการและบริการสาธารณะ เช่น โครงการ “30 บาทรักษาทุกโรค” และ “บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ” ซึ่งช่วยลดความเหลื่อมล้ำและเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรของรัฐ อย่างไรก็ตามนโยบายประชานิยมเหล่านี้มักประสบปัญหาความยั่งยืน เนื่องจากการขาดการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์และการบริหารจัดการที่โปร่งใส ส่งผลให้เกิดภาวะความเปราะบางทางการคลังและความไม่มั่นคงทางการเมืองในระยะยาว นอกจากนี้ การใช้วาทกรรมแบ่งแยกและการรวมอำนาจอย่างเข้มข้นยังเพิ่มความขัดแย้งในสังคม และลดทอนกลไกตรวจสอบถ่วงดุลทางการเมือง

คำสำคัญ: ผลกระทบ, นโยบายประชานิยม, เสถียรภาพทางการเมือง, ไทย

---

[1] นักวิชาการอิสระ ; independent Scholar,Thailand
Corresponding author, e-mail: maneekongsin52@gmail.com,Tel. 084-583613317

Abstract

This article aims to analyze the impacts of populist policies on political stability in Thailand over the past two decades through the lenses of political science and political economy. It examines both the positive and negative effects of populist policies implemented by successive governments, including those led by Thaksin Shinawatra, Yingluck Shinawatra, and Prayut Chan-o-cha. In-depth case studies are presented to compare the outcomes of populist policies in different periods, while also considering the roles of political institutions, checks and balances, and political culture in shaping political stability and vulnerability.The findings indicate that populist policies play a significant role in generating short-term popularity and expanding electoral bases by addressing the needs of grassroots populations through the distribution of welfare and public services, such as the “30 Baht Universal Healthcare” scheme and the “State Welfare Card.” However, these policies often face sustainability challenges due to a lack of strategic planning and transparent management, resulting in fiscal vulnerabilities and political instability in the long term. Additionally, divisive rhetoric and the concentration of power exacerbate social conflicts and weaken political accountability mechanisms.

Keywords: Impact, Populist policies, Political stability, Thailand

1.บทนำ

ในประสบการณ์หลายทศวรรษในฐานะนักศึกษาเกี่ยวกับการเมืองไทย หนึ่งในปรากฏการณ์ที่เปลี่ยนโฉมภูมิทัศน์การเมืองไทยอย่างลึกซึ้งคือ “นโยบายประชานิยม” ซึ่งแม้จะถูกมองว่าเป็นเครื่องมือในการเข้าถึงฐานเสียง แต่ในความเป็นจริงแล้ว ประชานิยมได้กลายเป็นกลยุทธ์เชิงอุดมการณ์ที่กำหนดวิธีคิดของทั้งนักการเมืองและประชาชนมาอย่างต่อเนื่อง (Weyland, 2001) โดยเฉพาะตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษ 2540 เป็นต้นมา นโยบายประชานิยมในประเทศไทยได้แสดงให้เห็นถึงพลังในการสร้างความนิยมและความผูกพันระหว่างผู้นำกับมวลชน ผ่านการออกแบบนโยบายที่ตอบสนองความต้องการอย่างเร่งด่วน ทั้งในด้านสวัสดิการ การเข้าถึงทรัพยากร และการยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ แต่ในขณะเดียวกันกลไกประชานิยมก็ได้กระตุ้นให้เกิดความแตกแยกทางการเมือง วาทกรรมแบบขั้วตรงข้าม และความตึงเครียดในสังคมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อเสถียรภาพของระบอบการเมืองในระยะยาว (Mudde & Rovira Kaltwasser, 2017)

ในฐานะผู้ที่เคยผ่านทั้งยุคก่อนและหลังการมาถึงของประชานิยม ซึ่งสามารถสังเกตได้ว่าความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมิได้จำกัดอยู่เพียงเชิงนโยบาย แต่ยังแทรกซึมสู่โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน นโยบาย

ประชานิยมในหลายรัฐบาลมิใช่เพียงกลไกการแจกจ่ายผลประโยชน์ หากแต่เป็นเครื่องมือในการสร้างเครือข่ายอำนาจ สร้าง “พันธะทางการเมือง” (Political linkage) และเปลี่ยนรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเป็นระบบ (Kitschelt & Wilkinson, 2007) โดยเห็นพลังของโครงการอย่าง “30 บาทรักษาทุกโรค” หรือ “กองทุนหมู่บ้าน” ที่สร้างความหวังให้กับประชาชนในระดับรากหญ้า แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นจุดเริ่มต้นของการจัดสรรงบประมาณที่อิงผลประโยชน์ระยะสั้น มากกว่าการวางแผนพัฒนาที่ยั่งยืน นโยบายเหล่านี้เมื่อถูกนำเสนอในลักษณะแข่งขันระหว่างพรรคการเมือง ก็อาจนำไปสู่ภาวะการเมืองแบบประชานิยมสุดขั้ว (Populist polarization) ซึ่งบ่อนทำลายกลไกการถ่วงดุล และความต่อเนื่องของนโยบายรัฐ

บทความนี้มีเป้าหมายเพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายประชานิยมที่มีต่อเสถียรภาพทางการเมืองของประเทศไทยอย่างรอบด้าน โดยพิจารณาทั้งด้านบวกและด้านลบ ผ่านกรอบแนวคิดทางรัฐศาสตร์และเศรษฐศาสตร์การเมือง รวมถึงบทเรียนจากประสบการณ์จริงของอดีตรัฐบาลในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา โดยจะชี้ให้เห็นถึงกลไกที่นโยบายประชานิยมมีอิทธิพลต่อพลวัตอำนาจ ความเชื่อมั่นของประชาชนต่อระบบการเมือง และความเสี่ยงต่อการแตกแยกของสังคม โดยมีการนำเสนอกรณีศึกษาเปรียบเทียบ รวมถึงข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับการออกแบบนโยบายประชานิยมที่ยั่งยืนในอนาคต ทั้งนี้เพื่อให้บทความสามารถมีส่วนร่วมในการสร้างความเข้าใจ และเสนอแนวทางปรับสมดุลระหว่างการตอบสนองต่อประชาชนกับการธำรงไว้ซึ่งเสถียรภาพของระบอบการเมือง (Haggard,, 2004)

2.กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

นโยบายประชานิยมเป็นปรากฏการณ์ที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในวงการรัฐศาสตร์และเศรษฐศาสตร์การเมือง โดยประชานิยมถูกนิยามว่าเป็นกลยุทธ์ทางการเมืองที่ผู้นำใช้เพื่อสร้างความสัมพันธ์โดยตรงกับประชาชนผ่านการนำเสนอวาทกรรมแบ่งแยกระหว่าง “ประชาชนบริสุทธิ์” กับ “ชนชั้นนำหรือกลุ่มชนชั้นสูง” (Mudde, 2004) ทฤษฎีประชานิยมเน้นย้ำถึงบทบาทของผู้นำประชานิยมที่ใช้สัญญาเกี่ยวกับการแจกจ่ายทรัพยากรและผลประโยชน์อย่างกว้างขวางเพื่อแลกกับความนิยมทางการเมือง (Canovan, 1999) อย่างไรก็ตามประชานิยมยังถูกวิพากษ์ว่าอาจนำไปสู่การทำลายกลไกถ่วงดุลและเสถียรภาพของระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่มีโครงสร้างทางสังคมและการเมืองเปราะบาง (Kriesi & Pappas, 2015)

นอกจากมุมมองทางรัฐศาสตร์แล้ว เศรษฐศาสตร์การเมืองยังให้กรอบการวิเคราะห์ที่สำคัญเกี่ยวกับนโยบายประชานิยม โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องลูกค้า(Clientelism) และการจัดสรรทรัพยากรที่มีเป้าหมายสร้างความภักดีทางการเมือง(Stokes, 2007) นโยบายประชานิยมในบริบทนี้มักถูกมองว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างรัฐกับประชาชนผ่านการแจกจ่ายสวัสดิการหรือบริการสาธารณะ อย่างไรก็ตามการแจกจ่ายที่ไม่มีความยั่งยืนและขาดการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์อาจทำให้เกิดความเปราะบางทางการคลังและก่อให้เกิดปัญหาเสถียรภาพทางการเมืองในระยะยาว (Acemoglu & Robinson, 2006) นอกจากนี้แนวคิดเรื่อง “เสถียรภาพทาง

การเมือง” ยังเกี่ยวข้องกับความสามารถของระบบการเมืองในการรักษาความสมดุลระหว่างการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนและการคงไว้ซึ่งระเบียบทางสถาบัน (Haggard & Kaufman, 1995)

กรอบแนวคิดทั้งในด้านรัฐศาสตร์และเศรษฐศาสตร์การเมืองนี้ชี้ให้เห็นว่า นโยบายประชานิยมมีบทบาทสองด้านที่ซับซ้อน ทั้งในฐานะเครื่องมือสร้างความนิยมและความเชื่อมโยงทางการเมืองในระยะสั้น และในฐานะปัจจัยที่อาจบ่อนทำลายเสถียรภาพทางการเมืองในระยะยาว (Levitsky & Ziblatt, 2018) การวิเคราะห์ผลกระทบของประชานิยมจึงต้องคำนึงถึงบริบททางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจของแต่ละประเทศ รวมถึงกลไกถ่วงดุลและบทบาทของสถาบันที่สามารถบรรเทาหรือขยายผลกระทบดังกล่าวได้ บทความนี้จะใช้กรอบแนวคิดเหล่านี้เพื่อพิจารณาผลกระทบของนโยบายประชานิยมในประเทศไทย โดยคำนึงถึงพลวัตของอำนาจและความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนในบริบทที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

3.พัฒนาการของนโยบายประชานิยมในประเทศไทย

การเมืองไทยในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาได้รับอิทธิพลอย่างชัดเจนจากนโยบายประชานิยมที่ถูกนำมาใช้โดยรัฐบาลต่าง ๆ เพื่อสร้างฐานเสียงและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างเร่งด่วน รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร เป็นตัวอย่างที่โดดเด่นของการใช้ประชานิยมในระดับประเทศ ด้วยนโยบายสวัสดิการเช่น “30 บาทรักษาทุกโรค” และ “กองทุนหมู่บ้าน” ที่ช่วยลดความเหลื่อมล้ำและเสริมสร้างฐานเสียงในชนบท (Phongpaichit & Baker, 2004) อย่างไรก็ตามนโยบายเหล่านี้ยังถูกวิพากษ์ว่าเป็นการแจกจ่ายผลประโยชน์ที่เน้นระยะสั้นและส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางการคลัง นับจากนั้น รัฐบาลอื่น ๆ เช่นรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร และรัฐบาลประยุทธ์ จันทร์โอชา ก็ได้นำนโยบายประชานิยมในรูปแบบต่างๆ มาปรับใช้เพื่อสร้างความนิยมและความชอบธรรมทางการเมืองในบริบทที่เปลี่ยนแปลง

นโยบายประชานิยมในประเทศไทยไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่การแจกจ่ายสวัสดิการ แต่ยังรวมถึงการออกแบบโครงการที่มุ่งสร้างความผูกพันทางการเมืองกับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เช่น โครงการรับจำนำข้าวในยุครัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ที่พยายามสนับสนุนเกษตรกรรายย่อยอย่างเป็นรูปธรรม (Pasuk & Baker, 2014) นอกจากนี้รัฐบาลประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้นำเสนอนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐซึ่งมุ่งช่วยเหลือกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและผู้ด้อยโอกาสในสังคม โดยใช้กลไกการแจกจ่ายที่มีระบบและเป็นทางการมากขึ้น ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงของรูปแบบประชานิยมสะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวของนักการเมืองไทยในบริบทที่มีความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงข้อจำกัดด้านงบประมาณและแรงกดดันจากสถาบันระหว่างประเทศ (Phanuphong & Wongpreedee, 2018)

แม้ว่านโยบายประชานิยมในประเทศไทยจะมีรูปแบบและเนื้อหาที่หลากหลายตามช่วงเวลาทางการเมืองและความต้องการของประชาชน แต่โดยรวมแล้วมีลักษณะร่วมที่สำคัญ คือการเน้นการตอบสนองความต้องการเร่งด่วนของกลุ่มประชาชนฐานรากผ่านการแจกจ่ายสวัสดิการและบริการสาธารณะในวงกว้าง อย่างไรก็ตามความ

ไม่ยั่งยืนของงบประมาณและการขาดการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์มักทำให้นโยบายเหล่านี้เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเปราะบางในระยะยาว ทั้งในแง่การคลังและเสถียรภาพทางการเมือง (Chachavalpongpun, 2015) บทต่อไปจะวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายประชานิยมทั้งในเชิงบวกและลบต่อเสถียรภาพทางการเมืองของประเทศไทยอย่างละเอียด

4.ผลกระทบเชิงบวกต่อเสถียรภาพทางการเมือง

นโยบายประชานิยมในบริบทของการเมืองไทยมีบทบาทสำคัญในการสร้างความชอบธรรมและความนิยมในระยะสั้น ผ่านการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนฐานรากอย่างรวดเร็วและตรงจุด (Haggard, 2004) การแจกจ่ายสวัสดิการ เช่น การรักษาพยาบาลราคา 30 บาท หรือการสนับสนุนเกษตรกรด้วยโครงการรับจำนำข้าว ช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมและเพิ่มโอกาสเข้าถึงบริการพื้นฐานที่รัฐจัดให้ ส่งผลให้ประชาชนในระดับรากหญ้ามีความรู้สึกว่ารัฐบาลใส่ใจและมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจทางการเมืองมากขึ้น (Hicken, 2011) ผลกระทบเชิงบวกนี้ช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางการเมืองโดยการขยายฐานเสียงและลดโอกาสเกิดความขัดแย้งทางสังคมในระยะสั้น

นอกจากนี้นโยบายประชานิยมยังส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระดับรากหญ้าโดยตรง ผ่านการสร้างช่องทางให้ประชาชนได้รับประโยชน์และรู้สึกผูกพันกับรัฐบาล (Sabatini, 2003) ความสัมพันธ์เช่นนี้ช่วยสร้างพันธะทางการเมืองที่แข็งแกร่ง ลดการแบ่งแยกทางชนชั้นและสร้างความเป็นเอกภาพในระดับชุมชน ในหลายกรณีนโยบายประชานิยมจึงกลายเป็นเครื่องมือในการสร้างความมั่นคงทางการเมืองโดยการส่งเสริมการรวมตัวทางสังคมและการยอมรับในระบบการเมืองที่มีอยู่ แม้ว่าจะมีข้อจำกัดในแง่ของความยั่งยืนทางการคลัง แต่ผลประโยชน์ในระยะสั้นนี้มีบทบาทสำคัญต่อการรักษาความสงบเรียบร้อยและความต่อเนื่องทางการเมืองในสังคมไทย (Kitschelt & Wilkinson, 2007)

อย่างไรก็ตาม ผลกระทบเชิงบวกของนโยบายประชานิยมมักเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่จำกัดและมีลักษณะเป็นการบรรเทาความตึงเครียดทางสังคมในระยะสั้นเท่านั้น (Mudde, 2004) การใช้ประชานิยมเพื่อสร้างความนิยมโดยไม่คำนึงถึงความยั่งยืนของนโยบายอาจส่งผลให้เกิดการพึ่งพิงต่อรัฐมากขึ้นและลดทอนบทบาทของสถาบันการเมืองที่สำคัญ เช่น ระบบตรวจสอบถ่วงดุลและกลไกประชาธิปไตย (Roberts, 2003) ดังนั้น ถึงแม้นโยบายประชานิยมจะช่วยเสริมสร้างเสถียรภาพทางการเมืองในระยะสั้น แต่ความท้าทายและข้อจำกัดในระยะยาวยังคงเป็นประเด็นที่ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบในการออกแบบและดำเนินนโยบายต่อไป(พรประภา & พจน์เสถียรกุล ,2023)

5.ผลกระทบเชิงลบต่อเสถียรภาพทางการเมือง

แม้ว่านโยบายประชานิยมจะมีบทบาทในการสร้างความนิยมและลดความเหลื่อมล้ำในระยะสั้น แต่ในแง่ของเสถียรภาพทางการเมือง มันยังมีผลกระทบเชิงลบที่ไม่อาจมองข้ามได้ (Levitsky & Ziblatt, 2018) ประชานิยมในบางกรณีทำให้เกิดการแบ่งขั้วทางการเมืองอย่างรุนแรง เมื่อผู้นำใช้วาทกรรมแบ่งแยกระหว่าง “ประชาชนแท้จริง” กับ “ชนชั้นนำชั่วร้าย” ซึ่งสร้างความขัดแย้งและความไม่ไว้วางใจในสังคม (Mudde, 2004) ผลที่ตามมาคือการลดทอนความเชื่อมั่นในสถาบันการเมืองและระบบกฎหมาย ทำให้เกิดความเปราะบางต่อเสถียรภาพของระบอบประชาธิปไตย นอกจากนี้การใช้นโยบายประชานิยมในลักษณะนี้อาจบ่อนทำลายกลไกตรวจสอบถ่วงดุลและส่งเสริมการรวมอำนาจในมือของผู้นำเพียงคนเดียว (Sabatini, 2003;ปราณีราษฎร์ ช& สิริพงศ์ทักษิณ ,2019)

นอกจากนี้นโยบายประชานิยมที่มุ่งเน้นการแจกจ่ายผลประโยชน์ในระยะสั้นโดยไม่คำนึงถึงความยั่งยืนทางการคลัง มักนำไปสู่ปัญหาทางเศรษฐกิจที่รุนแรง เช่น การขาดดุลงบประมาณและหนี้สาธารณะที่เพิ่มขึ้น (Acemoglu & Robinson, 2006) ผลกระทบเหล่านี้สร้างแรงกดดันต่อรัฐบาลในอนาคต และลดขีดความสามารถในการบริหารจัดการนโยบายอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงก่อให้เกิดความไม่พอใจในหมู่ประชาชนเมื่อผลประโยชน์เหล่านั้นไม่สามารถดำเนินต่อไปได้ ทำให้เกิดภาวะความไม่มั่นคงทางการเมืองและการประท้วงในบางกรณี (Haggard, 2004 ;พิพัฒน์เสรีธรรม ,2018) ความเปราะบางทางเศรษฐกิจนี้ส่งผลสะท้อนกลับสู่เสถียรภาพทางการเมืองในรูปแบบของความไม่แน่นอนและความขัดแย้งที่เพิ่มขึ้น

อีกประเด็นที่สำคัญคือ การที่นโยบายประชานิยมมักถูกนำมาใช้ในลักษณะเป็นเครื่องมือทางการเมืองเพื่อรักษาอำนาจและขยายฐานเสียงอย่างไม่ยั่งยืน (,Sabatini 2003) ส่งผลให้เกิดการบิดเบือนกระบวนการตัดสินใจสาธารณะ และลดทอนความโปร่งใสในการบริหารงานภาครัฐ การมุ่งเน้นการแจกจ่ายผลประโยชน์มากกว่าการพัฒนาระบบที่ยั่งยืนจึงทำให้เกิดความเสี่ยงที่รัฐบาลจะพึ่งพานโยบายประชานิยมเป็นกลไกหลักในการคงอำนาจ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตยที่เข้มแข็งและเสถียรภาพทางการเมืองในระยะยาว

6.กรณีศึกษา

หนึ่งในกรณีศึกษาที่ชัดเจนเกี่ยวกับผลกระทบของนโยบายประชานิยมต่อเสถียรภาพทางการเมืองในประเทศไทย คือรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ในช่วงปี พ.ศ. 2544–2549 รัฐบาลนี้ได้นำนโยบายสวัสดิการอย่าง “30 บาทรักษาทุกโรค” และ “กองทุนหมู่บ้าน” มาใช้เพื่อลดความเหลื่อมล้ำและขยายฐานเสียงในชนบท (Phongpaichit & Baker, 2004) โครงการเหล่านี้สร้างความนิยมอย่างรวดเร็วและเพิ่มความรู้สึกผูกพันของประชาชนต่อรัฐบาล อย่างไรก็ตาม นโยบายเหล่านี้ก็สร้างความตึงเครียดในสังคมและการเมือง เช่น ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มการเมืองที่สนับสนุนและต่อต้าน รวมถึงความกังวลเรื่องความยั่งยืนทางการคลังและการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (Pasuk & Baker, 2014) กรณีศึกษานี้สะท้อนให้เห็นทั้งศักยภาพและข้อจำกัดของนโยบายประชานิยมในการรักษาเสถียรภาพทางการเมืองในระยะยาว

ในยุครัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร (พ.ศ. 2554–2557) นโยบายประชานิยมอย่างโครงการรับจำนำข้าวถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสนับสนุนเกษตรกรรายย่อย ซึ่งได้รับการตอบรับอย่างกว้างขวางจากประชาชนฐานราก (Pasuk & Baker, 2014) อย่างไรก็ตามโครงการนี้ก็เป็นเหตุให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจและการเงิน รวมถึงการวิพากษ์วิจารณ์เรื่องความโปร่งใสและการจัดการที่มีประสิทธิภาพ (Phongpaichit & Baker, 2015) ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มการเมืองและการเคลื่อนไหวทางสังคมในช่วงเวลาดังกล่าวยังส่งผลให้เสถียรภาพทางการเมืองของประเทศตกอยู่ในภาวะเปราะบางอย่างรุนแรง และท้ายที่สุดก็เป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยที่นำไปสู่การรัฐประหารในปี พ.ศ. 2557(พรหมภาพ & วงศ์สุรวัฒน์ ,2025)

สำหรับยุครัฐบาลประยุทธ์ จันทร์โอชา (พ.ศ. 2557–ปัจจุบัน) นโยบายประชานิยมได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบไปสู่การแจกจ่ายสวัสดิการผ่าน“บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ”ซึ่งมีเป้าหมายช่วยเหลือกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและผู้ด้อยโอกาสในสังคมอย่างเป็นระบบมากขึ้น (Phanuphong & Wongpreedee, 2018) อย่างไรก็ตาม แม้นโยบายนี้จะช่วยบรรเทาความยากจนในระดับหนึ่ง แต่การดำเนินนโยบายภายใต้บริบทของการปกครองโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ(คสช.) ส่งผลให้เกิดข้อถกเถียงเกี่ยวกับเสรีภาพทางการเมืองและความชอบธรรมของรัฐบาล (Chachavalpongpun, 2015) กรณีศึกษานี้สะท้อนให้เห็นว่าประชานิยมในยุคปัจจุบันถูกกำกับด้วยกลไกรัฐที่แตกต่างจากอดีต แต่ยังคงมีผลกระทบต่อเสถียรภาพทางการเมืองในรูปแบบที่หลากหลายและซับซ้อน

7.ข้อวิเคราะห์และสังเคราะห์

จากกรณีศึกษาที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่านโยบายประชานิยมมิได้ส่งผลเฉพาะในมิติของสวัสดิการหรือเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและพลวัตอำนาจทางการเมืองไทยอย่างลึกซึ้ง ประการแรก มันได้เสริมสร้างความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ระหว่างรัฐกับประชาชน ทำให้ฐานเสียงระดับรากหญ้ามีบทบาทต่อการกำหนดทิศทางการเมืองมากขึ้น ซึ่งถือเป็นการขยาย “โครงสร้างการเข้าถึงอำนาจ” ของกลุ่มที่เคยถูกกีดกัน (Kitschelt & Wilkinson, 2007) ประการที่สอง นโยบายเหล่านี้กลับสร้างความเปราะบางต่อกลไกตรวจสอบถ่วงดุล เพราะทรัพยากรของรัฐถูกใช้เพื่อสร้างความภักดีทางการเมือง มากกว่าการพัฒนาสถาบันในระยะยาว (Levitsky & Ziblatt, 2018) ส่งผลให้สมดุลอำนาจระหว่างฝ่ายบริหาร นิติบัญญัติ และองค์กรอิสระถูกบิดเบือน นอกจากนี้ การใช้วาทกรรมประชานิยมยังช่วยเพิ่มอำนาจต่อรองทางการเมืองของผู้นำ แต่ในขณะเดียวกันก็เร่งให้เกิดความแตกแยกทางสังคมและการเมืองอย่างชัดเจน (Mudde, 2004) การวิเคราะห์ดังกล่าวสะท้อนว่าผลกระทบของนโยบายประชานิยมต่อเสถียรภาพทางการเมืองไทยจึงอยู่ที่การจัดการโครงสร้างและอำนาจ ว่าจะสามารถสร้างความสมดุลได้เพียงใด(เครือนพรัตน์ & สิทธิดำรง ,2024)

นอกจากนี้การวิเคราะห์ยังพบว่าเสถียรภาพทางการเมืองไม่ได้ขึ้นอยู่กับนโยบายประชานิยมเพียงอย่างเดียว แต่ยังเกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้งกับบริบทของระบบการเมืองและวัฒนธรรมการเมืองของประเทศนั้น ๆ ในกรณีของประเทศไทย การเมืองแบบอุปถัมภ์และระบบพรรคการเมืองที่มีความเปราะบางส่งผลให้นโยบายประชานิยมถูกใช้

เป็นเครื่องมือในการสร้างพันธะทางการเมืองอย่างเข้มข้น แต่ในขณะเดียวกันก็เสี่ยงต่อการเพิ่มความขัดแย้งและลดทอนกลไกตรวจสอบถ่วงดุล (Kitschelt & Wilkinson, 2007) ดังนั้นการประเมินผลกระทบของนโยบายประชานิยมจึงต้องพิจารณาควบคู่กับการเสริมสร้างสถาบันทางการเมืองและการส่งเสริมวัฒนธรรมประชาธิปไตยในระยะยาว

โดยสรุปแล้วผลกระทบของนโยบายประชานิยมต่อเสถียรภาพทางการเมืองในประเทศไทยมีความซับซ้อนและมีสองหน้าในตัวเอง ขึ้นอยู่กับวิธีการออกแบบและบริหารจัดการนโยบาย รวมถึงบริบททางสังคมและการเมืองที่ดำเนินนโยบายเหล่านั้น บทเรียนจากกรณีศึกษาชี้ให้เห็นว่า การบูรณาการนโยบายประชานิยมเข้ากับกลไกตรวจสอบถ่วงดุลและการเสริมสร้างสถาบันประชาธิปไตย เป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยลดผลกระทบเชิงลบและเพิ่มผลประโยชน์เชิงบวกในการสร้างเสถียรภาพทางการเมืองอย่างยั่งยืน (Roberts, 2008) ในส่วนถัดไปจะนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อพัฒนานโยบายประชานิยมที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย

สรุป

บทความนี้ได้วิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายประชานิยมต่อเสถียรภาพทางการเมืองของประเทศไทยในบริบทของสองทศวรรษที่ผ่านมา พบว่านโยบายประชานิยมมีทั้งผลกระทบเชิงบวกที่ช่วยสร้างความนิยมและความผูกพันกับประชาชนในระยะสั้น และผลกระทบเชิงลบที่อาจก่อให้เกิดความเปราะบางทางการคลัง ความขัดแย้งทางการเมือง และการบ่อนทำลายกลไกประชาธิปไตยในระยะยาว ความเข้าใจในพลวัตเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการออกแบบนโยบายที่สามารถรักษาเสถียรภาพทางการเมืองและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างยั่งยืน

เพื่อให้ประเทศไทยสามารถใช้ประโยชน์จากนโยบายประชานิยมอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน จำเป็นต้องมีการออกแบบนโยบายที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและการเมือง พร้อมกับการเสริมสร้างกลไกตรวจสอบถ่วงดุลและสถาบันประชาธิปไตยอย่างเข้มแข็ง การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและความโปร่งใสในการดำเนินนโยบายจะช่วยสร้างความไว้วางใจและลดความขัดแย้งในสังคม บทความนี้หวังว่าจะเป็นส่วนหนึ่งในการสนับสนุนการพัฒนานโยบายประชานิยมที่เสริมสร้างเสถียรภาพทางการเมืองและความเจริญรุ่งเรืองของประเทศในอนาคต

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

เพื่อให้การใช้นโยบายประชานิยมในประเทศไทยมีความยั่งยืนและส่งเสริมเสถียรภาพทางการเมืองอย่างแท้จริง จำเป็นต้องมีการออกแบบนโยบายที่คำนึงถึงทั้งความต้องการของประชาชนและข้อจำกัดด้านงบประมาณ รวมถึงการเสริมสร้างระบบตรวจสอบและความโปร่งใสในการบริหารจัดการ การบูรณาการนโยบายประชานิยมกับการพัฒนาระบบสวัสดิการที่ยั่งยืนและเป็นธรรมจะช่วยลดความเปราะบางทางการคลังและเพิ่มประสิทธิภาพใน

การจัดสรรทรัพยากร นอกจากนี้การส่งเสริมความรู้เท่าทันทางการเมืองแก่ประชาชน จะช่วยให้เกิดการมีส่วนร่วมที่มีคุณภาพและลดความเสี่ยงของการถูกชักจูงด้วยวาทกรรมประชานิยมที่ไม่สร้างสรรค์

อีกประการหนึ่งที่สำคัญคือ การเสริมสร้างบทบาทของสถาบันการเมืองและองค์กรตรวจสอบ เช่น สภานิติบัญญัติ ศาล และหน่วยงานตรวจสอบภาครัฐ เพื่อเพิ่มความโปร่งใสและป้องกันการใช้อำนาจในทางมิชอบ การสร้างกลไกถ่วงดุลที่มีประสิทธิภาพจะช่วยลดความเสี่ยงที่นโยบายประชานิยมจะถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองเพื่อขยายอำนาจส่วนบุคคล การพัฒนาระบบพรรคการเมืองให้มีความเข้มแข็งและเป็นตัวแทนของประชาชนอย่างแท้จริง จะช่วยให้การจัดทำนโยบายประชานิยมมีความรับผิดชอบและสอดคล้องกับผลประโยชน์สาธารณะในระยะยาว

สุดท้ายนี้การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคประชาสังคม และภาคประชาชนในการออกแบบและติดตามนโยบายประชานิยม เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการตอบสนองความต้องการของประชาชนและการรักษาเสถียรภาพของระบบการเมือง การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนจะช่วยเพิ่มความโปร่งใส ลดความขัดแย้ง และสร้างความเชื่อมั่นในระบบการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมที่มีความหลากหลายและซับซ้อนเช่นประเทศไทย การจัดตั้งเวทีสาธารณะและการสนับสนุนความรู้ทางการเมืองอย่างกว้างขวางจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมนโยบายประชานิยมที่มีความรับผิดชอบและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

เครือนพรัตน์ ภ., & สิทธิดำรง อ. . (2024). การประยุกต์ใช้อุดมการณ์ประชานิยมฝ่ายซ้ายในพรรคการเมือง: กรณีศึกษาในประเทศสเปน กรีซ และไทย. *รัฐศาสตร์นิเทศ*, *10*(2), 113–199. สืบค้น จาก https://so05.tci-thaijo.org/index.php/RatthasatNithet/article/view/266942

ปราณีราษฎร์ ช., & สิริพงศ์ทักษิณ น. (2019). การเมืองในนโยบายประชานิยมประเทศไทย พ.ศ. 2544-2557. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, *7*(5), 1363–1337. สืบค้น จาก https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/182689

พิพัฒน์เสรีธรรม น. (2018). ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเกิดขึ้นของประชานิยมในประเทศไทย. *Thailand and The World Economy*, *26*(3), 119–166. retrieved from https://so05.tci-thaijo.org/index.php/TER/article/view/136559

พรประภา จ., & พจน์เสถียรกุล ว. (2023). การศึกษามุมมองของประชากรไทยวัยหนุ่มสาวเกี่ยวกับวัฒนธรรมประชานิยมของสหรัฐอเมริกา. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, *23*(2), 434–465. https://doi.org/10.14456/lartstu.2023.46

พรหมภาพ ท., & วงศ์สุรวัฒน์ โ. (2025). ปัจจัยที่ก่อให้เกิด “ประชานิยม” ทางการเมืองไทย ปี พ.ศ. 2549 – 2553. *วารสารการบริหารปกครอง มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์*, *4*(2), 232–251. https://doi.org/10.14456/gjl.2015.25

Acemoglu, D., & Robinson, J. A. (2006). *Economic origins of dictatorship and democracy*. Cambridge University Press.

Chachavalpongpun, P. (2015). *Thailand: The politics of national identity*. Asian Survey, 55(3), 485–506.

Kitschelt, H., & Wilkinson, S. I. (2007). *Patrons, clients, and policies: Patterns of democratic accountability and political competition*. Cambridge University Press.

Haggard, S. (2004). Institutions and growth in East Asia. *Studies in Comparative International Development, 38*(4), 53–81. https://doi.org/10.1007/BF02686328

Levitsky, S., & Ziblatt, D. (2018). *How democracies die*. Crown.

Mudde, C. (2004). The populist zeitgeist. *Government and Opposition, 39*(4), 541–563. https://doi.org/10.1111/j.1477-7053.2004.00135.x

Mudde, C. (2019). *The far right today*. Polity Press.

OECD. (2018). *Government at a glance 2017*. OECD Publishing.

Pasuk, P., & Baker, C. (2014). *Thailand’s political history: From the 13th century to recent times* (2nd ed.). Chiang Mai University Press.

Phongpaichit, P., & Baker, C. (2004). *Thaksin: The business of politics in Thailand*. Silkworm Books.

Phongpaichit, P., & Baker, C. (2015). *Thailand’s crisis*. Silkworm Books.

Roberts, K. M. (2008). The politics of inequality in Latin America: *Populists, neoliberals, and radical leftists*. Penn State Press.

Sabatini, C. (2003). *Latin America’s lost illusions: Decentralization and political parties*. *Journal of Democracy, 14*(2), 138–150. https://doi.org/10.1353/jod.2003.0045

Stokes, S. C. (2007). *Political clientelism*. In M. I. Lichbach & A. S. Zuckerman (Eds.), *Comparative politics: Rationality, culture, and structure* (pp. 507–525). Cambridge University Press.

Weyland, K. (2001). Clarifying a contested concept: Populism in the study of Latin American politics. *Comparative Politics, 34*(1), 1–22. https://doi.org/10.2307/422412

Journal of Political Science and Legal Studies Original Article
Received: 1 October 2025 Revised: 23 October 2025 Accepted: 23 December 2025

อิทธิพลของพรรคการเมืองในกระบวนการสร้างนโยบายสาธารณะในประเทศไทย: การวิเคราะห์เชิงโครงสร้างและพลวัตอำนาจ

The Influence of Political Parties on Public Policy Formation in Thailand: A Structural and Power Dynamics Analysis

น.ส.ปภาวรินทร์ ลัดธรรม[1]
Miss. Paphawarin Lattham

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทบาทและอิทธิพลของพรรคการเมืองในการกำหนดทิศทางและเนื้อหาของนโยบายสาธารณะในประเทศไทย โดยเน้นวิจารณ์ถึงปัญหาเชิงโครงสร้างและกระบวนการทางการเมืองที่ส่งผลต่อนโยบายในระดับชาติ ผ่านการใช้กรอบแนวคิดทางรัฐศาสตร์และนโยบายสาธารณะ บทความยังพิจารณาถึงผลกระทบของระบบพรรคการเมืองที่เปราะบางและขาดความเข้มแข็ง การเมืองแบบอุปถัมภ์ รวมถึงการแข่งขันทางอำนาจที่มุ่งเน้นการสะสมอำนาจและผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มมากกว่าการตอบสนองต่อประโยชน์ส่วนรวมผล การศึกษาพบว่าพรรคการเมืองในประเทศไทยมักใช้นโยบายสาธารณะเป็นเครื่องมือทางการเมืองเพื่อรักษาและขยายฐานเสียง โดยมุ่งเน้นการแจกจ่ายผลประโยชน์แก่กลุ่มเป้าหมายเฉพาะ ทำให้นโยบายมักขาดความต่อเนื่องและความยั่งยืน ส่งผลให้ประสิทธิภาพของนโยบายลดลงและเกิดความไม่แน่นอนในระบบการเมือง นอกจากนี้ความขัดแย้งภายในพรรคและระหว่างพรรค รวมถึงการแทรกแซงของกลุ่มทุน ยิ่งเพิ่มความท้าทายต่อกระบวนการสร้างนโยบายที่โปร่งใสและมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับที่เพียงพอ บทความขอเสนอแนวทางเชิงนโยบายเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของพรรคการเมืองและระบบการเมืองไทย โดยเน้นการปฏิรูปโครงสร้างภายในพรรค การเพิ่มกลไกตรวจสอบถ่วงดุล และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน เพื่อสร้างกระบวนการสร้างนโยบายที่โปร่งใส มีประสิทธิภาพ และตอบสนองต่อความต้องการของสังคมอย่างแท้จริง บทความนี้หวังว่าจะเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างความตระหนักและส่งเสริมการปฏิรูปที่ยั่งยืนในระบบการเมืองและนโยบายสาธารณะของประเทศไทย

คำสำคัญ:พรรคการเมือง, นโยบายสาธารณะ, ระบบอุปถัมภ์, ระบบการเมือง, ประเทศไทย

---

[1] นักวิชาการอิสระ ; independent Scholar,Thailand
Corresponding author, e-mail: paphawarinlattham@gmail.com,Tel. 087-684615513

Abstract

This article aims to analyze the role and influence of political parties in shaping public policy in Thailand, critically examining structural and political process issues affecting national policy development. Using political science and public policy frameworks, the study highlights the impacts of a fragile party system, clientelism, and power struggles focused more on accumulating power and particularistic interests than on serving the public good. Findings indicate that political parties in Thailand often use public policy as a political tool to maintain and expand their electoral base by distributing benefits to targeted groups. This practice leads to discontinuity and lack of sustainability in policies, reducing policy effectiveness and increasing political uncertainty. Moreover, internal and inter-party conflicts, along with the influence of vested interests, pose significant challenges to transparent and participatory policy-making processes. The article proposes policy recommendations to strengthen political parties and the political system in Thailand by reforming internal party structures, enhancing checks and balances, and promoting greater public participation. These measures aim to foster transparent, effective, and responsive policy-making processes that genuinely address societal needs. This study aspires to contribute to raising awareness and supporting sustainable reforms in Thailand's political system and public policy.

Keywords: Political parties, Public policy, Clientelism, Political system, Thailand

1.บทนำ

ในบริบทการเมืองไทย พรรครัฐบาลและพรรคการเมืองต่างมีบทบาทที่สำคัญในการกำหนดทิศทางนโยบายสาธารณะ อย่างไรก็ตามการมีอิทธิพลอย่างล้นหลามของพรรคการเมืองในกระบวนการนี้มิได้เป็นเพียงปัจจัยบวกที่สนับสนุนการพัฒนาประเทศ หากแต่ยังสะท้อนปัญหาที่ลึกซึ้งของระบบการเมืองไทยที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งทางผลประโยชน์ ความไม่โปร่งใส และการเมืองแบบอุปถัมภ์ (Clientelism) ที่ทำให้กระบวนการสร้างนโยบายถูกครอบงำโดยกลุ่มผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มมากกว่าการตอบสนองต่อความต้องการสาธารณะอย่างแท้จริง (McCargo, 2005) ผลที่ตามมาคือ นโยบายสาธารณะที่ถูกผลิตขึ้นมาบ่อยครั้งไม่สามารถแก้ไขปัญหาสำคัญของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และกลายเป็นเครื่องมือทางการเมืองสำหรับรักษาอำนาจและขยายฐานเสียงมากกว่าการพัฒนาประโยชน์ส่วนรวม การศึกษานี้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการทำความเข้าใจและวิพากษ์

บทบาทของพรรคการเมืองในกระบวนการสร้างนโยบายสาธารณะของไทย เพื่อค้นหาความเป็นไปได้ในการปรับปรุงระบบนโยบายที่มีประสิทธิผลและมีความเป็นธรรมมากขึ้น

แม้พรรคการเมืองจะถูกมองว่าเป็นสถาบันที่ช่วยรวบรวมและสะท้อนเสียงของประชาชนในการกำหนดนโยบายสาธารณะ แต่ในทางปฏิบัติระบบพรรคการเมืองในประเทศไทยมักกลายเป็นเวทีแข่งขันผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มชนชั้นนำและนักการเมืองที่เน้นการสะสมอำนาจมากกว่าการแก้ไขปัญหาของสังคมอย่างแท้จริง (Chambers, 2008) กระบวนการสร้างนโยบายจึงมักถูกครอบงำด้วยกลไกทางการเมืองที่ไม่โปร่งใสและขาดความรับผิดชอบต่อประชาชน ทำให้นโยบายที่ถูกผลักดันมักสะท้อนความต้องการของกลุ่มอิทธิพลและฐานเสียงของพรรคมากกว่าการตอบสนองความต้องการในวงกว้างของสังคมไทย นอกจากนี้การขาดกลไกตรวจสอบที่เข้มแข็งและการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในกระบวนการนโยบาย ยังเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คุณภาพและความยั่งยืนของนโยบายสาธารณะถูกบั่นทอนอย่างต่อเนื่อง

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และวิพากษ์บทบาทและอิทธิพลของพรรคการเมืองในกระบวนการสร้างนโยบายสาธารณะของประเทศไทย โดยเน้นการประเมินว่าพรรคการเมืองมีส่วนช่วยหรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนานโยบายที่มีประสิทธิภาพและเป็นธรรมในสังคมไทย นอกจากนี้บทความยังมุ่งเสนอข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงกระบวนการสร้างนโยบายให้โปร่งใส มีส่วนร่วม และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาธิปไตยและระบบการเมืองที่ยั่งยืนในประเทศไทย

2.**แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง**

การวิเคราะห์อิทธิพลของพรรคการเมืองในกระบวนการสร้างนโยบายสาธารณะจำเป็นต้องตั้งอยู่บนกรอบแนวคิดทางรัฐศาสตร์และนโยบายสาธารณะที่เน้นการทำความเข้าใจบทบาทของพรรคการเมืองในฐานะตัวแทนของประชาชนและผู้มีอำนาจในการกำหนดทิศทางนโยบาย (Kingdon, 1995) ทฤษฎีอำนาจทางการเมืองชี้ให้เห็นว่าพรรคการเมืองไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือในการสะสมอำนาจ แต่ยังเป็นเวทีสำหรับการแข่งขันและต่อรองผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ (Lasswell, 1936) ในขณะเดียวกันรูปแบบกระบวนการสร้างนโยบาย เช่น กรอบพิจารณาแบบหลายกระแส(Multiple Streams Framework) และกรอบความร่วมมือด้านสนับสนุน (Advocacy Coalition Framework) ช่วยอธิบายกลไกที่ทำให้นโยบายถูกผลักดันผ่านพรรคการเมืองท่ามกลางความซับซ้อนของการเมืองภายในและภายนอกองค์กร (Sabatier, 1988) กรอบแนวคิดเหล่านี้เป็นฐานสำคัญในการวิจารณ์บทบาทของพรรคการเมืองในระบบนโยบายสาธารณะของประเทศไทยที่มักเผชิญกับปัญหาความไม่โปร่งใสและความขัดแย้งทางผลประโยชน์

นอกจากกรอบแนวคิดทางรัฐศาสตร์แล้ว แนวคิดเรื่องการเป็นตัวแทน (Representation) และอำนาจอุปถัมภ์ (Patronage) มีความสำคัญอย่างยิ่งในการวิเคราะห์บทบาทของพรรคการเมืองในประเทศไทย (Kitschelt & Wilkinson, 2007) ระบบการเมืองไทยมักถูกครอบงำด้วยเครือข่ายอำนาจที่พรรคการเมืองทำหน้าที่เป็นตัวกลาง

ในการแจกจ่ายผลประโยชน์และสร้างความภักดีทางการเมืองผ่านระบบอุปถัมภ์ที่แข็งแรง กระบวนการนี้ขัดขวางการพัฒนานโยบายสาธารณะที่มีคุณภาพและตอบสนองต่อผลประโยชน์ส่วนรวมอย่างแท้จริง (Scott, 1969) ในขณะเดียวกันการเมืองแบบอุปถัมภ์(Clientelism)ยังส่งผลให้เกิดความขัดแย้งและการแบ่งขั้วทางการเมืองที่รุนแรง ซึ่งมีผลกระทบลบต่อความมั่นคงและเสถียรภาพของระบบการเมืองโดยรวม

โดยสรุปกรอบแนวคิดเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าอิทธิพลของพรรคการเมืองในกระบวนการสร้างนโยบายสาธารณะมิได้เป็นเพียงบทบาททางบวกในการเป็นตัวแทนประชาชน แต่ยังแสดงให้เห็นถึงความเสี่ยงของการถูกครอบงำด้วยกลไกอำนาจแบบอุปถัมภ์และการแข่งขันผลประโยชน์ภายในระบบการเมืองที่ขาดความโปร่งใส (Morlino, 2011) ความซับซ้อนดังกล่าวนำไปสู่ความล้มเหลวในการจัดทำนโยบายที่ตอบสนองต่อความต้องการของสาธารณะอย่างแท้จริง และบั่นทอนความน่าเชื่อถือของสถาบันการเมืองในระยะยาว ดังนั้นการทำความเข้าใจบทบาทของพรรคการเมืองภายใต้กรอบแนวคิดเหล่านี้จึงเป็นกุญแจสำคัญในการวิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางพัฒนาระบบนโยบายสาธารณะในประเทศไทย

3.พรรคการเมืองกับการสร้างนโยบายสาธารณะของไทย

3.1**บริบททางการเมืองและระบบพรรคการเมืองในประเทศไทย**

ระบบพรรคการเมืองในประเทศไทยมีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและไม่มั่นคง ซึ่งสะท้อนถึงความเปราะบางของสถาบันการเมืองและปัญหาความไม่ต่อเนื่องทางนโยบาย (McCargo, 2014) พรรคการเมืองไทยมักตั้งขึ้นด้วยเป้าหมายทางการเมืองเฉพาะกลุ่มและบุคคลมากกว่าการสร้างนโยบายสาธารณะที่มีความยั่งยืน ระบบพรรคหลายพรรคที่ขาดความเข้มแข็งในโครงสร้างองค์กรทำให้เกิดการแข่งขันภายในที่รุนแรงและขาดความชัดเจนในการนำเสนอวิสัยทัศน์ทางนโยบาย (ธวัชชัย ธวชฺชยเมธี,2566) นอกจากนี้การเมืองแบบอุปถัมภ์และเครือข่ายอำนาจยังครอบงำการจัดตั้งและดำเนินงานของพรรคการเมือง ส่งผลให้การสร้างนโยบายสาธารณะถูกจำกัดโดยผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มมากกว่าการตอบสนองความต้องการของประชาชนโดยรวม

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศไทยตั้งแต่ทศวรรษ 2530 เป็นต้นมาได้แสดงให้เห็นถึงความผันผวนและการต่อสู้ทางอำนาจระหว่างพรรคการเมืองต่างๆ ซึ่งมักมีลักษณะเป็นการเมืองแบบแบ่งขั้วและอิงกับบุคคลมากกว่าระบบ (Phonphitak & Pasuk, 2010) ความไม่มั่นคงของระบบพรรคการเมืองนี้ทำให้การวางนโยบายสาธารณะต้องเผชิญกับความไม่ต่อเนื่องและการเปลี่ยนแปลงบ่อยครั้ง ซึ่งส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนและประสิทธิภาพของนโยบายสาธารณะ อีกทั้งการเมืองที่ผูกติดกับกลุ่มผลประโยชน์และเครือข่ายอำนาจยังเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้พรรคการเมืองไม่สามารถเป็นตัวแทนของประชาชนอย่างแท้จริงได้

แม้ว่าการเลือกตั้งและการเปลี่ยนผ่านทางประชาธิปไตยจะถูกจัดขึ้นอย่างต่อเนื่องในประเทศไทย แต่ระบบพรรคการเมืองยังคงประสบปัญหาการขาดความเสถียรและการขาดความรับผิดชอบต่อสาธารณะอย่างชัดเจน (Chambers, 2013) พรรคการเมืองส่วนใหญ่ยังคงทำงานโดยมุ่งเน้นการต่อรองอำนาจและการรักษาฐานเสียง

มากกว่าการส่งเสริมนโยบายสาธารณะที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม กระบวนการนี้นำไปสู่การบั่นทอนความเชื่อมั่นของประชาชนในระบบการเมืองและส่งผลกระทบต่อคุณภาพของนโยบายสาธารณะที่ได้รับการผลักดันอย่างมีนัยสำคัญ

3.2กระบวนการสร้างนโยบายสาธารณะในประเทศไทย

กระบวนการสร้างนโยบายสาธารณะในประเทศไทยยังคงถูกจำกัดและบิดเบือนโดยอิทธิพลของพรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ที่มีอำนาจ (Sawasdee, 2012) แม้ว่าระบบนโยบายควรจะเป็นกระบวนการที่เปิดกว้างและมีส่วนร่วมจากหลากหลายภาคส่วน แต่ในทางปฏิบัติกลไกการกำหนดนโยบายมักถูกครอบงำโดยความต้องการทางการเมืองและการรักษาฐานเสียงของพรรคมากกว่าการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน โดยรวม การตัดสินใจสำคัญๆมักผ่านกระบวนการที่ขาดความโปร่งใสและถูกจำกัดอยู่ในวงแคบของนักการเมืองและเจ้าหน้าที่รัฐที่มีอิทธิพลสูง ส่งผลให้นโยบายที่ถูกนำเสนอมักขาดความยั่งยืนและไม่ตอบโจทย์ความต้องการที่แท้จริงของสังคมไทย(ภูริวัจน์ ปุณยวุฒิปรีดา,2564) ในทางปฏิบัติพรรคการเมืองสามารถเข้าแทรกแซงหรือมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะได้ผ่านหลายกลไกภายในระบบรัฐ ประการแรกคือกลไกฝ่ายบริหาร โดยพรรคที่เป็นแกนนำรัฐบาลมักใช้อำนาจผ่านนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีในการกำหนดทิศทางนโยบายแห่งชาติ เช่น การจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจหรือการกำหนดงบประมาณรายจ่ายประจำปี ซึ่งเป็นช่องทางสำคัญที่พรรคสามารถผลักดันนโยบายของตนให้เป็นนโยบายของรัฐ

ประการที่สองคือกลไกฝ่ายนิติบัญญัติ พรรคการเมืองมีบทบาทโดยตรงผ่านสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการเสนอร่างกฎหมาย หรือผ่านคณะกรรมาธิการวิสามัญที่ทำหน้าที่กลั่นกรองงบประมาณและนโยบายของรัฐบาล พรรคที่ครองเสียงข้างมากจึงสามารถควบคุมวาระนโยบายในสภาได้ ขณะเดียวกัน พรรคฝ่ายค้านก็มีบทบาทในการตรวจสอบและตั้งคำถามต่อประสิทธิภาพของนโยบาย ซึ่งเป็นการแทรกแซงเชิงอ้อมผ่านกระบวนการตรวจสอบทางรัฐสภา

ประการที่สามคือกลไกระดับราชการและหน่วยงานของรัฐ พรรคการเมืองจำนวนมากมีอิทธิพลต่อการแต่งตั้งข้าราชการระดับสูง หรือคณะกรรมการนโยบายในหน่วยงานสำคัญ เช่น กระทรวงการคลัง กระทรวงมหาดไทย หรือสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ การแต่งตั้งบุคคลที่ใกล้ชิดทางการเมืองมาดำรงตำแหน่งเหล่านี้ ช่วยให้พรรคสามารถควบคุมทิศทางเชิงเทคนิคของนโยบายได้โดยไม่ต้องแก้กฎหมาย

สุดท้ายพรรคการเมืองยังอาศัยกลไกเชิงไม่เป็นทางการ (Informal mechanisms) เช่น เครือข่ายผลประโยชน์กับกลุ่มทุนหรือกลุ่มผลประโยชน์เฉพาะ (Interest groups) ในการผลักดันนโยบายที่ตอบสนองต่อฐานเสียงทางเศรษฐกิจและสังคมของพรรค (Phonphitak & Pasuk, 2010) กลไกเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าพรรคการเมืองไม่ได้เพียงมีบทบาทเชิงนามธรรมในการกำหนดนโยบาย แต่สามารถใช้อำนาจเชิงสถาบันและเครือข่ายทางการเมืองเพื่อควบคุมหรือกำหนดทิศทางนโยบายของรัฐได้โดยตรง

การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นๆ ในกระบวนการสร้างนโยบายสาธารณะในประเทศไทยยังอยู่ในระดับที่ต่ำมาก (Tawornmas & Pasuk, 2015) ซึ่งเป็นผลมาจากการขาดความโปร่งใสและกลไกการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพระหว่างภาครัฐกับประชาชน ความไม่สมดุลนี้ส่งผลให้นโยบายที่ถูกกำหนดขึ้นมักไม่สะท้อนความต้องการหรือปัญหาที่แท้จริงของประชาชนฐานราก นอกจากนี้อิทธิพลของพรรคการเมืองที่มักเร่งรีบดำเนินนโยบายเพื่อสร้างผลทางการเมืองในระยะสั้นยังทำให้ขาดการวางแผนและการติดตามผลที่เหมาะสม ส่งผลให้นโยบายหลายโครงการล้มเหลวหรือไม่บรรลุเป้าหมายในระยะยาว

โดยรวมแล้ว กระบวนการสร้างนโยบายสาธารณะในประเทศไทยยังคงสะท้อนถึงปัญหาความขัดแย้งทางผลประโยชน์และการเมืองระยะสั้นที่ครอบงำการตัดสินใจในทุกขั้นตอน ส่งผลให้เกิดนโยบายที่ขาดความต่อเนื่องและยั่งยืน นอกจากนี้ระบบราชการที่มีความซับซ้อนและขาดความชัดเจนในการบริหารงานร่วมกับอิทธิพลของพรรคการเมือง ยังทำให้นโยบายสาธารณะไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในวงกว้างได้อย่างมีประสิทธิภาพ การแก้ไขปัญหาดังกล่าวจำเป็นต้องมีการปฏิรูปทั้งระบบการเมืองและกระบวนการสร้างนโยบายเพื่อเพิ่มความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างจริงจัง

3.3ผลกระทบของพรรคการเมืองต่อเนื้อหาและทิศทางของนโยบายสาธารณะ

พรรคการเมืองในประเทศไทยมีอิทธิพลอย่างเด่นชัดต่อเนื้อหาและทิศทางของนโยบายสาธารณะ แต่บทบาทนี้กลับสะท้อนปัญหาของระบบการเมืองที่ยังขาดความเป็นมืออาชีพและถูกครอบงำโดยผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม (Phonphitak & Pasuk, 2012) นโยบายที่ถูกกำหนดขึ้นมักเป็นไปเพื่อสนองตอบต่อฐานเสียงหรือกลุ่มผลประโยชน์ของพรรคมากกว่าการมุ่งแก้ไขปัญหาสาธารณะอย่างแท้จริง ความเป็นไปได้ในการพัฒนานโยบายที่มีความยั่งยืนจึงถูกลดทอนลงอย่างมากเนื่องจากการเมืองระยะสั้นและการแข่งขันทางอำนาจภายในพรรค นอกจากนี้ยังพบว่าอุดมการณ์ของพรรคและความผูกพันทางการเมืองมีผลต่อการเลือกประเด็นนโยบายและลักษณะของการแก้ปัญหา ซึ่งอาจนำไปสู่การแบ่งแยกทางการเมืองและสังคมมากขึ้น

การวิเคราะห์นโยบายเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทยเผยให้เห็นว่าพรรคการเมืองมักใช้นโยบายเพื่อสร้างและรักษาฐานเสียงผ่านการแจกจ่ายทรัพยากรและผลประโยชน์แก่กลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เช่น โครงการสวัสดิการและโครงการช่วยเหลือเกษตรกร (Chambers, 2010) แม้ว่าจะมีผลในเชิงบวกในระยะสั้น แต่ในระยะยาวนโยบายเหล่านี้มักถูกวิจารณ์ว่าขาดความต่อเนื่องและส่งผลให้เกิดภาระทางการคลัง นอกจากนี้การเลือกประเด็นและการออกแบบนโยบายยังสะท้อนความขัดแย้งทางอุดมการณ์ภายในพรรคและระหว่างพรรคการเมือง ซึ่งส่งผลให้การบังคับใช้นโยบายขาดประสิทธิภาพและเกิดความไม่แน่นอนทางนโยบาย

สรุปแล้ว อิทธิพลของพรรคการเมืองต่อเนื้อหาและทิศทางของนโยบายสาธารณะในประเทศไทยสะท้อนถึงความท้าทายเชิงโครงสร้างของระบบการเมืองที่ยังคงถูกครอบงำด้วยผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มและการแข่งขันทางอำนาจระหว่างพรรค แม้พรรคการเมืองจะมีบทบาทสำคัญในการสะท้อนเสียงประชาชน แต่ในทางปฏิบัติ การเมือง

ระยะสั้นและกลไกอุปถัมภ์ได้ทำให้นโยบายที่ถูกผลักดันขาดความต่อเนื่องและความยั่งยืน ซึ่งส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของนโยบายและความเชื่อมั่นของประชาชนในระบบการเมืองโดยรวม (Phonphitak & Pasuk, 2014)

3.4ความท้าทายและอุปสรรคในการสร้างนโยบายโดยพรรคการเมือง

การสร้างนโยบายโดยพรรคการเมืองในประเทศไทยเผชิญกับความท้าทายและอุปสรรคที่ซับซ้อนหลายประการ หนึ่งในปัญหาหลักคือความขัดแย้งภายในพรรคเองที่มักเกิดจากการแข่งขันทางอำนาจและผลประโยชน์ส่วนตัวของสมาชิกพรรค ซึ่งส่งผลให้กระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายถูกชะงักงันหรือบิดเบือนไปจากเป้าหมายของสาธารณะ (Ufen, 2013) นอกจากนี้ ระบบการเมืองแบบอุปถัมภ์ที่ครอบงำพรรคการเมืองในไทยยังเปิดช่องทางให้กลุ่มทุนและกลุ่มผลประโยชน์แทรกแซงกระบวนการนโยบาย ทำให้ความโปร่งใสและความรับผิดชอบต่อประชาชนลดน้อยลงอย่างมีนัยสำคัญ อีกทั้งความกดดันจากการเมืองระยะสั้นและการเลือกตั้งยังจำกัดการดำเนินนโยบายที่ยั่งยืนและมีคุณภาพ

นอกจากนี้การขาดความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการสร้างนโยบายสาธารณะยังเป็นอุปสรรคสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพและความยั่งยืนของนโยบาย (Sawasdee, 2015) พรรคการเมืองมักเน้นการตัดสินใจภายในวงจำกัดที่ขาดการตรวจสอบจากภายนอก ส่งผลให้นโยบายสาธารณะที่ถูกกำหนดขึ้นมานั้นมิได้สะท้อนความต้องการหรือความคิดเห็นที่หลากหลายของประชาชนในสังคม นอกจากนี้ระบบพรรคการเมืองที่ไม่เข้มแข็งยังทำให้การวางนโยบายขาดความต่อเนื่องและประสิทธิผลในระยะยาว ซึ่งยิ่งเพิ่มความไม่แน่นอนและความเปราะบางทางการเมืองในภาพรวมของประเทศ(สนุก สิงห์มาตร ,พลอยชนกวรรณ์ หวังผล, พิกุล มีมานะ,2022)

ความท้าทายและอุปสรรคที่พรรคการเมืองเผชิญในการสร้างนโยบายสาธารณะในประเทศไทยสะท้อนถึงปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบการเมืองที่ยังขาดความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และกลไกตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ (Ufen, 2013) ปัญหาเหล่านี้ไม่เพียงแต่ทำลายคุณภาพของนโยบาย แต่ยังลดทอนความเชื่อมั่นของประชาชนต่อสถาบันการเมือง และส่งผลต่อเสถียรภาพของระบบการเมืองโดยรวม การแก้ไขปัญหาดังกล่าวจำเป็นต้องมีการปฏิรูปทั้งในระดับพรรคและระบบการเมืองเพื่อสร้างกระบวนการนโยบายที่เป็นประชาธิปไตยและยั่งยืน เพื่อแก้ไขปัญหาความท้าทายที่กล่าวมาข้างต้น ในระดับพรรคการเมือง เห็นว่าจำเป็นต้องปฏิรูปโครงสร้างภายในพรรคให้มีความโปร่งใสและเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น โดยควรส่งเสริมกระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบายที่เปิดกว้างและมีส่วนร่วมจากสมาชิกพรรคทุกระดับ ไม่ใช่จำกัดอยู่ในกลุ่มผู้นำเพียงไม่กี่คน การจัดตั้ง “คณะนโยบายพรรค” ที่มีองค์ประกอบจากผู้เชี่ยวชาญอิสระและภาคประชาสังคม จะช่วยเพิ่มคุณภาพและความเป็นมืออาชีพของนโยบายที่เสนอ นอกจากนี้พรรคการเมืองควรมีระบบติดตามและประเมินผลนโยบายหลังการดำเนินการ เพื่อสร้างความรับผิดชอบและความต่อเนื่องของนโยบายในระยะยาว รวมถึงควรปรับโครงสร้างทางการเงินของพรรคให้โปร่งใส ลดการพึ่งพาทุนการเมืองซึ่งเป็นรากฐานของระบบอุปถัมภ์ที่บั่นทอนความน่าเชื่อถือของพรรค

ในระดับระบบการเมืองโดยรวมควรมีการปรับปรุงกลไกทางกฎหมายและสถาบันเพื่อสร้างสมดุลระหว่างอำนาจของพรรคการเมืองและภาครัฐ โดยเฉพาะการเสริมสร้างบทบาทขององค์กรอิสระในการตรวจสอบนโยบายและงบประมาณของพรรคการเมือง รวมถึงการส่งเสริมระบบเลือกตั้งที่เปิดโอกาสให้พรรคขนาดกลางและขนาดเล็กสามารถแข่งขันได้อย่างเป็นธรรมซึ่งจะช่วยลดการผูกขาดของพรรคการเมืองขนาดใหญ่และสร้างแรงจูงใจให้พรรคพัฒนาแนวคิดเชิงนโยบายมากกว่าการใช้นโยบายประชานิยมเพียงเพื่อคะแนนเสียง นอกจากนี้การส่งเสริม “วัฒนธรรมการมีส่วนร่วม” ระหว่างรัฐ พรรค และประชาชนผ่านกลไกประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม เช่น สภาประชาชนท้องถิ่น หรือเวทีรับฟังความคิดเห็นสาธารณะ จะช่วยให้ระบบนโยบายมีความโปร่งใสและตอบสนองต่อประชาชนอย่างแท้จริง

โดยสรุปการแก้ไขปัญหาพรรคการเมืองและระบบการเมือง จึงมิใช่เพียงการปฏิรูปเชิงโครงสร้างเท่านั้น แต่ต้องเป็นการปฏิรูปเชิงวัฒนธรรมทางการเมืองเพื่อสร้าง “พรรคการเมืองแห่งนโยบาย” (Policy-oriented parties) แทน “พรรคการเมืองแห่งอำนาจ” (Power-oriented parties) ซึ่งจะเป็นรากฐานของระบบประชาธิปไตยที่ยั่งยืนและกระบวนการนโยบายสาธารณะที่มีคุณภาพในอนาคต

3.5กรณีศึกษา

กรณีศึกษาที่สำคัญในการวิเคราะห์อิทธิพลของพรรคการเมืองต่อกระบวนการสร้างนโยบายสาธารณะในประเทศไทย ได้แก่ โครงการ “30 บาทรักษาทุกโรค” ซึ่งถูกผลักดันโดยพรรคไทยรักไทยในช่วงต้นทศวรรษ 2540 โครงการนี้ได้รับการยกย่องในฐานะนโยบายประชานิยมที่ช่วยลดความเหลื่อมล้ำด้านสาธารณสุขและขยายการเข้าถึงบริการทางการแพทย์ให้กับประชาชนฐานราก (Phongpaichit & Baker, 2004) อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์เชิงลึกเผยให้เห็นว่า แม้โครงการจะประสบความสำเร็จในแง่ของการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน แต่กระบวนการผลักดันนโยบายนี้ยังถูกครอบงำด้วยกลไกทางการเมืองและผลประโยชน์ของพรรค ซึ่งส่งผลให้นโยบายดังกล่าวมีลักษณะเป็นเครื่องมือทางการเมืองมากกว่าการพัฒนาระบบสาธารณสุขอย่างยั่งยืน

ในยุครัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร โครงการรับจำนำข้าวถูกนำเสนอในฐานะนโยบายสำคัญที่มีเป้าหมายสนับสนุนเกษตรกรรายย่อยและเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจในชนบท (Pasuk & Baker, 2014) อย่างไรก็ตาม โครงการนี้กลายเป็นสัญลักษณ์ของปัญหาความไม่โปร่งใสและการบริหารจัดการที่ขาดประสิทธิภาพ รวมถึงความขัดแย้งทางการเมืองที่รุนแรงระหว่างฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายค้าน ส่งผลให้เสถียรภาพทางการเมืองของประเทศถูกท้าทายอย่างรุนแรงและนำไปสู่การรัฐประหารในปี 2557 (Phongpaichit & Baker, 2015) กรณีศึกษานี้ชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดของพรรคการเมืองในการจัดการนโยบายที่มีผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างกว้างขวาง

ในยุครัฐบาลประยุทธ์ จันทร์โอชา แม้นโยบายประชานิยมจะถูกปรับเปลี่ยนรูปแบบไปสู่การแจกจ่ายสวัสดิการผ่าน “บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ” เพื่อช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อยและกลุ่มเปราะบางในสังคม (Phanuphong & Wongpreedee, 2018) อย่างไรก็ตาม กระบวนการดำเนินนโยบายนี้ยังคงถูกวิพากษ์ว่าขาดความโปร่งใสและถูกใช้

เป็นเครื่องมือทางการเมืองภายใต้บริบทของการปกครองแบบคณะรัฐประหาร (Chachavalpongpun, 2015) กรณีศึกษานี้สะท้อนให้เห็นว่า แม้พรรคการเมืองจะพยายามตอบสนองความต้องการของประชาชน แต่ความท้าทายเชิงโครงสร้างและการเมืองภายในยังคงจำกัดประสิทธิภาพและความยั่งยืนของนโยบายสาธารณะในประเทศไทย

สรุป

บทความนี้ได้วิเคราะห์บทบาทและอิทธิพลของพรรคการเมืองในกระบวนการสร้างนโยบายสาธารณะของประเทศไทย พบว่าพรรคการเมืองมีอิทธิพลอย่างมากต่อเนื้อหาและทิศทางของนโยบาย แต่บทบาทดังกล่าวยังสะท้อนปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบการเมืองไทยที่ถูกครอบงำด้วยผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มและการเมืองระยะสั้น กระบวนการสร้างนโยบายมักขาดความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่งผลให้นโยบายขาดความต่อเนื่องและความยั่งยืน การแก้ไขปัญหาดังกล่าวจำเป็นต้องมีการปฏิรูประบบพรรคการเมืองและกระบวนการนโยบายให้มีความรับผิดชอบและโปร่งใสมากขึ้น

เพื่อให้ระบบพรรคการเมืองในประเทศไทยสามารถสนับสนุนกระบวนการสร้างนโยบายสาธารณะที่มีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง จำเป็นต้องมีการสร้างกลไกตรวจสอบถ่วงดุลที่เข้มแข็งและเสริมสร้างบทบาทของภาคประชาชนในการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง การปฏิรูปดังกล่าวต้องเกิดขึ้นในระดับโครงสร้างของระบบการเมืองและวัฒนธรรมการเมือง เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนและเป็นประโยชน์ต่อประชาชนอย่างแท้จริง บทความนี้หวังว่าจะเป็นส่วนหนึ่งในการเปิดประเด็นและสร้างความตระหนักรู้ต่อปัญหาที่ซับซ้อนของการเมืองไทยในยุคปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

เพื่อยกระดับบทบาทของพรรคการเมืองในการสร้างนโยบายสาธารณะอย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใส จำเป็นต้องมีการปฏิรูปโครงสร้างภายในพรรคการเมืองเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการบริหารจัดการและกระบวนการตัดสินใจที่ยึดโยงกับผลประโยชน์สาธารณะ นอกจากนี้การเพิ่มบทบาทของกลไกตรวจสอบถ่วงดุลและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะจะช่วยลดอิทธิพลของผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มและยกระดับความน่าเชื่อถือของนโยบาย แนวทางเหล่านี้จะเป็นกุญแจสำคัญในการปรับปรุงกระบวนการสร้างนโยบายในประเทศไทยให้มีความเป็นประชาธิปไตยและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง

อีกประการหนึ่งที่จำเป็นคือการพัฒนาความรู้เท่าทันทางการเมืองและส่งเสริมความตื่นตัวของประชาชนให้มีบทบาทมากขึ้นในกระบวนการสร้างนโยบายสาธารณะการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจนี้จะช่วยลดความเปราะบางของสังคมต่อวาทกรรมประชานิยมและการเมืองแบบอุปถัมภ์ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนา

นโยบายที่มีคุณภาพและยั่งยืน นอกจากนี้การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างพรรคการเมือง ภาคประชาสังคม และสถาบันอิสระ จะช่วยสร้างระบบนโยบายที่มีความโปร่งใสและมีความรับผิดชอบมากขึ้น

สุดท้ายการสร้างกลไกที่ส่งเสริมความโปร่งใสและการตรวจสอบจากภาคประชาชน รวมทั้งการปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองและกระบวนการนโยบาย จะเป็นปัจจัยสำคัญในการลดอิทธิพลของผลประโยชน์ส่วนบุคคลและสร้างความน่าเชื่อถือในระบบการเมืองไทย การดำเนินการดังกล่าวต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างทุกภาคส่วนเพื่อให้เกิดการปฏิรูปที่แท้จริงและยั่งยืน ซึ่งจะช่วยให้พรรคการเมืองสามารถทำหน้าที่เป็นตัวแทนที่แท้จริงของประชาชนและสนับสนุนนโยบายสาธารณะที่มีคุณภาพ

เอกสารอ้างอิง

ธวัชชัย ธวชฺชยเมธี . (2023). นโยบายสาธารณะ : ผลผลิตจากการเมือง ตามกรอบรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2560. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์*, *6*(1), A42-A51. สืบค้น จาก https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jidir/article/view/258979

ภูริวัจน์ ปุณยวุฒิปรีดา. (2022). การกำหนดนโยบายของพรรคการเมืองไทยตามรัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2560. *มจร การพัฒนาสังคม*, *6*(3), 264–276. สืบค้น จาก https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JMSD/article/view/257254

สนุก สิงห์มาตร ,พลอยชนกวรรณ์ หวังผล และพิกุล มีมานะ (2022). แนวทางการกำหนดนโยบายสาธารณะแบบบูรณาการ. บัณฑิตสาเกตปริทรรศน์, 7(1), 73–82. สืบค้น จาก https://so03.tci-thaijo.org/index.php/saketreview/article/view/257618

Chambers, P. (2008). *Political parties and democratization in Thailand*. Routledge.

Chambers, P. (2013). Democracy and authoritarianism in Thailand. *Journal of Contemporary Asia, 43*(1), 1–16. https://doi.org/10.1080/00472336.2012.745363

Diamond, L. (2015). *Facing up to the democratic recession*. Journal of Democracy, 26(1), 141–155. https://doi.org/10.1353/jod.2015.0001

Fung, A. (2006). Varieties of participation in complex governance. *Public Administration Review, 66*(s1), 66–75. https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2006.00667.x

Kitschelt, H. (2000). *Linkages between citizens and politicians in democratic polities*. Comparative Political Studies, 33(6-7), 845–879. https://doi.org/10.1177/001041400003300602

Kingdon, J. W. (1995). *Agendas, alternatives, and public policies* (2nd ed.). HarperCollins College Publishers.

McCargo, D. (2005). *Political crisis and reform in Thailand*. NUS Press.

McCargo, D. (2014). *Thailand's political history: From the 13th century to recent times*. Chiang Mai University Press.

Morlino, L. (2011). *Democracy between consolidation and crisis: Parties, groups, and citizens in Southern Europe*. Oxford University Press.

Norris, P. (2011). *Democratic deficit: Critical citizens revisited*. Cambridge University Press.

Pasuk, P., & Baker, C. (2014). *Thailand's political history: From the 13th century to recent times* (2nd ed.). Chiang Mai University Press.

Phonphitak, P., & Pasuk, P. (2010). Political parties and policy-making in Thailand: An empirical study. *Asian Journal of Political Science, 18*(3), 241–260. https://doi.org/10.1080/02185377.2010.525044

Phonphitak, P., & Pasuk, P. (2012). *Party politics and policy processes in Thailand*. Silkworm Books.

Phonphitak, P., & Pasuk, P. (2014). Party politics and policy-making in Thailand: Challenges and prospects. *Journal of Southeast Asian Studies, 45*(1), 45–69. https://doi.org/10.1017/S002246341300053X

Phongpaichit, P., & Baker, C. (2004). *Thaksin: The business of politics in Thailand*. Silkworm Books.

Phongpaichit, P., & Baker, C. (2015). *Thailand's crisis*. Silkworm Books.

Sabatier, P. A. (1988). An advocacy coalition framework of policy change and the role of policy-oriented learning therein. *Policy Sciences, 21*(2-3), 129–168. https://doi.org/10.1007/BF00136406

Scott, J. C. (1969). *Patron-client politics and political change in Southeast Asia*. American Political Science Review, 63(1), 91–113.

Sawasdee, A. (2012). *Public policy and governance in Thailand*. Chulalongkorn University Press.

Sawasdee, A. (2015). Challenges of public participation in Thai public policy making. *Journal of Public Administration, 7*(2), 123–140.

Ufen, A. (2013). Political parties in Southeast Asia. *Routledge Handbook of Southeast Asian Politics*, 121–138.

Journal of Political Science and Legal Studies Original Article
Received: 2 November 2025 Revised: 19 November 2025 Accepted: 23 December 2025

การปฏิรูปกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิในที่ดินในประเทศไทย: ข้อเสนอและปัญหา

Land Rights Law Reform in Thailand: Proposals and Issues

นายกิตติศักดิ์ ธนรักษ์[1]
Mr.Kittisak Tanarak

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและข้อจำกัดของกฎหมายสิทธิในที่ดินในประเทศไทย พร้อมเสนอแนวทางการปฏิรูปที่มุ่งแก้ไขความไม่เป็นธรรมและส่งเสริมความยั่งยืนในการจัดการทรัพยากรที่ดิน โดยใช้กรอบแนวคิดทางกฎหมายและสังคมวิทยาในการประเมินผลกระทบของกฎหมายปัจจุบันที่ยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ผลการศึกษาพบว่าระบบกฎหมายที่ดินในประเทศไทยมีความซับซ้อนและขาดความชัดเจน ส่งผลให้เกิดช่องโหว่ที่เปิดโอกาสให้กลุ่มทุนและเจ้าหน้าที่รัฐที่มีอิทธิพลใช้ประโยชน์ในทางมิชอบ ประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์และผู้มีรายได้น้อยมักเป็นผู้ได้รับผลกระทบมากที่สุด เนื่องจากไม่ได้รับการคุ้มครองสิทธิที่ดินอย่างเพียงพอและถูกกดดันให้สูญเสียพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัย นอกจากนี้ ปัญหาความขัดแย้งระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับภาครัฐหรือภาคเอกชนยังเพิ่มความซับซ้อนและความรุนแรงของข้อพิพาท บทความเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่เน้นการปฏิรูปกฎหมายให้ครอบคลุมและชัดเจน การสร้างกลไกตรวจสอบถ่วงดุลที่เข้มแข็ง การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเพิ่มความโปร่งใสในการบริหารจัดการสิทธิที่ดิน ข้อเสนอเหล่านี้มีเป้าหมายเพื่อสร้างระบบกฎหมายที่ดินที่ยุติธรรม มีประสิทธิภาพ และตอบสนองความต้องการของสังคมอย่างแท้จริงในการกระตุ้นการปฏิรูปและส่งเสริมความเป็นธรรมในระบบการจัดการที่ดินของประเทศไทย

คำสำคัญ:การปฏิรูปกฎหมาย, สิทธิในที่ดิน,ประเทศไทย

---

[1] นักวิชาการอิสระ ; independent Scholar,Thailand
Corresponding author, e-mail: kittisaktanarak@gmail.com,Tel. 092-784715532

Abstract

This article aims to analyze the problems and limitations of land rights laws in Thailand and proposes reform measures to address injustice and promote sustainable land resource management. Using legal and sociological frameworks, the study evaluates the impacts of current laws that fail to adequately protect and meet the needs of all citizens fairly. The findings reveal a complex and unclear legal system that creates loopholes exploited by powerful elites and state officials. Ethnic minorities and low-income groups are disproportionately affected, often losing access to land and housing without adequate protection. Conflicts between local communities, government agencies, and private sectors further complicate disputes. The article recommends comprehensive legal reforms to clarify and broaden land rights protections, strengthen checks and balances, encourage public participation, and utilize information technology to enhance transparency. These proposals aim to establish a fair, effective, and responsive land rights system ,to contribute to fostering reform momentum and promoting justice in Thailand's land governance.

Keywords: Law Reform, Land Rights, Thailand

1.บทนำ

ปัญหาการครอบครองที่ดินในประเทศไทยเป็นหนึ่งในปัญหาที่สะสมมายาวนานและสะท้อนถึงความล้มเหลวของระบบกฎหมายที่ดินที่ยังคงถูกครอบงำโดยกลุ่มผลประโยชน์และอิทธิพลทางการเมืองที่ไม่เคยได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง (Sikor & Lund, 2009) กฎหมายที่ดินซึ่งถูกออกแบบมาเพื่อคุ้มครองสิทธิของประชาชนกลับกลายเป็นเครื่องมือที่ถูกบิดเบือนใช้เพื่อประโยชน์ของชนชั้นนำและกลุ่มทุนขนาดใหญ่ การควบคุมสิทธิในที่ดินในไทยยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะนำมาใช้ในการควบคุมการใช้ประโยชน์ในที่ดินที่เกษตรกรได้รับสิทธิในที่ดินจากการปฏิรูปได้ เพราะมิได้กำหนดให้เกษตรกรที่ได้รับโอนหรือรับมอบที่ดินไปแล้วต้องใช้ที่ดินเพื่อประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียว แต่อาจกำหนดเป็นเขตชุมชนหรือเพื่อกิจกรรมอื่น ๆ ได้ ซึ่งในปัจจุบันมีการนำที่ดินไปใช้ประโยชน์ในเชิงธุรกิจและแสวงหากำไร(สัจจวัตน์ เรืองกาญจน์กุล,2024)ความคลุมเครือและช่องโหว่ในกฎหมายเปิดทางให้เกิดการแสวงหาผลประโยชน์อย่างไม่ถูกต้อง รวมถึงการไล่ที่ดินชาวบ้านและชุมชนพื้นเมืองที่ไม่สามารถเข้าถึงสิทธิ์ของตนได้อย่างแท้จริง การปล่อยให้ปัญหาเหล่านี้ลุกลามไม่เพียงแต่เป็นการทำลายความยุติธรรม แต่ยังเป็นการทำลายโครงสร้างพื้นฐานของสังคมไทยโดยรวม

การปฏิรูปกฎหมายสิทธิในที่ดินในประเทศไทยไม่เพียงแต่ถูกทำให้ล่าช้าโดยความไม่เต็มใจของผู้มีอำนาจเท่านั้น แต่ยังถูกกีดกันด้วยเครือข่ายอิทธิพลที่เหนียวแน่นของกลุ่มทุนและนักการเมืองที่แสวงหาผลประโยชน์จากระบบกฎหมายที่บิดเบี้ยวนี้ (Hall, 2013) การผูกขาดที่ดินจำนวนมหาศาลโดยกลุ่มทุนใหญ่ส่งผลให้ผู้มีรายได้น้อยและชุมชนท้องถิ่นต้องสูญเสียสิทธิขั้นพื้นฐานในการเข้าถึงที่ดินเพื่อการดำรงชีวิต ปัญหานี้ไม่ได้เกิดขึ้นในสุญญากาศ แต่เป็นผลผลิตจากการบูรณาการระหว่างอำนาจการเมืองและทุนที่ดำเนินไปอย่างลับๆ โดยใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือปล้นชิงที่ดินและสร้างความไม่เสมอภาคอย่างมีระบบ การปล่อยปละละเลยนี้ถือเป็นการทรยศต่อหลักการความเป็นธรรมและสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่ควรได้รับการคุ้มครอง

การล้มเหลวของระบบกฎหมายที่ดินในประเทศไทยไม่ใช่เพียงแค่เรื่องของนโยบายที่ล้าหลังหรือความบกพร่องทางเทคนิคเท่านั้น แต่เป็นการสะท้อนถึงวิกฤตการณ์ทางสังคมและการเมืองที่ลึกซึ้ง ที่ซึ่งสิทธิของประชาชนทั่วไปถูกทำให้ด้อยค่าและถูกมองข้ามอย่างไร้ความรับผิดชอบ (Borras & Franco, 2012) ความไม่ชัดเจนในการกำหนดสิทธิครอบครองที่ดินและความล่าช้าในการบังคับใช้กฎหมายสร้างช่องว่างให้เกิดความขัดแย้งรุนแรงในหลายพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนท้องถิ่นและชนกลุ่มน้อยที่ถูกกดขี่และถูกผลักไสให้ออกนอกพื้นที่ดั้งเดิมของตนเอง ปัญหาเหล่านี้ไม่เพียงแต่ทำลายความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน แต่ยังเป็นบ่อเกิดของความไม่สงบและความไม่ไว้วางใจในสถาบันรัฐที่ควรจะคุ้มครองสิทธิของประชาชน

บทความนี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ต่อปัญหาและข้อจำกัดของกฎหมายสิทธิในที่ดินในประเทศไทย พร้อมนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่มุ่งแก้ไขความไม่เป็นธรรมและส่งเสริมความยั่งยืนในการจัดการที่ดิน โดยหวังว่าจะเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการปฏิรูปอย่างจริงจังและครอบคลุม เพื่อคืนสิทธิและความเป็นธรรมให้กับประชาชนทุกกลุ่ม และลดช่องว่างแห่งความเหลื่อมล้ำที่ยังคงสะสมมาอย่างยาวนานในระบบกฎหมายที่ดินของประเทศ

2.ภาพรวมกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิในที่ดินในประเทศไทย

กฎหมายเกี่ยวกับสิทธิในที่ดินของประเทศไทยได้รับการพัฒนามาอย่างยาวนาน แต่ทว่าไม่เคยสามารถตอบสนองความต้องการและความเป็นธรรมให้แก่ประชาชนในวงกว้างได้อย่างแท้จริง (Sikor & Lund, 2009) ระบบกฎหมายที่มีความซับซ้อนและขาดความชัดเจนนี้กลายเป็นอุปสรรคสำคัญที่เปิดช่องให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบและการครอบครองที่ดินโดยมิชอบอย่างแพร่หลาย พ.ร.บ.ที่ดินฉบับต่าง ๆ ที่ควรจะเป็นเครื่องมือในการคุ้มครองสิทธิกลับกลายเป็นข้ออ้างในการผูกขาดและควบคุมทรัพยากรที่ดินโดยกลุ่มทุนใหญ่และเจ้าหน้าที่รัฐที่มีอำนาจ นอกจากนี้ความไม่สอดคล้องระหว่างกฎหมายแต่ละฉบับยังทำให้เกิดความขัดแย้งและความสับสนในกระบวนการบังคับใช้ ส่งผลให้นโยบายที่เกี่ยวข้องกับที่ดินขาดความต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพต่ำอย่างยิ่ง

โครงสร้างของกฎหมายที่ดินในประเทศไทยยังคงสะท้อนถึงความล้าหลังและความไม่สอดคล้องกับบริบทสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบัน (Hall, 2013) ความซ้ำซ้อนของกฎหมายและการแยกแยะหน้าที่ของหน่วยงานต่าง

ๆ ที่เกี่ยวข้องทำให้การบังคับใช้กฎหมายเกิดความซับซ้อนและไร้ประสิทธิภาพ กฎหมายหลายฉบับที่เกี่ยวข้อง เช่น พ.ร.บ.การถือครองที่ดินของคนต่างด้าว ยังสร้างข้อจำกัดที่ขัดแย้งกับสิทธิและความต้องการของประชาชนบางกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มชาติพันธุ์และผู้มีรายได้น้อย การบกพร่องในการออกแบบกฎหมายและการบังคับใช้ทำให้กลุ่มทุนและผู้มีอิทธิพลสามารถใช้ช่องว่างเหล่านี้ในการแสวงหาผลประโยชน์โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมโดยรวม

เมื่อจำแนกกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในที่ดินจะพบว่าปัญหาหลักเกิดจากโครงสร้างกฎหมายสามกลุ่มสำคัญ ได้แก่ (1) กฎหมายว่าด้วยการถือครองและออกเอกสารสิทธิ เช่น ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 และกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้องซึ่งแม้มีเป้าหมายจัดระเบียบสิทธิในที่ดิน แต่กลับสร้างความซับซ้อนและล่าช้าในกระบวนการออกเอกสารสิทธิ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีประวัติการอยู่อาศัยยาวนานแต่ไม่มีหลักฐานทางราชการ ส่งผลให้ชุมชนจำนวนมากกลายเป็น “ผู้ครอบครองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย” ทั้งที่เป็นการใช้งานพื้นที่ดั้งเดิม ประมวลกฎหมายที่ดินยังมีปัญหาในการจัดการพื้นที่ทับซ้อนระหว่างเขตป่า เขตสาธารณะ หรือเขต ส.ป.ก. ซึ่งไม่สามารถจัดการได้ด้วยกลไกเดิม ทำให้ความขัดแย้งสะสมข้ามรุ่นและเป็นต้นเหตุสำคัญของความไม่มั่นคงด้านสิทธิในที่ดิน

(2) กฎหมายว่าด้วยการอนุรักษ์และการกำหนดเขตป่า เช่น พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484, พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 และ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 ซึ่งตราขึ้นภายใต้แนวคิดรัฐเป็นเจ้าของทรัพยากรทั้งหมด ทำให้การประกาศเขตป่าทับพื้นที่อยู่อาศัยของชุมชนดั้งเดิมเป็นเรื่องปกติในหลายทศวรรษที่ผ่านมา กฎหมายกลุ่มนี้ไม่ได้รับรองสิทธิชุมชนหรือสิทธิการใช้ทรัพยากรแบบดั้งเดิม ทำให้ชาวบ้านจำนวนมากถูกผลักออกจากพื้นที่หรือถูกดำเนินคดี ทั้งที่มีประวัติการตั้งถิ่นฐานก่อนการประกาศเขตป่าอย่างชัดเจน ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของข้อพิพาทระหว่างรัฐกับชุมชนในหลายจังหวัด

(3) กฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม โดยเฉพาะ พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 (ส.ป.ก.) ซึ่งตั้งใจแก้ปัญหาการกระจุกตัวของที่ดิน แต่กลับเผชิญกับข้อจำกัดด้านการควบคุมการเปลี่ยนมือ การใช้ประโยชน์ และการออกเอกสารสิทธิที่ไม่ทั่วถึง มาตรการหลายอย่างของ ส.ป.ก. ยังเปิดช่องให้มีการใช้ที่ดินเพื่อกิจกรรมเชิงพาณิชย์ภายใต้ชื่อของเกษตรกรรม โดยไม่สามารถควบคุมได้จริง นอกจากนี้ข้อจำกัดเชิงกฎหมาย เช่น การออกเอกสารสิทธิได้เฉพาะผู้ที่แจ้ง ส.ค.1 หรือ ส.ค.2 ก่อนกำหนดเขต ส.ป.ก. ทำให้ประชาชนจำนวนมากที่อยู่อาศัยในพื้นที่จริงกลับถูกกันออกจากระบบสิทธิ

เมื่อพิจารณาภาพรวมของกฎหมายทั้งสามกลุ่มจะเห็นว่า ปัญหาไม่ได้เกิดจากกฎหมายฉบับใดฉบับหนึ่งโดยลำพัง แต่เป็นผลจากความไม่สอดคล้องกันระหว่างกฎหมายเหล่านี้ ซึ่งทำให้เกิดพื้นที่ทับซ้อน การตีความที่ขัดแย้งกัน และการบังคับใช้ที่ล้มเหลวในหลายระดับ ความซับซ้อนนี้เองที่เป็นอุปสรรคสำคัญในการสร้างความเป็นธรรมด้านสิทธิในที่ดิน และจำเป็นต้องถูกนำไปสู่ข้อเสนอการปฏิรูปเชิงโครงสร้างในหัวข้อถัดไป

ในท้ายที่สุด แม้จะมีการปรับปรุงกฎหมายที่ดินในช่วงเวลาหลายทศวรรษที่ผ่านมา แต่ความเปราะบางในโครงสร้างกฎหมายและกระบวนการบังคับใช้ยังคงเป็นอุปสรรคใหญ่ที่ขัดขวางการจัดการที่ดินอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน (Borras & Franco, 2012) ความไม่ชัดเจนในหลักเกณฑ์และช่องโหว่ทางกฎหมายเปิดโอกาสให้เกิดการทุจริต การละเมิดสิทธิ และความขัดแย้งที่ยืดเยื้อในหลายพื้นที่ ซึ่งสะท้อนถึงความล้มเหลวในการสร้างกฎหมายที่สามารถตอบสนองต่อความซับซ้อนและความหลากหลายของสังคมไทยได้อย่างแท้จริง

3.ปัญหาและข้อขัดแย้งเกี่ยวกับสิทธิในที่ดิน

ปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับสิทธิในที่ดินในประเทศไทยเป็นภาพสะท้อนของความล้มเหลวในระบบกฎหมายและการบริหารจัดการที่ดินอย่างรุนแรง (Sikor & Lund, 2009) การครอบครองที่ดินโดยมิชอบและการแสวงหาผลประโยชน์จากช่องโหว่ในกฎหมายทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมและความเหลื่อมล้ำอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทและชุมชนพื้นเมืองที่ถูกผลักไสให้ออกจากพื้นที่ดั้งเดิมของตนเอง การเผชิญหน้าระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับภาครัฐหรือเอกชนที่มีอิทธิพลเป็นเหตุให้เกิดข้อพิพาทและความรุนแรงในหลายพื้นที่ ซึ่งก่อให้เกิดความไม่สงบและลดทอนความเชื่อมั่นต่อระบบกฎหมายและรัฐ

ปัญหาการจัดการสิทธิในที่ดินยังสะท้อนความไม่เสมอภาคทางสังคมอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์และผู้มีรายได้น้อยที่มักถูกกีดกันจากการเข้าถึงสิทธิที่ดินอย่างเป็นธรรม (Borras et al., 2011) การที่ระบบกฎหมายและนโยบายไม่เอื้ออำนวยให้กลุ่มเหล่านี้สามารถรักษาหรือขยายสิทธิในที่ดินของตนเอง ทำให้เกิดความเปราะบางทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรุนแรง ความขาดแคลนพื้นที่ทำกินและการถูกบังคับให้อพยพออกจากชุมชนดั้งเดิมนำไปสู่ความไม่มั่นคงทางชีวิตและสังคม ส่งผลให้เกิดความตึงเครียดและความขัดแย้งในระดับชุมชนและระหว่างกลุ่มผลประโยชน์

ปัญหาด้านการจัดการและการบังคับใช้กฎหมายสิทธิในที่ดินยังสะท้อนความล้มเหลวของระบบราชการและการเมืองในประเทศไทย หน่วยงานที่รับผิดชอบมักขาดประสิทธิภาพและความโปร่งใส การบังคับใช้กฎหมายที่ไม่สม่ำเสมอและเลือกปฏิบัติ ส่งผลให้ความขัดแย้งเรื่องที่ดินลุกลามอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความสนใจสูงจากกลุ่มทุนและโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ (Hall, 2013) การขาดกลไกที่เป็นธรรมในการระงับข้อพิพาททำให้ผู้ได้รับผลกระทบจำนวนมากต้องทนทุกข์จากการสูญเสียที่ดินและทรัพยากรที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต

กรณีศึกษาความขัดแย้งเกี่ยวกับที่ดินในหลายพื้นที่ของประเทศไทย โดยเฉพาะพื้นที่ที่ถูกใช้เพื่อการพัฒนาโครงการอสังหาริมทรัพย์หรือโครงการขนาดใหญ่ เช่น การสร้างเขื่อน การขยายเมือง หรือการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ แสดงให้เห็นถึงปัญหาความไม่เป็นธรรมและการล่วงละเมิดสิทธิของชุมชนท้องถิ่นอย่างชัดเจน (Borras & Franco, 2012) ความขัดแย้งเหล่านี้ไม่ได้เป็นเพียงผลกระทบทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังสร้างความแตกแยกทางสังคมและบ่อนทำลายความเชื่อมั่นในสถาบันของรัฐอย่างลึกซึ้ง บทเรียนจากกรณีศึกษาดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการปฏิรูปกฎหมายที่ดินเพื่อสร้างความเป็นธรรมและความยั่งยืนในระยะยาว

4.กรอบแนวคิดและแนวทางปฏิรูปกฎหมายที่ดิน

การปฏิรูปกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิในที่ดินจำเป็นต้องตั้งอยู่บนกรอบแนวคิดที่เน้นความเป็นธรรมทางสังคมและการจัดการทรัพยากรที่ดินอย่างยั่งยืน (Deininger, 2003) แนวคิดสิทธิในที่ดินควรขยายขอบเขตจากการถือครองในเชิงกฎหมายไปสู่การรับรองสิทธิของชุมชนท้องถิ่นและกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีบทบาทสำคัญในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ (Cotula, 2007) ตัวอย่างจากประเทศอื่นที่ประสบความสำเร็จในการปฏิรูปกฎหมายที่ดิน เช่น บราซิลและเกาหลีใต้ แสดงให้เห็นว่าการยอมรับและคุ้มครองสิทธิชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญในการลดความขัดแย้งและส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม นอกจากนี้ การปฏิรูปต้องเน้นการเพิ่มความโปร่งใสในกระบวนการจัดการที่ดินและการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการตัดสินใจ

แนวทางปฏิรูปกฎหมายที่ดินในบริบทของประเทศไทยควรเน้นการบูรณาการสิทธิของประชาชนทุกรูปแบบ ทั้งสิทธิทางกฎหมายและสิทธิชุมชนแบบดั้งเดิม (traditional communal rights) เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและการรักษาความมั่นคงทางสังคม (Sikor & Lund, 2009) การปฏิรูปต้องแก้ไขช่องโหว่ทางกฎหมายที่เปิดโอกาสให้เกิดการแสวงหาผลประโยชน์และการละเมิดสิทธิ พร้อมทั้งสร้างกลไกตรวจสอบที่เข้มแข็งและเปิดเผย เพื่อป้องกันการแทรกแซงของกลุ่มทุนและเจ้าหน้าที่รัฐที่ทุจริต นอกจากนี้การเพิ่มบทบาทของภาคประชาชนและองค์กรชุมชนในการจัดการและกำหนดนโยบายที่ดิน จะช่วยสร้างความโปร่งใสและความรับผิดชอบที่จำเป็นต่อการปฏิรูปอย่างยั่งยืน

ในที่สุด การปฏิรูปกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิในที่ดินจำเป็นต้องเน้นการเปลี่ยนแปลงที่รากฐาน ไม่ใช่เพียงการปรับปรุงผิวเผินที่ทำให้สถานการณ์ไม่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม การสร้างระบบที่เปิดกว้างสำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนและการปกป้องสิทธิชุมชนท้องถิ่นอย่างจริงจัง ถือเป็นกุญแจสำคัญในการแก้ไขปัญหาความไม่เป็นธรรมและความขัดแย้งที่ยาวนานมานี้ หากปราศจากความกล้าหาญทางการเมืองและเจตจำนงค์ที่แท้จริงในการเปลี่ยนแปลง ประเทศไทยจะยังคงวนเวียนอยู่กับวิกฤตการณ์สิทธิในที่ดินซ้ำซากและล้มเหลวในการสร้างความยั่งยืนในสังคมอย่างแท้จริง

5.ข้อเสนอในการปฏิรูปกฎหมายสิทธิในที่ดินในประเทศไทย

เพื่อแก้ไขปัญหาความไม่เป็นธรรมและความขัดแย้งที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับสิทธิในที่ดิน จำเป็นต้องมีการปฏิรูปกฎหมายที่ดินอย่างจริงจังและครอบคลุม ซึ่งรวมถึงการปรับปรุงกฎหมายให้ชัดเจน ครอบคลุม และเป็นธรรมสำหรับผู้ถือครองที่ดินทุกกลุ่ม โดยเฉพาะชุมชนท้องถิ่นและกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกละเลยในอดีต (Hall, 2013) นอกจากนี้ การจัดตั้งกลไกตรวจสอบและถ่วงดุลที่เข้มแข็งในกระบวนการอนุญาตและบริหารจัดการที่ดิน จะช่วยลดการทุจริตและการใช้กฎหมายในทางมิชอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมบทบาทของภาคประชาชนและองค์กรชุมชนในการติดตามและมีส่วนร่วมในกระบวนการเหล่านี้ยังเป็นสิ่งจำเป็นในการสร้างความโปร่งใสและความรับผิดชอบ

นอกจากข้อเสนอเชิงโครงสร้างและกลไกกำกับดูแลแล้ว การปฏิรูปกฎหมายสิทธิในที่ดินจำเป็นต้องระบุให้ชัดเจนว่ากฎหมายใดที่ควรได้รับการแก้ไขหรือจัดทำขึ้นใหม่เพื่อให้ระบบสิทธิที่ดินของไทยมีความเป็นธรรมและเท่าทันบริบทปัจจุบันมากขึ้น กฎหมายที่ควรได้รับการปรับปรุงเร่งด่วน ได้แก่ ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 ซึ่งยังคงสะท้อนบริบทการถือครองที่ดินเมื่อกว่าครึ่งศตวรรษก่อน และมีข้อจำกัดสำคัญเกี่ยวกับขั้นตอนการออกเอกสารสิทธิ การรับรองสิทธิของผู้ครอบครองเดิม และการบังคับใช้มาตรา 58 และ 58 ทวิ ที่ยังไม่สามารถแก้ปัญหาการถือครองที่ดินทับซ้อนกับเขตป่าสงวนหรือ ส.ป.ก. ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 ควรได้รับการแก้ไขเพื่อปิดช่องโหว่ด้านการเปลี่ยนมือ การใช้ประโยชน์ที่ดินเกษตรกรรม และปัญหาการออกเอกสารสิทธิที่ไม่ทั่วถึงซึ่งสร้างความไม่มั่นคงให้เกษตรกรจำนวนมาก ขณะเดียวกัน พระราชบัญญัติป่าไม้และกฎหมายเกี่ยวกับเขตป่าหลายฉบับ เช่นอุทยานแห่งชาติ ยังจำเป็นต้องถูกทบทวนเพื่อรองรับสิทธิชุมชนดั้งเดิมและลดความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชนในพื้นที่ที่ถูกประกาศทับซ้อนโดยมิได้มีส่วนร่วมของประชาชน

นอกจากการปรับปรุงกฎหมายเดิมแล้วประเทศไทยยังจำเป็นต้องพิจารณาออกกฎหมายใหม่เพื่อแก้ไขปัญหาที่ระบบปัจจุบันไม่สามารถรองรับได้ โดยเฉพาะ กฎหมายว่าด้วยสิทธิชุมชนในทรัพยากรที่ดินซึ่งควรระบุสถานะทางกฎหมายของพื้นที่ชุมชนดั้งเดิม สิทธิในการจัดการที่ดินร่วมกัน (Communal land titles) และกลไกการคุ้มครองสิทธิในพื้นที่ที่ชุมชนอยู่อาศัยและทำกินมาอย่างยาวนาน รวมทั้งควรมีกฎหมายเฉพาะเกี่ยวกับธนาคารที่ดินและระบบภาษีที่ดินแบบก้าวหน้า เพื่อจัดการการกระจุกตัวของที่ดินตามหลักธรรมาภิบาล รวมถึงกฎหมายข้อมูลที่ดินแห่งชาติ (National Land Information Act) เพื่อบูรณาการข้อมูลที่ดินในรูปแบบดิจิทัล ลดความซ้ำซ้อนของหน่วยงาน และปิดช่องว่างที่นำไปสู่การทุจริต การกำหนดทิศทางกฎหมายที่ควรปฏิรูปและกฎหมายใหม่ที่ควรตราขึ้นอย่างชัดเจนเช่นนี้จะช่วยให้การปรับปรุงระบบสิทธิในที่ดินของประเทศไทยก้าวข้ามปัญหาเชิงโครงสร้างที่สะสมมายาวนานและสร้างรากฐานที่มั่นคงสำหรับความเป็นธรรมและความยั่งยืนในระยะยาว

การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและระบบข้อมูลที่ดินแบบดิจิทัลควรถูกนำมาใช้เพื่อเพิ่มความโปร่งใสและลดช่องว่างในการเข้าถึงข้อมูลสิทธิที่ดิน ซึ่งจะช่วยลดโอกาสการแสวงหาผลประโยชน์จากข้อมูลที่ไม่สมบูรณ์และบิดเบือน (Deininger, 2003) นอกจากนี้ ควรมีการพัฒนากลไกการระงับข้อพิพาทที่เป็นธรรมและเข้าถึงได้ง่าย เพื่อแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและลดภาระทางกฎหมายที่ซับซ้อนและล่าช้า การปฏิรูปเหล่านี้ต้องได้รับการสนับสนุนจากการสร้างความรู้และความตระหนักแก่ประชาชนเกี่ยวกับสิทธิที่ดินของตนเอง เพื่อเสริมสร้างพลังและการมีส่วนร่วมในการปกป้องสิทธิ

การจัดการทรัพยากรที่ดินของรัฐในปัจจุบันยังขาดระบบการบริหารจัดการและแนวทางที่มีประสิทธิภาพ กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับที่เกี่ยวข้องมีความซ้ำซ้อน ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการที่จะได้มาซึ่งสิทธิครอบครอง

ที่ดิน ความไม่เป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรที่ดินที่ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันได้(เกรียงไกร ปะวรรณจะ และคณะ ,2025)

สุดท้ายนี้การปฏิรูปกฎหมายสิทธิในที่ดินจะไม่ประสบความสำเร็จหากปราศจากความกล้าหาญทางการเมืองและความมุ่งมั่นของผู้มีอำนาจในการดำเนินการตามข้อเสนอแนะเหล่านี้ การต่อต้านจากกลุ่มทุนและนักการเมืองที่มีผลประโยชน์ทับซ้อนยังคงเป็นอุปสรรคใหญ่ที่ต้องเผชิญ การสร้างความโปร่งใส การเพิ่มบทบาทของประชาชน และการสร้างกลไกตรวจสอบที่เข้มแข็งจึงเป็นหัวใจสำคัญในการปลดล็อกความล้มเหลวในระบบกฎหมายที่ดินไทย และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนเพื่อประโยชน์ของประชาชนทุกคน

6.ปัญหาและอุปสรรคที่ท้าทายในการปฏิรูปกฎหมาย

การปฏิรูปกฎหมายสิทธิในที่ดินในประเทศไทยเผชิญกับอุปสรรคที่ซับซ้อนและลึกซึ้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลประโยชน์ทับซ้อนของกลุ่มทุนขนาดใหญ่และนักการเมืองที่ยังคงใช้ระบบกฎหมายที่บิดเบี้ยวเพื่อรักษาอำนาจและผลประโยชน์ส่วนตัว (Hall, 2013) การต่อต้านจากกลุ่มเหล่านี้ไม่เพียงแต่เป็นอุปสรรคเชิงนโยบาย แต่ยังสร้างแรงกดดันทางการเมืองและสังคมที่ทำให้การปฏิรูปกฎหมายกลายเป็นเรื่องที่ยากจะเกิดขึ้นจริง การเมืองแบบอุปถัมภ์ที่แทรกซึมลึกซึ้งในระบบการเมืองไทยยังคงบ่อนทำลายความพยายามในการแก้ไขปัญหาความไม่เป็นธรรมเกี่ยวกับสิทธิในที่ดิน

นอกจากนี้ความขัดแย้งและความไม่สอดคล้องกันระหว่างหน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบในการจัดการที่ดิน ยิ่งทำให้กระบวนการปฏิรูปล่าช้าและซับซ้อนยิ่งขึ้น (Sawasdee, 2015) การขาดความร่วมมือและการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ รวมถึงการขาดกลไกที่ชัดเจนในการจัดการข้อพิพาท ส่งผลให้ปัญหาการครอบครองที่ดินอย่างไม่เป็นธรรมยังคงดำเนินต่อไปโดยไร้การแก้ไขอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การต่อต้านจากชุมชนบางกลุ่มที่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับการปฏิรูปเองก็เป็นอีกอุปสรรคที่ไม่อาจมองข้าม

ระบบกฎหมายไทยที่รัฐดำเนินการไม่มีประสิทธิภาพ ทั้งยังนำมาซึ่งปัญหาความขัดแย้ง จนทำให้ประชาชนต้องลุกขึ้นมาขับเคลื่อนเพื่อเรียกร้องสิทธิในการดูแลและเข้าถึงทรัพยากรในรูปแบบของการจัดการร่วมกัน ประชาชนจำนวนหนึ่งนำเสนอหลักการ “สิทธิชุมชน” ซึ่งเป็นแนวทางที่สวนกระแสจากแนวทางการบริหารจัดการเดิมที่รัฐเป็นศูนย์กลางในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติทั้งหมด การดำเนินงานสิทธิชุมชนในช่วงเวลาที่ผ่านมาได้เกิดภาคปฏิบัติในรูปแบบของนโยบายโฉนดชุมชน ซึ่งทำให้แนวคิดสิทธิชุมชนได้รับความสนใจในวงกว้างมากขึ้น อย่างไรก็ตามหลักการสิทธิชุมชนยังคงมีความเป็นนามธรรมสูง และยังต้องอาศัยมาตรการในเชิงการปฏิรูปอีกหลายแนวทางจึงจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำในการจัดการที่ดินได้ เช่น การเก็บภาษีทรัพย์สินในอัตราก้าวหน้า และการจัดตั้งธนาคารที่ดิน(ธันภัทร โคตรสิงห์,2016)

แม้ว่ารัฐบาลในปัจจุบันได้ประกาศว่าการลดความเหลื่อมล้ำด้านที่ดินเป็นนโยบายสำคัญ และได้ผลักดันมาตรการบางส่วน เช่น โครงการนำร่องธนาคารที่ดิน การออกเอกสารสิทธิโดยมติคณะกรรมการที่ดินแห่งชาติ(

คทช.) ให้กับชุมชนบางพื้นที่ และการพัฒนาระบบข้อมูลที่ดินในรูปแบบดิจิทัล แต่เมื่อพิจารณาในเชิงโครงสร้างจะพบว่านโยบายเหล่านี้ยังไม่เพียงพอที่จะตอบโจทย์ปัญหาที่ลึกและซับซ้อนที่ผู้เขียนได้อภิปรายไว้ในแต่ละประเด็น มาตรการของรัฐส่วนใหญ่ยังคงดำเนินการแบบ “โครงการเฉพาะกิจ” มากกว่าจะเป็นการปฏิรูปกฎหมายเชิงระบบ ทำให้ไม่สามารถลดอำนาจผูกขาดของกลุ่มทุนหรือแก้ไขช่องโหว่ในกฎหมายเดิม เช่น ประมวลกฎหมายที่ดิน หรือกฎหมายป่าไม้ ได้อย่างแท้จริง อีกทั้งนโยบายการออกเอกสารสิทธิโดย คทช. ยังถูกวิพากษ์ว่าเป็นเพียงรูปแบบการให้สิทธิชั่วคราว ไม่ใช่การรับรองสิทธิชุมชนอย่างถาวร จึงไม่สามารถสร้างความมั่นคงในการครอบครองได้ นอกจากนี้ แม้รัฐจะประกาศสนับสนุนแนวคิดสิทธิชุมชน แต่ในทางปฏิบัติกลับยังไม่มีการตรากฎหมายหรือกลไกที่รับรองสิทธิของชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง ทำให้ความขัดแย้งกับหน่วยงานรัฐยังเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ในด้านการบริหารจัดการที่ดินของรัฐ รัฐบาลได้พยายามบูรณาการข้อมูลที่ดินและเร่งรัดการจัดทำดิจิทัลแมป (Digital Land Mapping) เพื่อเพิ่มความโปร่งใส แต่ข้อจำกัดในการเชื่อมโยงฐานข้อมูลระหว่างกรมที่ดิน กรมป่าไม้ และ ส.ป.ก. ยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้การแก้ไขปัญหาพื้นที่ทับซ้อนล่าช้าและไร้เอกภาพ ขณะที่ในมิติการกำกับดูแลโครงการพัฒนาและการใช้ที่ดินเชิงพาณิชย์ รัฐยังไม่มีมาตรการควบคุมที่มีประสิทธิภาพเพียงพอในการจำกัดผลกระทบจากการขยายตัวของทุนขนาดใหญ่ในภาคอสังหาริมทรัพย์และเขตเศรษฐกิจพิเศษ นโยบายของรัฐจึงยังคงสะท้อนแนวโน้มการพัฒนาแบบอิงการเติบโตทางเศรษฐกิจ มากกว่าการปกป้องสิทธิของชุมชนผู้มีรายได้น้อย ผลลัพธ์คือ รัฐบาลมีบทบาทเชิง “บรรเทาปัญหาเฉพาะหน้า” มากกว่าการแก้ไขสาเหตุเชิงโครงสร้าง ทำให้การปฏิรูปกฎหมายสิทธิในที่ดินยังไม่ก้าวข้ามกับดักเดิมของระบบราชการที่กระจัดกระจายและผลประโยชน์ทับซ้อนที่ฝังรากลึก

ท้ายที่สุดแล้วการปฏิรูปกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิในที่ดินในประเทศไทยต้องเผชิญกับความท้าทายที่ซับซ้อน ทั้งจากโครงสร้างอำนาจที่ฝังลึกในระบบการเมืองและสังคม การต่อต้านของกลุ่มผลประโยชน์และความไม่พร้อมของสถาบันทางกฎหมายทำให้โอกาสในการปฏิรูปอย่างจริงจังถูกจำกัด ความล้มเหลวในการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ไม่เพียงแต่ทำลายความเป็นธรรมและเสถียรภาพทางสังคม แต่ยังส่งผลร้ายต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของประชาชนในวงกว้างอย่างยั่งยืน

7. กรณีศึกษาการปฏิรูปกฎหมายที่ดินในพื้นที่ทดลอง

หนึ่งในกรณีศึกษาที่สะท้อนถึงความล้มเหลวและข้อจำกัดของการปฏิรูปกฎหมายที่ดินในประเทศไทยคือ โครงการจัดการที่ดินในพื้นที่ชนบทจังหวัดน่าน ซึ่งแม้จะได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรระหว่างประเทศ แต่กลับพบว่า การดำเนินโครงการยังคงเต็มไปด้วยปัญหาความไม่โปร่งใส การจัดสรรที่ดินที่ไม่เป็นธรรม และการแทรกแซงของกลุ่มทุนท้องถิ่นที่มีอิทธิพล (Sikor & Stahl, 2011) โครงการนี้จึงกลายเป็นตัวอย่างของการปฏิรูปที่ไม่ตอบโจทย์ความต้องการของประชาชนและไม่ได้สร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง กรณีในการแจ้งความประสงค์จะได้สิทธิในที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดิน ในที่ดินส.ป.ก. จึงมิอาจกระทำได้ สำหรับกรณีเป็นผู้

ครอบครองมาก่อนการกำหนดเป็นเขตป่าไม้ หลังจากการประกาศใช้ประมวลกฎหมายที่ดินปี พ.ศ. 2497 สามารถออกหนังสือแสดงสิทธิได้จากการสำรวจตามมาตรา 58 และมาตรา 58 ทวิ ตามประมวลกฎหมายที่ดิน ดังนั้น พนักงานเจ้าหน้าที่จะออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินเฉพาะผู้ที่แจ้ง ส.ค.1 และแจ้ง ส.ค. 2 ก่อนการกำหนดเป็นเขต ส.ป.ก. เท่านั้น พนักงานเจ้าหน้าที่จึงไม่มีสิทธิออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินจึงทำให้บุคคลที่ครอบครองขาดสิทธิในที่ดิน ส.ป.ก.(ณัฐภณ อันชัน , 2020)

กรณีศึกษานี้ยังแสดงให้เห็นว่าการขาดกลไกการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของชุมชนในกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการที่ดิน ทำให้โครงการปฏิรูปถูกจำกัดด้วยการบริหารจากบนลงล่าง ซึ่งไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการและข้อกังวลของชุมชนท้องถิ่นได้อย่างเต็มที่ (Borras & Franco, 2012) ความล้มเหลวในการสร้างความเชื่อมั่นและความร่วมมือกับประชาชนพื้นถิ่นยังเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การปฏิรูปนี้ไม่ประสบความสำเร็จและยังคงซ้ำเติมปัญหาความไม่เป็นธรรมทางที่ดินในพื้นที่ดังกล่าว

บทเรียนจากกรณีศึกษาพื้นที่ทดลองนี้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นอย่างเร่งด่วนในการออกแบบกระบวนการปฏิรูปที่ดินที่โปร่งใส มีส่วนร่วม และตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง การขาดเจตจำนงทางการเมืองและการละเลยความสำคัญของสิทธิชุมชนท้องถิ่นยังคงเป็นอุปสรรคหลักที่ขัดขวางการปฏิรูปที่มีประสิทธิภาพ หากประเทศไทยยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาเหล่านี้ได้อย่างจริงจัง ปัญหาความไม่เป็นธรรมและความขัดแย้งเกี่ยวกับสิทธิในที่ดินจะยังคงเป็นแผลลึกที่ไม่สามารถเยียวยาได้ในอนาคตอันใกล้

สรุปและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

บทความนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความล้มเหลวอย่างร้ายแรงของระบบกฎหมายสิทธิในที่ดินของประเทศไทย ที่ไม่สามารถปกป้องสิทธิของประชาชนส่วนใหญ่ได้อย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม ความซับซ้อนและความขัดแย้งทางกฎหมายร่วมกับอิทธิพลของกลุ่มทุนและนักการเมืองทุจริตเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ปัญหาการครอบครองที่ดินโดยมิชอบยังคงลุกลามและก่อให้เกิดความขัดแย้งอย่างต่อเนื่อง การปฏิรูปกฎหมายที่ดินจึงไม่ใช่เรื่องเลือกทำ แต่เป็นเรื่องจำเป็นเร่งด่วนเพื่อสร้างความเป็นธรรมและเสถียรภาพทางสังคมในประเทศไทย เพื่อให้การปฏิรูปกฎหมายสิทธิในที่ดินประสบความสำเร็จ จำเป็นต้องมีความกล้าหาญทางการเมืองและความมุ่งมั่นในการต่อต้านกลุ่มผลประโยชน์ที่กดขี่สิทธิของประชาชน นอกจากนี้ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจและการเพิ่มความโปร่งใสในการบริหารจัดการที่ดินจะช่วยลดโอกาสการทุจริตและการเอารัดเอาเปรียบ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ภาคประชาสังคม และหน่วยงานอิสระเพื่อสร้างระบบกฎหมายที่ดินที่เป็นธรรม มีประสิทธิภาพ และยั่งยืนสำหรับอนาคตของประเทศ

เอกสารอ้างอิง

ปะวรรณจะ เ., โสภา อ., แก้ววิไล ส., อ้นมา ส., ช่วยแท่น ช., ไทยดำรงเดช ช., & ปรีชา ป. (2025). ปัญหากฎหมายในการออกเอกสารสิทธิ์การถือครองที่ดินให้กับประชาชน. *วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย*, *7*(1), 59–72. สืบค้น จาก https://so10.tci-thaijo.org/index.php/paatj/article/view/1796

เรืองกาญจน์กุล ส. (2024). แนวทางการควบคุมสิทธิในที่ดินจากการปฏิรูปที่ดิน. *วารสารนิติศาสตร์และสังคมท้องถิ่น*, *8*(1), 25–50. สืบค้น จาก https://so04.tci-thaijo.org/index.php/llsj/article/view/268067

อันชัน ณ. (2020). ปัญหาการใช้สิทธิในการเปลี่ยนมือที่ดินตามพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 (ส.ป.ก.). *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย*, *15*(51), 44–55. สืบค้น จาก https://so05.tci-thaijo.org/index.php/researchjournal-lru/article/view/223415

Borras, S. M., & Franco, J. C. (2012). *Contemporary land grabbing and political reactions "from below"*. Third World Quarterly, 34(9), 1723–1747. https://doi.org/10.1080/01436597.2013.851070

Cotula, L. (2007). *Legal empowerment for local resource control: Securing local resource rights within foreign investment projects in Africa*. International Institute for Environment and Development.

Deininger, K. (2003). *Land policies for growth and poverty reduction*. World Bank Publications.

Hall, D. (2013). *Land grabbing in Thailand: A state of play*. Journal of Contemporary Asia, 43(4), 605–628. https://doi.org/10.1080/00472336.2013.802591

Sawasdee, A. (2015). Challenges in land administration reforms in Thailand. *Asian Journal of Public Administration, 37*(3), 277–295.

Sikor, T., & Lund, C. (2009). Access and property: A question of power and authority. *Development and Change, 40*(1), 1–22. https://doi.org/10.1111/j.1467-7660.2009.01503.x

Sikor, T., & Stahl, J. (2011). Forests and people: Property, governance, and human rights. *International Journal of the Commons, 5*(2), 299–316.

Thannapat Khotsing ธ. . โ. (2016). ความเหลื่อมล้ำในที่ดินทำกิน: ปัญหาและทางออก. *Journal of Social Development and Management Strategy*, *18*, 63–92. retrieved from https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jsd/article/view/62624

Journal of Political Science and Legal Studies Original Article
Received: 1 December 2025 Revised: 18 December 2025 Accepted: 23 December 2025

รัฐพันลึกกับประชาธิปไตยแบบไทย: อำนาจนอกระบบในการกำหนดทิศทางการเมืองหลังการเลือกตั้ง

Thailand’s Deep State and Democratic Backsliding: Extra-Constitutional Power in Post-Election Governanc

นายคุณากร ตันสกุล[1]
Mr.Kunakorn Tansakul

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาปรากฏการณ์ การเมืองหลังการเลือกตั้งที่ไม่เป็นของรัฐบาลที่ประชาชนเลือก ซึ่งเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างเรื้อรังของประชาธิปไตยไทย โดยมีจุดตั้งต้นจากความย้อนแย้งที่การเลือกตั้งดำรงอยู่ในฐานะกลไกความชอบธรรมทางการเมือง ขณะที่อำนาจกำหนดทิศทางการเมืองกลับไม่ได้อยู่ในสนามเลือกตั้งอย่างแท้จริง งานศึกษานี้ใช้กรอบแนวคิด “รัฐพันลึก” (Deep State) เพื่ออธิบายโครงสร้างอำนาจนอกระบบที่ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องหลังรัฐประหารในทุกยุคสมัย เพื่ออธิบายกลไกการทำงานของรัฐพันลึกที่แทรกแซงรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง อันได้แก่กลไกทางรัฐธรรมนูญ อำนาจขององค์กรอิสระ อำนาจตุลาการ การใช้อำนาจนิติสงคราม ตลอดจนการสนับสนุนรัฐประหารซ้ำซากในนามของ “ความมั่นคง” และ “ความสงบเรียบร้อย” ผลการศึกษาพบว่ารัฐพันลึกในบริบทไทยมิได้เป็นเพียงเครือข่ายอำนาจเชิงนามธรรม หากแต่มีลักษณะเป็นโครงสร้างทางสถาบันที่เชื่อมโยงกันระหว่างกองทัพ ระบบราชการระดับสูง ตุลาการ และชนชั้นนำทางเศรษฐกิจ โดยมีบทบาทสำคัญในการกำหนดขอบเขตอำนาจของรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง การแทรกแซงดังกล่าวส่งผลให้ประชาธิปไตยไทยอยู่ในภาวะ “ประชาธิปไตยแบบจำกัด” ความรับผิดเชิงสถาบันอ่อนแอ วงจรความรุนแรงทางการเมืองเกิดซ้ำ และหลักนิติรัฐขาดเสถียรภาพ บทความเสนอว่า การคลี่คลายอำนาจรัฐพันลึกจำเป็นต้องอาศัยการปฏิรูปเชิงโครงสร้างทั้งในระดับรัฐธรรมนูญ ระบบความยุติธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างพลเรือนกับทหาร และการสร้างวัฒนธรรมการเมืองแบบตรวจสอบได้ เพื่อทำให้ประชาธิปไตยไทยกลับคืนสู่เจตจำนงของประชาชนอย่างแท้จริงและยั่งยืนในอนาคต

คำสำคัญ :รัฐพันลึก, การเมืองหลังการเลือกตั้ง, อำนาจนอกระบบ, รัฐธรรมนูญนิยม,ประชาธิปไตยไทย

---

[1] นักวิชาการอิสระ ; independent Scholar,Thailand
Corresponding author, e-mail: kunakorntansakul5@gmail.com,Tel. 085-784615377

Abstract

This article examines the phenomenon of “post-election politics without real electoral governance” in Thailand, which reflects a persistent structural crisis of Thai democracy. Although elections formally exist as a source of political legitimacy, real power often remains outside the electoral arena. This study employs the concept of the “Deep State” as an analytical framework to explain the continuity of extra-constitutional power structures that have persisted after repeated military coups. The study investigates the mechanisms through which the Deep State intervenes in elected governments, including constitutional engineering, the political role of independent agencies, judicialization of politics (lawfare), and recurring military interventions justified in the name of national security and social order. The findings reveal that Thailand’s Deep State is not merely an abstract network of influence but a concrete institutional structure linking the military, high-level bureaucracy, the judiciary, and economic elites. These interconnected institutions significantly constrain the authority of elected governments. As a result, Thai democracy remains trapped in a condition of “restricted democracy,” characterized by weak institutional accountability, recurring cycles of political violence, and a fragile rule of law.The article argues that dismantling the power of the Deep State requires comprehensive structural reforms, particularly in constitutional design, civil–military relations, judicial accountability, and the promotion of a democratic political culture based on transparency and public oversight. Only through such reforms can Thai democracy be restored to reflect the genuine political will of the people and achieve long-term democratic stability.

Keywords : Deep State **,** Post-Election Politics**,** Extra-Constitutional Power **,**Constitutionalism**,** Thai Democracy

1.บทนำ

ปรากฏการณ์ทางการเมืองไทยร่วมสมัยที่เด่นชัดประการหนึ่ง คือ “การเมืองหลังการเลือกตั้งที่ไม่เป็นของรัฐบาลที่ประชาชนเลือก” กล่าวคือ แม้กระบวนการเลือกตั้งจะดำรงอยู่ในฐานะกลไกตามระบอบประชาธิปไตย แต่ทิศทางอำนาจทางการเมือง นโยบายสาธารณะ และเสถียรภาพของรัฐบาลกลับมิได้ถูกกำหนดโดยรัฐบาลที่มาจาก

เสียงข้างมากของประชาชนอย่างแท้จริง หากแต่ถูกกำกับ ควบคุม หรือจำกัดโดยกลไกอำนาจนอกระบบที่ฝังตัวอยู่ในโครงสร้างรัฐไทย

งานศึกษาวิเคราะห์การเมืองไทยร่วมสมัยชี้ให้เห็นว่าหลังการเลือกตั้งปี 2562 และ 2566 แม้รัฐบาลจะเกิดขึ้นจากกระบวนการเลือกตั้งตามกติกา แต่บทบาทของกองทัพ เครือข่ายอนุรักษนิยม และโครงสร้างอำนาจที่ยึดโยงกับสถาบันที่มิได้มาจากการเลือกตั้ง ยังคงมีอิทธิพลอย่างสูงต่อทิศทางการเมืองโดยรวม (Chambers, 2024) สภาพเช่นนี้สะท้อน ความย้อนแย้งของประชาธิปไตยไทย ที่มี “รูปแบบประชาธิปไตย” แต่ยังขาด “สาระประชาธิปไตย” ในเชิงอำนาจอธิปไตยของประชาชนโดยแท้จริง

ในเชิงโครงสร้าง งานวิชาการที่ศึกษารัฐไทยหลังรัฐประหารได้เสนอแนวคิดเรื่อง “embedded military” หรือ “การฝังตัวของอำนาจทหารในรัฐ” ซึ่งหมายถึงการที่กองทัพมิได้ทำหน้าที่เพียงองค์กรด้านความมั่นคงตามปกติ หากแต่แทรกซึมเข้าไปอยู่ในระบบเศรษฐกิจ การบริหารราชการ และโครงสร้างนโยบายสาธารณะอย่างเป็นระบบส่งผลให้แม้จะมีการคืนอำนาจผ่านการเลือกตั้ง แต่อำนาจกำหนดเชิงโครงสร้างก็ยังคงอยู่ในเครือข่ายเดิม (Chambers, & Waitoolkiat, 2020)

หากมองในเชิงประวัติศาสตร์การเมือง การแทรกแซงการเมืองของกองทัพไทยมิใช่ปรากฏการณ์เฉพาะช่วงหลังปี 2557 เท่านั้น หากแต่เป็นส่วนหนึ่งของ วัฒนธรรมรัฐประหารซ้ำซาก ที่ดำรงอยู่มาอย่างยาวนานตั้งแต่หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 เป็นต้นมา งานศึกษาของ Prakoso (2014) ชี้ให้เห็นว่ากองทัพไทยได้พัฒนาบทบาทจาก “ผู้พิทักษ์ความมั่นคง” ไปสู่ “ผู้กำกับทิศทางการเมือง” อย่างต่อเนื่อง ผ่านทั้งการยึดอำนาจโดยตรงและการแทรกแซงผ่านกลไกรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และองค์กรอิสระ

ในระดับการวิเคราะห์เชิงสังคมการเมือง ข้อถกเถียงเรื่อง “รัฐพันลึก” (deep state) ในประเทศไทยยังได้รับการขยายความผ่านบทวิเคราะห์เชิงสื่อและนโยบายสาธารณะ ซึ่งเสนอว่าอำนาจนอกระบบมิได้จำกัดอยู่เฉพาะกองทัพหรือราชการเท่านั้น หากแต่เป็นเครือข่ายอำนาจที่เชื่อมโยงระหว่างทหาร ระบบราชการระดับสูง กลุ่มทุน สื่อ และกลุ่มอนุรักษนิยมทางอุดมการณ์ (Sunthan Chayanon , Wijittra Srisorn, and Tikhamporn Punluekdej,2024) เครือข่ายเช่นนี้ทำหน้าที่เป็น “รัฐซ้อนรัฐ” ที่สามารถกำกับรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งได้โดยไม่ต้องรับผิดทางการเมืองต่อประชาชนโดยตรง

ในบทความนี้ ผู้เขียนใช้คำว่า “รัฐพันลึก” เพื่ออธิบายโครงสร้างอำนาจที่ดำรงอยู่ภายในรัฐ แต่ไม่ได้ปรากฏอย่างเป็นทางการในระบบการเมืองตามรัฐธรรมนูญ รัฐพันลึกในความหมายเบื้องต้นหมายถึงเครือข่ายของสถาบันบุคคล และกลไกอำนาจที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทางการเมืองและนโยบายสาธารณะอย่างต่อเนื่อง แม้จะไม่อยู่ภายใต้การตรวจสอบหรือความรับผิดตามกระบวนการประชาธิปไตยโดยตรง ลักษณะสำคัญของรัฐพันลึกคือการทำงานผ่านความไม่เป็นทางการ ความต่อเนื่องของอำนาจ และความสามารถในการคงอยู่ได้โดยไม่ขึ้นกับการเปลี่ยนแปลงของรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง ในบริบทของสังคมไทยแนวคิดรัฐพันลึกจึงถูกนำมาใช้เพื่ออธิบาย

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างโครงสร้างรัฐทางการกับอำนาจนอกระบบ ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อทิศทางของประชาธิปไตยและการเมืองร่วมสมัย

จากปรากฏการณ์และบริบทเชิงโครงสร้างดังกล่าว บทความนี้ตั้งคำถามหลักสามประการเป็นแกนกลางของการศึกษา ประการแรกคือ “ใครคือรัฐพันลึกในบริบทไทย?” คำถามนี้มุ่งทำความเข้าใจตัวแสดง (actors) ทางอำนาจที่มิได้มาจากการเลือกตั้ง แต่มีบทบาทกำหนดทิศทางการเมืองอย่างเป็นรูปธรรม ไม่ว่าจะเป็นกองทัพ องค์กรในกระบวนการยุติธรรม ระบบราชการระดับสูง หรือเครือข่ายทุนและอุดมการณ์ ประการที่สองคือ “กลไกใดที่รัฐพันลึกใช้กำกับรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง?” ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่กลไกรัฐธรรมนูญ ระบบเลือกตั้ง การตัดสินคดีทางการเมือง การใช้องค์กรอิสระ ตลอดจนสงครามข้อมูลและวาทกรรมความมั่นคง งานศึกษาก่อนหน้าชี้ให้เห็นว่าการแทรกแซงมิได้จำกัดอยู่ในรูปแบบรัฐประหารเท่านั้น แต่แปรเปลี่ยนเป็น “การรัฐประหารเชิงกฎหมาย” หรือ “การแทรกแซงผ่านสถาบัน” มากขึ้นในยุคหลัง (Prakoso, 2014) ประการที่สามคือ “อำนาจนอกระบบบ่อนทำลายประชาธิปไตยเชิงสถาบันอย่างไร?” คำถามนี้มุ่งวิเคราะห์ผลกระทบเชิงโครงสร้างว่า การดำรงอยู่ของรัฐพันลึกส่งผลต่อหลักอธิปไตยของประชาชน หลักนิติรัฐ เสถียรภาพของรัฐบาล และความเชื่อมั่นของสังคมต่อระบอบประชาธิปไตยในระยะยาวอย่างไร (Chambers, 2024)

ดังนั้นความสำคัญของปัญหาในบทความนี้จึงมิได้อยู่เพียงที่การอธิบายว่า “การเมืองไทยไม่เป็นประชาธิปไตยสมบูรณ์” เท่านั้น หากแต่อยู่ที่การทำความเข้าใจเชิงโครงสร้างว่า เหตุใดการเลือกตั้งจึงไม่อาจนำไปสู่อำนาจอธิปไตยของประชาชนได้อย่างแท้จริง และเหตุใดอำนาจนอกระบบจึงยังคงดำรงอยู่และแทรกแซงการเมืองไทยอย่างต่อเนื่องในทุกยุคหลังรัฐประหาร

2.แนวคิดและทฤษฎี

กรอบแนวคิดและฐานทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์ “รัฐพันลึกกับประชาธิปไตยแบบไทย” โดยมุ่งเชื่อมโยงแนวคิดว่าด้วย รัฐพันลึก (Deep State)ระบอบลูกผสมและประชาธิปไตยแบบไม่เสรี (Hybrid Regime & Illiberal Democracy) แนวคิดกฎหมายเป็นเครื่องมืออำนาจนิยม(Authoritarian Legalism) และ แนวคิดอำนาจนำ (Hegemony) เพื่ออธิบายว่าเหตุใดการเมืองไทยจึงดำรงอยู่ในภาวะที่มีการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย แต่กลับถูกกำกับ ทับซ้อน และบิดเบือนโดยอำนาจนอกระบบอย่างต่อเนื่อง

2.1 แนวคิดรัฐพันลึก (Deep State)

แนวคิดรัฐพันลึกมีรากฐานมาจากการศึกษาการเมืองในประเทศที่มีการแบ่งแยกระหว่าง รัฐอย่างเป็นทางการ (Formal state) กับ รัฐที่ดำรงอยู่ในเงามืด (Shadow state) โดยเฉพาะในประเทศอย่างตุรกี ปากีสถาน และอียิปต์ ซึ่งโครงสร้างอำนาจสำคัญไม่ได้ขึ้นต่อรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรง หากแต่อยู่ในมือของเครือข่ายทหาร หน่วยข่าวกรอง ระบบราชการถาวร และทุนการเมืองที่แฝงตัวอยู่ภายในรัฐ (Chambers, 2024) ในบริบทสากล “รัฐพันลึก” มิได้หมายถึงรัฐบาลลับหรือองค์กรลึกลับเพียงอย่างเดียว หากหมายถึง โครงสร้างอำนาจถาวรที่

ไม่ผ่านการเลือกตั้ง แต่มีศักยภาพในการกำหนดทิศทางของรัฐเหนือรัฐบาลพลเรือน โดยเฉพาะผ่านกลไกความมั่นคง การบริหารราชการ และกระบวนการยุติธรรม ในหลายประเทศ รัฐพันลึกจึงทำหน้าที่เป็น “ผู้ค้ำประกันระบอบเดิม” และเป็นกลไกขัดขวางการเปลี่ยนผ่านทางประชาธิปไตย

เมื่อพิจารณาในบริบทไทย งานศึกษาของพวงทอง ภวัครพันธุ์ (2021) ชี้ให้เห็นว่า กองทัพไทยมิได้ทำหน้าที่ด้านการทหารเพียงอย่างเดียว แต่ได้ “แทรกซึม” (Infiltrate) เข้าไปในโครงสร้างสังคม การเมือง และการบริหารราชการแผ่นดินอย่างเป็นระบบผ่านหน่วยงานด้านความมั่นคง โครงการพัฒนาชนบท เครือข่ายราชการ และการผลิตวาทกรรมความมั่นคง ความสัมพันธ์ลักษณะนี้ทำให้กองทัพกลายเป็น “รัฐซ้อนรัฐ” และทำหน้าที่เสมือนหัวใจสำคัญของรัฐพันลึกในประเทศไทย กล่าวได้ว่าในกรณีไทย “รัฐพันลึก” มิใช่เพียงเครือข่ายลับหากเป็นโครงสร้างอำนาจที่ปรากฏตัวอย่างเป็นทางการผ่านกองทัพ ระบบราชการ ศาล และองค์กรอิสระ ซึ่งมีอำนาจเหนือรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งอย่างต่อเนื่อง

2.2แนวคิดการปกครองแบบผสม(Hybrid Regime) และประชาธิปไตยที่ไม่เสรี(Illiberal Democracy)

แนวคิดเรื่องการปกครองแบบผสมและประชาธิปไตยที่ไม่เสรีเกิดขึ้นเพื่ออธิบายระบอบการเมืองที่อยู่กึ่งกลางระหว่างประชาธิปไตยกับเผด็จการ กล่าวคือมีการเลือกตั้ง มีสถาบันทางการเมืองตามแบบประชาธิปไตย แต่ขาดหลักคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ หลักนิติรัฐ และความสามารถของประชาชนในการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจอย่างแท้จริง ระบอบเช่นนี้จึงถูกนิยามว่าเป็น “ประชาธิปไตยครึ่งใบ” หรือ “อำนาจนิยมผ่านการเลือกตั้ง”

Chambers (2024) วิเคราะห์ว่า ประเทศไทยภายหลังการเลือกตั้งปี 2562 และ 2566 มีลักษณะชัดเจนของอำนาจนิยมทางการเลือกตั้ง(electoral authoritarianism)กล่าวคือ การเลือกตั้งถูกใช้เป็นเครื่องมือสร้างความชอบธรรมเชิงพิธีกรรม ขณะที่อำนาจตัดสินใจเชิงนโยบายและทิศทางรัฐยังคงอยู่ในมือของกลุ่มอำนาจที่ไม่ผ่านการเลือกตั้ง โดยเฉพาะกองทัพและสถาบันในเครือข่ายอนุรักษนิยมในลักษณะนี้ “ระบอบลูกผสม” ทำหน้าที่เป็นกลไกรักษาเสถียรภาพของรัฐพันลึก เพราะช่วยให้รัฐยังสามารถอ้างความชอบธรรมแบบประชาธิปไตยต่อประชาคมโลกได้ ขณะเดียวกันก็สามารถควบคุมรัฐบาลพลเรือนไม่ให้ใช้อำนาจอย่างอิสระตามเจตจำนงของประชาชนได้อย่างเต็มที่

2.3 แนวคิดกฎหมายเป็นเครื่องมืออำนาจนิยม (Authoritarian Legalism)

แนวคิดกฎหมายเป็นเครื่องมืออำนาจนิยม อธิบายการใช้อำนาจรัฐผ่าน “กฎหมาย” และ “กระบวนการยุติธรรม” เพื่อรับประกันผลลัพธ์ทางการเมืองตามที่ผู้มีอำนาจต้องการ แม้โครงสร้างทางกฎหมายภายนอกจะดำรงอยู่ตามแบบรัฐเสรีประชาธิปไตย แต่กระบวนการบังคับใช้กฎหมายกลับถูกเลือกใช้แบบสองมาตรฐานและมีเป้าประสงค์ทางการเมืองแฝงอยู่

งานของนันทพัทธ์ ชัยโฆษิตภิรมย์ (2024) วิเคราะห์ว่า ในระบอบที่ไม่เป็นประชาธิปไตย องค์กรอิสระและศาลมักถูกออกแบบให้มีอำนาจสูง แต่ขาดความยึดโยงกับประชาชน และสามารถถูกใช้เป็นเครื่องมือค้ำจุนอำนาจ

นอกระบบได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลักษณะเช่นนี้สะท้อนให้เห็นว่ากฎหมายมิได้ทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิ หากแต่ทำหน้าที่เป็น “อาวุธทางการเมือง” ในการกำกับและลงโทษฝ่ายที่คุกคามอำนาจเดิม ในบริบทไทย บทบาทของศาลและองค์กรอิสระในการยุบพรรค ถอดถอนนักการเมือง และสั่งหยุดปฏิบัติหน้าที่รัฐบาล เป็นตัวอย่างสำคัญของกฎหมายเป็นเครื่องมืออำนาจนิยมซึ่งทำให้การเมืองถูกผลักเข้าสู่สนามตุลาการ (Judicialization of politics) อย่างต่อเนื่อง และบั่นทอนหลักความเป็นกลางของกระบวนการยุติธรรมโดยตรง

2.4 แนวคิดการครอบงำเชิงอุดมการณ์ (Hegemony) กับอำนาจนอกระบบในสังคมไทย

แนวคิดการครอบงำเชิงอุดมการณ์ ของ Gramsci อธิบายว่าอำนาจไม่ได้ตั้งอยู่บนกำลังบังคับ (Coercion) เพียงอย่างเดียว หากต้องอาศัยการสร้าง “ความยินยอมพร้อมใจ” (Consent) ผ่านอุดมการณ์ วัฒนธรรม และวาทกรรมสาธารณะ รัฐพันลึกจึงไม่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงหากปราศจากการผลิตความชอบธรรมเชิงอุดมการณ์ควบคู่ไปกับกลไกทางกฎหมายและความมั่นคง

ในบริบทไทย งานของสมบูรณ์ บัวราณ (2022) และชฎาภรณ์ สิงห์แก้ว(2022) ชี้ให้เห็นว่าบทบาทของกองทัพ ระบบราชการ และสื่อมวลชนสายอนุรักษนิยม มีส่วนสำคัญในการผลิตซ้ำวาทกรรม “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ความมั่นคง และศีลธรรม” เพื่อสร้างภาพว่าการแทรกแซงทางการเมืองของอำนาจนอกระบบเป็นสิ่งจำเป็นต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม ด้วยเหตุนี้ รัฐพันลึกไทยจึงไม่ได้ดำรงอยู่ด้วยอำนาจกำลังเพียงอย่างเดียว หากแต่ดำรงอยู่ผ่าน อำนาจเชิงอุดมการณ์ ที่ทำให้ประชาชนจำนวนไม่น้อยยอมรับอำนาจนอกระบบในฐานะ “ผู้ผดุงความถูกต้อง” มากกว่าจะมองว่าเป็นผู้บ่อนทำลายประชาธิปไตย

จากกรอบแนวคิดทั้งหมดสามารถสรุปได้ว่า “รัฐพันลึกในบริบทไทย” เป็นผลลัพธ์ของการบูรณาการระหว่างโครงสร้างอำนาจของกองทัพและระบบราชการถาวร (Deep State) ระบอบการเมืองแบบลูกผสม (Hybrid Regime)การใช้กฎหมายเป็นเครื่องมืออำนาจนิยม (Authoritarian Legalism)และการครอบงำเชิงอุดมการณ์ (Hegemony)กรอบแนวคิดเหล่านี้จะถูกนำไปใช้เป็นฐานวิเคราะห์ เพื่ออธิบายว่า รัฐพันลึกไทยดำรงอยู่ผ่านโครงสร้างใด ใช้กลไกใด และส่งผลกระทบต่อประชาธิปไตยไทยอย่างเป็นรูปธรรมเพียงใด

3.โครงสร้างรัฐพันลึกในบริบทไทย

โครงสร้างของรัฐพันลึกในบริบทการเมืองไทยโดยพิจารณาบทบาทของกองทัพ ระบบราชการ และเครือข่ายอำนาจที่ฝังตัวอยู่ในรัฐอย่างเป็นระบบ โครงสร้างเหล่านี้มิได้ทำหน้าที่เพียงสนับสนุนรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง หากแต่สามารถ “กำกับ ควบคุม และทับซ้อน” อำนาจรัฐบาลพลเรือนได้อย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นลักษณะเฉพาะของประชาธิปไตยแบบไทย

3.1 ทหารกับการเมืองเหนือรัฐธรรมนูญ: วัฒนธรรมรัฐประหารและบทบาท “ผู้ค้ำประกันระบอบ”

กองทัพไทยเป็นแกนกลางของโครงสร้างรัฐพันลึกมาอย่างยาวนาน บทบาททางการเมืองของกองทัพมิได้จำกัดอยู่เฉพาะช่วงรัฐประหารเท่านั้น หากแต่ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องทั้งในช่วงที่ประเทศอยู่ภายใต้รัฐบาลเผด็จการ

และรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง งานศึกษาของสุวรรณวิจิตร และคลินสุข (2021) ชี้ให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่าง “ทหารกับการเมือง” ในประเทศไทยถูกหล่อหลอมผ่านวัฒนธรรมการเมืองที่มองว่ากองทัพมีสถานะเป็น “ผู้พิทักษ์ชาติ” และสามารถแทรกแซงการเมืองได้เมื่อเห็นว่าระบอบการปกครองกำลังอยู่ในภาวะวิกฤต

แนวคิดดังกล่าวนำไปสู่การทำให้ “รัฐประหาร” กลายเป็นกลไกทางการเมืองที่ถูกทำให้เป็นเรื่องปกติ (Normalization of coups) มากกว่าจะถูกมองว่าเป็นการทำลายระบอบประชาธิปไตยโดยสิ้นเชิง การรัฐประหารในปี 2549 และ 2557 เป็นตัวอย่างชัดเจนที่แสดงให้เห็นว่ากองทัพสามารถก้าวข้ามกรอบรัฐธรรมนูญ และใช้อำนาจนอกระบบโค่นล้มรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งได้โดยไม่ต้องรับผิดทางการเมืองในระยะยาว

ขณะเดียวกันงานของวรรณวิทย์ และบัวหล้า (2023) ซึ่งศึกษาการเปลี่ยนแปลงบทบาททางการเมืองของกองทัพไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2535–2563 พบว่า แม้บริบททางการเมืองจะเปลี่ยนผ่านจากยุคเผด็จการทหารสู่ยุคประชาธิปไตยแบบเลือกตั้งหลายครั้ง แต่บทบาททางการเมืองของกองทัพไม่ได้ลดลงอย่างเป็นสาระสำคัญ หากแต่ “ปรับรูปแบบ” จากการใช้อำนาจโดยตรงผ่านรัฐประหาร ไปสู่การใช้อำนาจผ่านรัฐธรรมนูญ กลไกความมั่นคง และการเชื่อมโยงกับองค์กรอิสระ ด้วยเหตุนี้ กองทัพจึงดำรงสถานะเป็น “ผู้ค้ำประกันระบอบ” (Regime guardian) มากกว่าการเป็นเพียงสถาบันทางทหารตามระบอบประชาธิปไตยแบบสากล และกลายเป็นรากฐานสำคัญของโครงสร้างรัฐพันลึกในประเทศไทย

3.2 ระบบราชการประจำกับอำนาจกำกับรัฐบาลเลือกตั้ง: การดองเรื่อง นโยบายสะดุด และความไม่รับผิด

นอกจากกองทัพแล้ว “ระบบราชการประจำ” ก็เป็นอีกหนึ่งเสาหลักของรัฐพันลึกในบริบทไทย ระบบราชการไทยมีลักษณะเป็นโครงสร้างอำนาจที่มีความต่อเนื่องสูง เปลี่ยนแปลงยาก และไม่ขึ้นต่อการเปลี่ยนแปลงของรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรง ลักษณะเช่นนี้ส่งผลให้รัฐบาลพลเรือนแม้จะมีความชอบธรรมทางการเมือง แต่กลับเผชิญกับข้อจำกัดในการใช้อำนาจเชิงนโยบายอย่างเป็นรูปธรรม

พวงทอง ภวัครพันธุ์ (2022) วิเคราะห์บทบาทของ “โครงการกิจการพลเรือน” ของกองทัพในช่วงต่อต้านประชาธิปไตย และชี้ว่ากิจกรรมลักษณะนี้ไม่เพียงสะท้อนการแทรกซึมของทหารในสังคมพลเรือนเท่านั้น แต่ยังสะท้อนความสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างกองทัพกับระบบราชการ ซึ่งเอื้อให้การบริหารราชการแผ่นดินดำเนินไปภายใต้กรอบความมั่นคง มากกว่าการตอบสนองต่อเจตจำนงของประชาชน ในทางปฏิบัติ ระบบราชการระดับสูงสามารถใช้อำนาจเชิงเทคนิค เช่น การตีความกฎหมาย การดองเรื่อง การชะลอการดำเนินนโยบาย หรือการอ้างเหตุผลด้านระเบียบ เพื่อควบคุมทิศทางการทำงานของรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งได้โดยไม่ต้องเผชิญแรงกดดันจากประชาชนโดยตรง ความไม่ต้องรับผิดเชิงการเมือง (Political unaccountability) ของข้าราชการระดับสูงจึงเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้รัฐพันลึกสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง

3.3 โครงสร้างอำนาจภายในกองทัพ: กลุ่มทหาร เครือข่าย และการเมืองภายใน (Military Factions)

รัฐพันลึกไทยมิได้เป็นโครงสร้างอำนาจที่เป็นเอกภาพ หากแต่ประกอบไปด้วย “กลุ่มอำนาจย่อย” ภายในกองทัพซึ่งมีการแข่งขัน ทับซ้อน และช่วงชิงอิทธิพลกันอยู่ตลอดเวลา งานของอเนก ธาวีกุล (2022) ที่ศึกษาการเมืองของกลุ่มทหารในช่วง พ.ศ. 2516–2557 แสดงให้เห็นว่า โครงสร้างอำนาจภายในกองทัพไทยถูกกำหนดโดยเครือข่ายสายบังคับบัญชา รุ่นพี่–รุ่นน้อง และสายสัมพันธ์ทางการเมืองอย่างลึกซึ้ง

กลุ่มทหารเหล่านี้มิได้เป็นเพียงกลุ่มวิชาชีพ หากแต่ทำหน้าที่เป็น “กลุ่มการเมือง” ที่มีผลโดยตรงต่อการจัดวางอำนาจรัฐ การแต่งตั้งโยกย้ายตำแหน่งสำคัญ และการตัดสินใจเชิงยุทธศาสตร์ เช่น การรัฐประหารหรือการสนับสนุนรัฐบาลใดรัฐบาลหนึ่ง ความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายดังกล่าวทำให้กองทัพไม่ใช่สถาบันที่เป็นกลางทางการเมือง หากแต่เป็นองค์กรการเมืองในตัวเอง โครงสร้างกลุ่มอำนาจภายในลักษณะนี้ช่วยอธิบายได้ว่า เหตุใดการแทรกแซงการเมืองของทหารจึงมิได้เกิดจาก “กองทัพ” ในฐานะองค์กรเดียว หากแต่เกิดจากการเคลื่อนไหวของกลุ่มทหารบางสายที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายอำนาจนอกระบบในระดับกว้างกว่า

3.4 รัฐพันลึกกับแนวคิดการปฏิรูปกองทัพ: ข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง

ความพยายามในการปฏิรูปกองทัพไทยให้เป็น “กองทัพในระบอบประชาธิปไตย” เป็นประเด็นที่ถูกหยิบยกขึ้นมาอย่างต่อเนื่องในทางวิชาการและทางการเมือง อย่างไรก็ตาม งานของวันวิชิต บุญโปร่ง และ ธีรพงษ์ บัวหล้า (2021)ชี้ให้เห็นว่า อุปสรรคสำคัญของการปฏิรูปกองทัพมิได้อยู่ที่ตัวบทกฎหมายเพียงอย่างเดียว หากแต่อยู่ที่ “โครงสร้างอำนาจ” ที่เอื้อต่อการธำรงอยู่ของรัฐพันลึก โครงสร้างดังกล่าวประกอบด้วย

1. ความเป็นอิสระของกองทัพจากการควบคุมของรัฐบาลพลเรือน
2. งบประมาณทางทหารที่สูงและขาดกลไกตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ
3. บทบาทด้านความมั่นคงภายในที่ทับซ้อนกับภารกิจพลเรือน
4. เครือข่ายเชิงอุดมการณ์ที่ทำให้สังคมยอมรับบทบาททางการเมืองของทหาร

เมื่อพิจารณาในกรอบนี้ จะเห็นได้ว่า รัฐพันลึกไทยมิได้ดำรงอยู่เพราะบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หากแต่ฝังรากอยู่ใน “โครงสร้างรัฐ” อย่างเป็นระบบ การปฏิรูปเชิงผิวเผินจึงไม่สามารถสั่นคลอนอำนาจรัฐพันลึกได้อย่างแท้จริง ตราบใดที่ยังไม่มีการปฏิรูปเชิงโครงสร้างที่แตะต้องอำนาจของกองทัพ ระบบราชการ และกลไกความมั่นคงโดยตรง

โครงสร้างรัฐพันลึกในบริบทไทยประกอบด้วยกองทัพ ระบบราชการถาวร และเครือข่ายอำนาจภายในที่ทับซ้อนกันอย่างซับซ้อน กองทัพทำหน้าที่เป็น “ผู้ค้ำประกันระบอบ” ระบบราชการทำหน้าที่เป็น “กลไกค้ำจุนเชิงเทคนิค” และกลุ่มอำนาจภายในกองทัพทำหน้าที่เป็น “กลไกจัดสรรอำนาจทางการเมือง” ในระดับลึก โครงสร้างเหล่านี้ร่วมกันทำให้รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งไม่สามารถใช้อำนาจได้อย่างเต็มที่ และเป็นฐานสำคัญของการแทรกแซงการเมืองหลังการเลือกตั้ง ซึ่งจะถูกอธิบายอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

4.กลไกการแทรกแซงการเมืองหลังการเลือกตั้ง

แม้การเลือกตั้งจะถูกยอมรับในเชิงพิธีกรรมว่าเป็นกลไกสร้างความชอบธรรมของอำนาจรัฐในระบอบประชาธิปไตย แต่ในบริบทการเมืองไทยร่วมสมัย กลับปรากฏรูปแบบการแทรกแซงทางอำนาจที่ดำรงอยู่ “ภายหลัง” การเลือกตั้งอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง กลไกเหล่านี้มิได้อาศัยการยึดอำนาจโดยตรงเหมือนรัฐประหารในอดีต หากแต่อาศัยเครื่องมือทางกฎหมาย สถาบันทางการเมือง กระบวนการยุติธรรม กลไกความมั่นคง และการผลิตวาทกรรมสาธารณะ เพื่อควบคุมรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งให้ดำรงอยู่ภายใต้กรอบที่อำนาจนอกระบบยอมรับได้ บทนี้มุ่งอธิบายกลไกสำคัญสี่ประการที่ถูกใช้เป็น “เครื่องมือแทรกแซง” อย่างเป็นโครงสร้าง

4.1 การแทรกแซงผ่านรัฐธรรมนูญและกติกาที่ออกแบบไว้ล่วงหน้า

รัฐธรรมนูญไทยหลังรัฐประหารปี 2549 และ 2557 มิได้ทำหน้าที่เป็นเพียง “กติกากลาง” ของการแข่งขันทางการเมือง หากแต่ถูกออกแบบให้เป็น “เครื่องมือควบคุมอำนาจของรัฐบาลจากการเลือกตั้ง” อย่างแยบยล โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 ซึ่งกำหนดโครงสร้างที่วุฒิสภาที่มาจากการแต่งตั้งของคณะรัฐประหารมีบทบาทร่วมเลือกนายกรัฐมนตรีในช่วงเปลี่ยนผ่าน เป็นการเปิดพื้นที่ให้อำนาจนอกระบบเข้ามากำหนดผู้นำฝ่ายบริหารโดยตรง แม้ว่าพรรคการเมืองที่ชนะการเลือกตั้งจะไม่ได้รับเสียงสนับสนุนจากวุฒิสภา (iLaw, 2022)

กลไกดังกล่าวสะท้อนการออกแบบ “รัฐธรรมนูญเชิงสกัดกั้น” (Blocking constitution) ซึ่งเป้าหมายไม่ใช่การส่งเสริมเจตจำนงของประชาชน หากแต่เป็นการสร้างกลไกสืบทอดอำนาจของชนชั้นนำทางการเมืองผ่านโครงสร้างตามกฎหมาย ปรากฏการณ์นี้ทำให้เกิดสภาวะที่รัฐบาลหลังการเลือกตั้งไม่มีอำนาจเต็มตามหลักประชาธิปไตยแบบผู้แทน หากแต่ต้องบริหารประเทศภายใต้ขอบเขตที่ “รัฐพันลึก” ได้กำหนดไว้ล่วงหน้า นอกจากนี้ ระบบเลือกตั้งที่ซับซ้อน การคำนวณ ส.ส. แบบจัดสรรปันส่วนผสม และการกำหนดคุณสมบัติผู้สมัครที่เข้มงวดผิดปกติ ยังทำหน้าที่เป็นเครื่องมือเชิงสถาบันที่ลดทอนพลังของพรรคการเมืองขนาดใหญ่ และเปิดพื้นที่ให้พรรคขนาดเล็กหรือพรรคที่สอดคล้องกับอำนาจเดิมเข้ามามีบทบาทในการจัดตั้งรัฐบาล ผลลัพธ์คือรัฐบาลผสมที่เปราะบางและต้องพึ่งพาแรงสนับสนุนจากกลไกนอกระบบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

4.2 การแทรกแซงผ่านกระบวนการยุติธรรมและองค์กรอิสระ

หนึ่งในกลไกที่ทรงพลังที่สุดของรัฐพันลึกในระยะหลังมิใช่กำลังทหาร หากแต่เป็น “อำนาจเชิงตุลาการและองค์กรอิสระ” ปรากฏการณ์นี้ถูกอธิบายภายใต้แนวคิด “การเมืองเชิงตุลาการ” (Judicialization of Politics) และนิติสงคราม (Lawfare) ซึ่งหมายถึงการใช้กฎหมายเป็นอาวุธทางการเมือง โดยอาศัยกระบวนการยุติธรรมเป็นเครื่องมือจัดการฝ่ายตรงข้าม

งานศึกษาของโตสุวรรณ์ (2021) ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าหลังรัฐประหาร 2549 บทบาทของศาลรัฐธรรมนูญขยายตัวจากผู้ตีความกฎหมาย เป็นผู้ชี้ขาดชะตากรรมของพรรคการเมืองและรัฐบาลผ่านคำวินิจฉัยที่นำไปสู่การยุบพรรค การตัดสิทธิทางการเมือง และการเปลี่ยนแปลงสมดุลอำนาจโดยตรง คำวินิจฉัยเหล่านี้มีผลเทียบเท่าการล้มรัฐบาลโดยไม่ต้องใช้รถถัง

ในช่วงหลังเลือกตั้งปี2566 ปรากฏการณ์ดังกล่าวยิ่งชัดเจนยิ่งขึ้นจากกรณีการยุบพรรคการเมืองขนาดใหญ่ โดยศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งได้รับการวิพากษ์จากองค์กรสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศว่าเป็นการใช้กฎหมายเพื่อปิดกั้นเจตจำนงของประชาชนอย่างเป็นระบบ (Human Rights Watch, 2024) เหตุการณ์นี้สะท้อนว่ากระบวนการยุติธรรมไม่ได้ดำรงอยู่นอกความขัดแย้งทางการเมือง หากแต่กลายเป็น “สนามต่อสู้” ที่อำนาจนอกระบบสามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ กฎหมายพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 ยังถูกวิจารณ์ว่าเปิดช่องให้องค์กรอิสระตีความอย่างกว้างขวางในการลงโทษพรรคการเมือง ตั้งแต่การเพิกถอนสิทธิผู้บริหารพรรค ไปจนถึงการยุบพรรคทั้งระบบ (อเนก สุขดี, 2023) ส่งผลให้พรรคการเมืองต้องดำรงอยู่ภายใต้ภาวะ “ความไม่มั่นคงถาวร” (Permanent insecurity) และไม่สามารถใช้อำนาจจากการเลือกตั้งได้อย่างเต็มที่

4.3 การแทรกแซงผ่านงบประมาณ ความมั่นคง และระบบราชการ

นอกจากกลไกทางกฎหมายแล้ว ระบบราชการและงบประมาณด้านความมั่นคงยังเป็นเครื่องมือเชิงโครงสร้างที่รัฐพันลึกใช้ในการกำกับรัฐบาลพลเรือนภายหลังการเลือกตั้งอย่างต่อเนื่อง งานศึกษาของรุ่งพงษ์ ชัยนาม และ คึกฤทธิ์ เรกะลาภ (2551)ชี้ว่าหลังรัฐประหาร โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างทหารกับรัฐบาลพลเรือนมิได้กลับสู่ภาวะปกติ หากแต่กลายเป็นความสัมพันธ์แบบ “รัฐซ้อนรัฐ” ซึ่งฝ่ายความมั่นคงมีอำนาจต่อรองสูงกว่ารัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งในทางปฏิบัติ

งบประมาณด้านกลาโหมที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แม้ในช่วงที่เศรษฐกิจถดถอย สะท้อนว่ารัฐบาลพลเรือนไม่มีอำนาจต่อรองเชิงนโยบายอย่างแท้จริง ขณะเดียวกันกฎหมายความมั่นคง เช่น กฎหมายการชุมนุมสาธารณะ กฎหมายความมั่นคงไซเบอร์ และกฎหมายเกี่ยวกับความผิดทางการเมือง ยังถูกใช้เป็นเครื่องมือควบคุมพื้นที่ทางการเมืองและการแสดงออกของประชาชน ภายใต้ข้ออ้างเรื่อง “ความมั่นคงของรัฐ” ในระดับระบบราชการประจำ ปรากฏการณ์ “การดองเรื่อง” หรือการไม่ปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลอย่างเต็มที่ กลายเป็นกลไกเชิงอำพรางที่ใช้บ่อนทำลายรัฐบาลจากภายใน โดยไม่ต้องเผชิญความรับผิดทางการเมืองโดยตรง สภาวะนี้ทำให้รัฐบาลพลเรือนตกอยู่ในสถานะที่บริหารประเทศได้ยาก แต่ต้องรับผิดชอบต่อความล้มเหลวในทางการเมืองแต่เพียงฝ่ายเดียว

4.4 การแทรกแซงผ่านสงครามข้อมูลและวาทกรรมความชอบธรรม

กลไกการแทรกแซงอีกมิติหนึ่งที่มีความสำคัญมากในยุคดิจิทัล คือการสร้าง “ความชอบธรรมทางวาทกรรม” ผ่านสื่อ กระบวนการสื่อสารสาธารณะ และปฏิบัติการข่าวสาร (Information Operations: IO) โดยเฉพาะการสร้างกรอบความคิดเรื่อง “ความมั่นคงของชาติ ศีลธรรม ความจงรักภักดี และภัยคุกคามภายใน” เพื่อทำให้การใช้อำนาจนอกระบบดูชอบธรรมในสายตาสังคม

สื่อบางกลุ่มและเครือข่ายทางความคิดแบบอนุรักษนิยมทำหน้าที่ผลิตซ้ำวาทกรรมที่ลดทอนความชอบธรรมของรัฐบาลจากการเลือกตั้ง โดยเชื่อมโยงนักการเมืองเข้ากับภัยต่อชาติ ศาสนา และสถาบัน ขณะเดียวกันก็ลดทอนความชอบธรรมของขบวนการประชาธิปไตยในฐานะ “ผู้สร้างความแตกแยก” ปรากฏการณ์นี้สอดคล้องกับ

แนวคิดวาทะกรรมอำนาจนำ(Hegemonic discourse) ของ Gramsci ซึ่งชี้ว่าอำนาจที่มั่นคงต้องมีฐานทางวัฒนธรรมและอุดมการณ์รองรับ ไม่ใช่เพียงกำลังบังคับ

ผลลัพธ์คือการแทรกแซงทางการเมืองไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในระดับสถาบันรัฐ หากแต่แทรกซึมลงไปถึงระดับการรับรู้ของสังคม ทำให้ประชาชนส่วนหนึ่งยอมรับการจำกัดอำนาจรัฐบาลจากการเลือกตั้งในนามของ “เสถียรภาพ” และ “ความมั่นคง” โดยไม่ตั้งคำถามต่อหลักอธิปไตยของประชาชน กลไกการแทรกแซงการเมืองหลังการเลือกตั้งในบริบทไทยไม่ได้ดำรงอยู่ในรูปแบบเดียว หากแต่เชื่อมร้อยกันเป็น “โครงข่ายของอำนาจ” ที่ครอบคลุมตั้งแต่รัฐธรรมนูญ กฎหมาย องค์กรอิสระ ศาล ระบบราชการ ความมั่นคง และวาทกรรมสาธารณะ กลไกเหล่านี้ทำให้รัฐบาลจากการเลือกตั้งไม่สามารถใช้อำนาจอธิปไตยของประชาชนได้อย่างเต็มที่ และนำไปสู่สภาวะประชาธิปไตยแบบมีเพดาน (Capped democracy) ซึ่งเปิดทางให้อำนาจนอกระบบกำกับทิศทางการเมืองได้อย่างต่อเนื่อง

จากการวิเคราะห์ข้างต้น สามารถสรุปได้ว่ากลไกการแทรกแซงของรัฐพันลึกมิได้ทำงานอย่างแยกส่วน หากแต่เชื่อมโยงกันเป็นลำดับและวงจรอำนาจอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการใช้อำนาจนอกกระบวนการประชาธิปไตยเข้ากำหนดกรอบการเมืองและนโยบายในช่วงเวลาวิกฤต จากนั้นกลไกทางกฎหมายและสถาบันถูกนำมาใช้เพื่อทำให้การแทรกแซงดังกล่าวกลายเป็นเรื่องปกติและชอบธรรมในเชิงรูปแบบ เมื่อโครงสร้างอำนาจนี้ถูกสถาปนาแล้ว กลไกการกำกับตรวจสอบและการใช้ดุลยพินิจขององค์กรอิสระและระบบราชการจะทำหน้าที่คงไว้ซึ่งสมดุลอำนาจเดิม ขณะเดียวกันการควบคุมพื้นที่สาธารณะและการจัดการความทรงจำทางการเมืองช่วยลดแรงต้านและจำกัดพื้นที่ของการท้าทายเชิงประชาธิปไตย กลไกเหล่านี้จึงทำงานเสริมแรงซึ่งกันและกันเป็นวงจรที่ทำให้รัฐพันลึกสามารถดำรงอยู่ได้อย่างต่อเนื่อง โดยไม่จำเป็นต้องปรากฏตัวอย่างเป็นทางการในโครงสร้างรัฐตามรัฐธรรมนูญ

5.กรณีศึกษาการเมืองไทยหลังการเลือกตั้ง

เพื่อให้เห็นภาพเชิงประจักษ์ของ “กลไกรัฐพันลึก” ที่แทรกแซงการเมืองไทยภายหลังการเลือกตั้ง ผู้เขียนเลือกศึกษาเหตุการณ์สำคัญ 3 ช่วงเวลา ได้แก่ การเมืองหลังรัฐประหารปี 2549 และการยุบพรรคการเมือง, การจัดตั้งรัฐบาลหลังการเลือกตั้งปี 2562 ภายใต้รัฐธรรมนูญ 2560 และสถานการณ์หลังการเลือกตั้งปี 2566 ซึ่งเกิดวิกฤตความชอบธรรมซ้ำซ้อน ทั้งสามกรณีสะท้อนรูปแบบการใช้อำนาจนอกระบบผ่านสถาบันทางกฎหมายการเมือง และความมั่นคงอย่างเป็นโครงสร้าง

5.1 รัฐบาลหลังปี 2550: การยุบพรรคและรัฐประหารซ้อนผ่านกฎหมาย

หลังการเลือกตั้งปี 2550 ซึ่งเป็นการเลือกตั้งครั้งแรกภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับปีเดียวกัน รัฐบาลที่นำโดยพรรคพลังประชาชน ซึ่งถูกมองว่าเป็นตัวแทนทางการเมืองของระบอบทักษิณ ต้องเผชิญแรงกดดันจากหลายกลไก

รัฐทันที ทั้งการชุมนุมทางการเมืองของภาคส่วนอนุรักษนิยม และการตรวจสอบอย่างเข้มข้นจากองค์กรอิสระ โดยเฉพาะคณะกรรมการการเลือกตั้งและศาลรัฐธรรมนูญ

จุดเปลี่ยนสำคัญเกิดขึ้นในปี 2551 เมื่อศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยให้ “ยุบพรรคพลังประชาชน” พร้อมเพิกถอนสิทธิทางการเมืองของแกนนำสำคัญ คำวินิจฉัยดังกล่าวนำไปสู่การสิ้นสุดอำนาจของรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรง โดยไม่ต้องใช้การรัฐประหารทางทหารอีกครั้งหนึ่ง นักวิชาการจำนวนมากอธิบายปรากฏการณ์นี้ว่าเป็น “รัฐประหารซ้อนผ่านกระบวนการยุติธรรม” ซึ่งเป็นตัวอย่างแรก ๆ ของการใช้ Lawfare อย่างเป็นระบบในสังคมไทย (โตสุวรรณ์, 2021)

ผลที่ตามมาคือการจัดตั้งรัฐบาลใหม่โดยการดึงอดีต ส.ส. ของพรรคที่ถูกยุบไปสนับสนุนขั้วการเมืองฝ่ายตรงข้าม โดยมีแรงสนับสนุนจากเครือข่ายอำนาจนอกระบบ สะท้อนให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงอำนาจรัฐบาลมิได้สะท้อนเจตจำนงของประชาชนโดยตรง หากแต่เป็นผลจาก “กลไกจัดการหลังการเลือกตั้ง” อย่างแท้จริง

5.2 รัฐบาลหลังเลือกตั้งปี 2562: ส.ว. แต่งตั้งกับรัฐบาลภายใต้การกำกับนอกระบบ

การเลือกตั้งปี 2562 เป็นการเลือกตั้งครั้งแรกหลังรัฐประหาร 2557 ภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 ซึ่งถูกออกแบบให้วุฒิสภา 250 คนที่มาจากการแต่งตั้งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) มีสิทธิร่วมเลือกนายกรัฐมนตรี ผลการเลือกตั้งสะท้อนว่าพรรคฝ่ายสนับสนุน คสช. ไม่ได้รับชัยชนะอย่างเด็ดขาดจากประชาชน หากแต่สามารถจัดตั้งรัฐบาลได้จากแรงสนับสนุนของวุฒิสภาแต่งตั้ง

กรณีดังกล่าวถูกวิพากษ์อย่างกว้างขวางว่าเป็นการบิดเบือนหลักอธิปไตยของประชาชนอย่างเป็นโครงสร้าง เพราะตำแหน่งนายกรัฐมนตรีซึ่งควรเป็นผลโดยตรงจากเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎร กลับขึ้นอยู่กับอำนาจของสถาบันทางการเมืองที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง (Curtis , 2024)

รัฐบาลหลังปี 2562 จึงถูกนิยามว่าเป็น “รัฐบาลพลเรือนภายใต้การกำกับของรัฐพันลึก” (Supervised civilian government) กล่าวคือ แม้จะมีสถานะเป็นรัฐบาลจากการเลือกตั้ง แต่ขาดอำนาจต่อรองเชิงนโยบายในประเด็นความมั่นคง การปฏิรูปกองทัพ และการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ขณะเดียวกัน พรรคฝ่ายค้านที่มีฐานเสียงจากประชาชนจำนวนมากยังถูกจำกัดบทบาทผ่านกลไกทางกฎหมายและการตรวจสอบที่เลือกใช้มาตรฐานไม่เสมอภาค

5.3 รัฐบาลหลังเลือกตั้งปี 2566: กลไกขัดขวางพรรคการเมืองและวิกฤตความชอบธรรมซ้ำซ้อน

การเลือกตั้งปี 2566 ถูกมองว่าเป็น “การลงประชามติทางการเมืองโดยพฤตินัย” ของประชาชนต่อระบอบการเมืองหลังรัฐประหาร 2557 ผลการเลือกตั้งปรากฏว่าพรรคก้าวไกล ซึ่งเสนอการปฏิรูปเชิงโครงสร้างอย่างเข้มข้น ได้รับคะแนนนิยมสูงสุดและจัดตั้งขั้วการเมืองที่มีเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎร อย่างไรก็ตาม พรรคฝ่ายค้านเดิมกลับไม่สามารถจัดตั้งรัฐบาลได้จริง เนื่องจากถูกขัดขวางผ่านกลไกของวุฒิสภาแต่งตั้งและการตีความคุณสมบัตินายกรัฐมนตรี

ต่อมาในปี 2567–2568 ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยยุบพรรคก้าวไกล โดยอ้างเหตุทางกฎหมายเกี่ยวกับนโยบายที่ถูกตีความว่าเป็นภัยต่อระบอบรัฐ เหตุการณ์นี้ได้รับเสียงวิพากษ์อย่างรุนแรงจากองค์กรสิทธิมนุษยชน

ระหว่างประเทศ โดย Human Rights Watch (2024) ระบุว่าเป็นการใช้กฎหมายเป็น “อาวุธทางการเมือง” เพื่อกำจัดฝ่ายค้าน ขณะที่ Amnesty International (2024) เห็นว่าการยุบพรรคดังกล่าวเป็นการละเมิดเสรีภาพทางการเมืองและขัดต่อหลักประชาธิปไตยโดยพื้นฐาน

กรณีนี้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า แม้ประชาชนจะใช้สิทธิเลือกตั้งเพื่อเปลี่ยนแปลงทิศทางประเทศ แต่ “เพดานทางอำนาจ” ที่รัฐพันลึกขีดไว้ยังคงมีอำนาจเหนือเจตจำนงของประชาชน ผลที่เกิดขึ้นไม่เพียงทำลายรัฐบาลหรือพรรคการเมืองเท่านั้น หากแต่ยังทำลายความเชื่อมั่นของประชาชนต่อระบบการเลือกตั้งโดยตรง โดยเฉพาะในหมู่คนรุ่นใหม่ที่มองว่าการเมืองเชิงสถาบันไม่สามารถเป็นเครื่องมือเปลี่ยนแปลงได้จริงอีกต่อไป

ทั้งสามกรณีศึกษาชี้ให้เห็นรูปแบบซ้ำซากของการแทรกแซงทางการเมืองหลังการเลือกตั้งในสังคมไทย กล่าวคือ เมื่อใดก็ตามที่พรรคการเมืองหรือรัฐบาลจากการเลือกตั้งพยายามขยายอำนาจประชาธิปไตยออกนอกกรอบที่อำนาจนอกระบบยอมรับได้ เมื่อนั้นจะปรากฏกลไกแทรกแซงผ่านศาล องค์กรอิสระ รัฐธรรมนูญ วุฒิสภา ระบบราชการ และวาทกรรมความมั่นคงอย่างพร้อมเพรียง ผลที่ตามมาคือ การเลือกตั้งในสังคมไทยกลายเป็นเพียง “พิธีกรรมของความชอบธรรม” แต่ไม่ใช่กลไกตัดสินอำนาจสูงสุดอย่างแท้จริง บทเรียนจากกรณีศึกษาทั้งสามจึงเป็นฐานสำคัญในการทำความเข้าใจผลกระทบเชิงโครงสร้างของรัฐพันลึกต่อประชาธิปไตยไทย

6.ผลกระทบของรัฐพันลึกต่อประชาธิปไตยไทย

โดยมุ่งวิเคราะห์ผลกระทบเชิงโครงสร้างของ “รัฐพันลึก” ต่อพัฒนาการประชาธิปไตยไทยใน 4 มิติหลัก ได้แก่ (1) การทำให้อธิปไตยของประชาชนกลายเป็นเพียงเชิงสัญลักษณ์ (2) การบิดเบือนหลักนิติรัฐไปสู่ “นิติอำนาจนิยม” (3) ความอ่อนแอเชิงโครงสร้างของรัฐบาลพลเรือน และ (4) วิกฤตศรัทธาทางการเมืองของประชาชน ซึ่งปรากฏให้เห็นซ้ำแล้วซ้ำเล่าในกระบวนการเมืองไทยหลังการเลือกตั้งตลอดสองทศวรรษที่ผ่านมา

6.1 อธิปไตยประชาชนถูกทำให้เป็นเชิงสัญลักษณ์

ในระบอบประชาธิปไตยแบบสถาบัน อำนาจอธิปไตยของประชาชนควรแสดงออกผ่านกระบวนการเลือกตั้งและการกำหนดทิศทางนโยบายของรัฐบาลที่ประชาชนให้ความชอบธรรมโดยตรง อย่างไรก็ตาม ในบริบทไทยหลังรัฐประหารซ้ำซาก อธิปไตยของประชาชนกลับถูกลดทอนสถานะลงจนกลายเป็นเพียง “พิธีกรรมทางการเมือง” มากกว่าจะเป็นอำนาจสูงสุดในความหมายเชิงสารัตถะ

Thitinan Pongsudhirak (2019) วิเคราะห์ว่าไทยเข้าสู่ภาวะ “ประชาธิปไตยถดถอย” (Democratic regression) อย่างเป็นระบบ โดยการเลือกตั้งยังคงดำรงอยู่ในเชิงรูปแบบ แต่ไม่สามารถเปลี่ยนดุลอำนาจที่แท้จริงได้ รัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้งถูกล้อมกรอบด้วยกลไกนอกระบบตั้งแต่ต้นทางจนปลายทาง ผลที่เกิดขึ้นคือเสียงของประชาชนไม่ใช่ปัจจัยตัดสินสุดท้ายอีกต่อไป แต่เป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งในเกมอำนาจที่ถูกกำกับจากภายนอกสนามเลือกตั้ง

รายงาน Freedom House (2023)ยืนยันลักษณะดังกล่าวในเชิงประจักษ์ โดยจัดให้ประเทศไทยอยู่ในกลุ่มประเทศ “ไม่เสรี” (Not Free) และชี้ให้เห็นว่าการเลือกตั้งไม่สามารถนำไปสู่ความรับผิดของผู้มีอำนาจได้อย่างแท้จริง[2] อธิปไตยของประชาชนจึงดำรงอยู่ในลักษณะเชิงสัญลักษณ์ คือมีการเลือกตั้ง มีรัฐสภา แต่ไม่สามารถกำหนดทิศทางการเมืองที่แท้จริงได้ อำนาจสูงสุดจึงถูกแยกขาดจากเจ้าของอำนาจตามหลักการประชาธิปไตย

6.2 นิติรัฐกลายเป็น “นิติอำนาจนิยม”

ผลกระทบที่รุนแรงยิ่งกว่าการบั่นทอนอธิปไตยประชาชน คือการแปรสภาพของ “หลักนิติรัฐ” (Rule of law) ไปสู่สิ่งที่เรียกว่า “นิติอำนาจนิยม” (Authoritarian legalism) ซึ่งหมายถึงการใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือของชนชั้นนำทางอำนาจ มากกว่าจะเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชน Eugénie Mérieau อธิบายว่ารัฐธรรมนูญไทยหลังรัฐประหารมิได้ทำหน้าที่เป็น “สัญญาประชาคม” ตามอุดมคติของระบอบเสรีนิยม แต่กลับทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสถาปนาและค้ำจุนอำนาจของชนชั้นนำทางการเมือง[3] กระบวนการออกแบบองค์กรอิสระ ศาลรัฐธรรมนูญ และระบบวุฒิสภา ล้วนถูกจัดวางให้เป็นกลไกควบคุมรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง

สอดคล้องกับแนวคิดนิติศาสตร์แบบเผด็จการ (Autocratic legalism) ของ Kim Lane Scheppele (2018)ซึ่งชี้ว่าเผด็จการยุคใหม่ไม่จำเป็นต้องฉีกกฎหมายทิ้ง หากแต่ใช้กฎหมายเป็นอาวุธทางการเมืองอย่างเป็นระบบ ในกรณีไทยปรากฏการณ์การยุบพรรค การตัดสิทธิทางการเมือง และการเลือกใช้มาตรฐานทางกฎหมายแบบสองมาตรฐาน (dual standards) สะท้อนให้เห็นว่ากฎหมายไม่ได้ยืนอยู่เหนือการเมืองอีกต่อไป แต่กลายเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องจักรทางอำนาจ ผลที่เกิดขึ้นคือ นิติรัฐในความหมายเชิงคุ้มครองสิทธิถูกทำลายลง ขณะที่นิติรัฐในความหมายเชิงควบคุมกลับเข้มแข็งขึ้นอย่างผิดปกติ ความยุติธรรมจึงไม่ใช่ความยุติธรรมของประชาชน แต่เป็นความยุติธรรมของรัฐพันลึก

6.3 รัฐบาลพลเรือนอ่อนแอเชิงโครงสร้าง

รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งในบริบทของรัฐพันลึกมิได้มีสถานะเป็น “ผู้ใช้อำนาจสูงสุด” ของฝ่ายบริหารอย่างแท้จริง หากแต่เป็นรัฐบาลที่ต้องดำรงอยู่ภายใต้เงื่อนไขการควบคุมหลายชั้น ทั้งจากรัฐธรรมนูญที่ออกแบบโดยคณะรัฐประหาร ศาล องค์กรอิสระ กองทัพ และระบบราชการประจำ Thitinan Pongsudhirak (2019) ชี้ว่ารัฐบาลพลเรือนในไทยหลังปี 2550 เป็นต้นมา ล้วนเผชิญกับภาวะ “รัฐบาลที่ถูกล้อมกรอบ” (Encircled government) กล่าวคือแม้จะมีความชอบธรรมจากการเลือกตั้ง แต่กลับไม่สามารถใช้อำนาจได้อย่างเต็มที่ นโยบายเชิงโครงสร้างสำคัญถูกสกัดผ่านกลไกกฎหมาย กระบวนการยุติธรรม และกลไกความมั่นคง

Mérieau (2021)ยังชี้ให้เห็นว่ารัฐธรรมนูญ 2560 สถาปนาความเหนือกว่าของอำนาจที่ไม่มาจากการเลือกตั้งอย่างเป็นระบบ ผ่านวุฒิสภาแต่งตั้งและองค์กรอิสระ ส่งผลให้รัฐบาลพลเรือนตกอยู่ในสถานะเปราะบางทางการเมืองอย่างถาวร ขาดเสถียรภาพ ขาดอำนาจต่อรอง และไม่สามารถวางนโยบายระยะยาวได้อย่างแท้จริง ภาวะดังกล่าวทำให้การเมืองไทยติดกับดัก “รัฐบาลอ่อนแอในโครงสร้างอำนาจแข็ง” กล่าวคือ โครงสร้างนอกระบบเข้มแข็งขึ้นเรื่อย ๆ ขณะที่รัฐบาลซึ่งเป็นตัวแทนประชาชนกลับอ่อนแรงลงอย่างเป็นระบบ

6.4 วิกฤตศรัทธาทางการเมือง

เมื่ออธิปไตยประชาชนไร้ความหมาย นิติรัฐถูกบิดเบือน และรัฐบาลพลเรือนอ่อนแอ ผลลัพธ์สุดท้ายที่สำคัญที่สุดคือ “วิกฤตศรัทธาทางการเมือง” (Political legitimacy crisis) ที่ฝังลึกอยู่ในสังคมไทย ข้อมูลจาก Asian Barometer Survey Wave (2021) ชี้ว่าประชาชนไทยจำนวนมากไม่เชื่อมั่นว่าการเลือกตั้งสามารถเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจของประเทศได้จริง ความเชื่อมั่นต่อรัฐสภา พรรคการเมือง และกระบวนการยุติธรรมอยู่ในระดับต่ำอย่างต่อเนื่อง วิกฤตศรัทธานี้มิใช่เพียงอารมณ์ชั่วคราว แต่เป็นผลสะสมจากประสบการณ์ทางการเมืองที่ประชาชนเห็นซ้ำแล้วซ้ำเล่าว่า “เสียงของตนไม่เคยเป็นตัวตัดสินสุดท้าย”

รายงาน Freedom House ก็สะท้อนแนวโน้มเดียวกัน โดยชี้ว่าเสรีภาพทางการเมืองของไทยถูกจำกัดทั้งในเชิงโครงสร้างกฎหมายและการบังคับใช้ เมื่อความเชื่อมโยงระหว่างประชาชนกับอำนาจรัฐถูกตัดขาดอย่างเป็นระบบ การเมืองจึงถูกมองไม่ใช่พื้นที่แห่งความหวัง แต่เป็นพื้นที่แห่งความสิ้นหวังและความไร้ความหมาย วิกฤตศรัทธานี้เป็นภัยเงียบที่รุนแรงยิ่งกว่าการรัฐประหาร เพราะมันบ่อนทำลายฐานรากทางคุณค่าของระบอบประชาธิปไตยในระยะยาว และทำให้สังคมเคยชินกับการเมืองที่ไม่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง

7.เปรียบเทียบกับต่างประเทศ: รัฐพันลึก อำนาจทหาร และการคลี่คลายผ่านความยุติธรรมเชิงเปลี่ยนผ่าน

มุ่งเปรียบเทียบปรากฏการณ์ “รัฐพันลึก” ในบริบทไทยกับกรณีต่างประเทศที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน ได้แก่ ตุรกีและปากีสถาน ซึ่งเป็นประเทศที่กองทัพและเครือข่ายความมั่นคงมีบทบาททางการเมืองอย่างฝังลึก ทั้งในรูปแบบรัฐซ้อนรัฐ (State-within-a-state) และการครอบงำระบอบเลือกตั้งจากภายนอก ขณะเดียวกันยังนำกรณีของประเทศที่สามารถลดบทบาทรัฐพันลึกลงได้สำเร็จ เช่น ยุโรปหลังสงครามโลก มาใช้เป็นฐานเชิงเปรียบเทียบเพื่อสะท้อนทางออกเชิงโครงสร้างสำหรับสังคมไทย

7.1 ตุรกี: จากรัฐพันลึกสู่ Erdoğanization

แนวคิด “รัฐพันลึก” (Deep state) ในความหมายดั้งเดิมมักถูกอธิบายผ่านกรณีของตุรกี ซึ่งมีโครงสร้าง “รัฐซ้อนรัฐ” ที่เกิดจากเครือข่ายร่วมระหว่างกองทัพ หน่วยข่าวกรอง ตุลาการ และกลุ่มอุดมการณ์ชาตินิยม ตั้งแต่ยุคหลังการล่มสลายของจักรวรรดิออตโตมัน (Gunter, 2006) โครงสร้างดังกล่าวทำหน้าที่เป็น “องค์กรพิทักษ์ระบอบ” ที่อยู่เหนือรัฐบาลพลเรือน และมีอำนาจแทรกแซงการเมืองผ่านรัฐประหาร การยุบพรรค และการใช้กฎหมายความมั่นคงเป็นเครื่องมือ

O’Neil และ Masbah (2018) อธิบายว่ารัฐพันลึกในตุรกีมิใช่ “รัฐบาลเงา” ในเชิงสมคบคิด หากแต่เป็น “รัฐถาวรที่ไม่ผ่านการเลือกตั้ง” (Unelected permanent state) ซึ่งดำรงอยู่คู่กับรัฐตามรัฐธรรมนูญ และพร้อมใช้อำนาจนอกระบบเมื่อเห็นว่ารัฐบาลพลเรือนคุกคาม “แก่นอุดมการณ์ของรัฐ” อย่างไรก็ตาม ภายใต้การนำของเรเซป ไตยิป แอร์โดอัน (Recep Tayyip Erdoğan) โครงสร้างรัฐพันลึกแบบทหารค่อย ๆ ถูกลดทอนผ่านกระบวนการ

ล้างพิษ (Purge)ทางการเมือง การควบคุมศาล และการยึดกลไกความมั่นคงกลับมาอยู่ใต้ฝ่ายบริหารที่มาจากการเลือกตั้ง แต่ผลลัพธ์กลับมิได้นำไปสู่ประชาธิปไตยเสรี หากกลับกลายเป็น “การรวมศูนย์อำนาจแบบอำนาจนิยมเลือกตั้ง” (Electoral authoritarianism) แทนกล่าวคือรัฐพันลึกแบบทหารถูกแทนที่ด้วยรัฐพันลึกแบบผู้นำการเมือง (O’Neil & Masbah, 2018) กรณีตุรกีจึงสะท้อนให้เห็นว่า การทำลายรัฐพันลึกแบบเดิม มิได้หมายความว่าจะนำไปสู่ประชาธิปไตยโดยอัตโนมัติ หากปราศจากกลไกตรวจสอบถ่วงดุลที่เข้มแข็ง

7.2 ปากีสถาน: รัฐซ้อนรัฐภายใต้กองทัพและข่าวกรอง

หากกรณีตุรกีสะท้อนการต่อสู้ระหว่างรัฐพันลึกกับรัฐบาลพลเรือน กรณีของปากีสถานสะท้อนการดำรงอยู่ของ “รัฐพันลึกเชิงทหาร” (Military-centered deep state) อย่างต่อเนื่องยาวนานตั้งแต่ปี ค.ศ. 1958 เป็นต้นมา (Begum, Saeed, & Rana, 2025) งานวิจัยชี้ว่า แม้ปากีสถานจะมีการเลือกตั้งและรัฐบาลพลเรือนสลับกันหลายยุค แต่กองทัพและหน่วยข่าวกรอง (ISI) ยังคงเป็นศูนย์กลางอำนาจที่แท้จริง ไม่ว่าจะผ่านการรัฐประหารโดยตรง หรือการกำกับการเมืองผ่านพรรคการเมือง ศาล และสื่อมวลชน (Begum et al., 2025) โครงสร้างนี้ทำให้เกิดสภาพ “รัฐบาลซ้อนรัฐบาล” (Dual government) ซึ่งรัฐบาลเลือกตั้งต้องดำรงอยู่ภายใต้ข้อจำกัดจากอำนาจนอกระบบตลอดเวลา

ลักษณะดังกล่าวมีความใกล้เคียงกับบริบทไทยในแง่ที่ว่า กองทัพถูกทำให้เป็น “ผู้พิทักษ์รัฐ” เหนือประชาชน และการรัฐประหารถูกทำให้กลายเป็นกลไกปกติของการเปลี่ยนอำนาจ อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างสำคัญคือ ปากีสถานยังคงมีความรุนแรงทางการเมืองในระดับสูง ขณะที่รัฐพันลึกไทยใช้เครื่องมือกฎหมายและสถาบันตุลาการเป็นหลัก

7.3 ประเทศที่ลดบทบาทรัฐพันลึกได้สำเร็จ: บทเรียนจากยุโรปและเกาหลี

ต่างจากตุรกีและปากีสถาน ประเทศในยุโรปหลังสงครามโลกครั้งที่สองหลายประเทศสามารถลดบทบาทรัฐพันลึกลงได้ผ่านกระบวนการ “ต้องรับผิดในอดีต” (Accountability for the past) และ “ความยุติธรรมเชิงเปลี่ยนผ่าน” (Transitional justice) งานศึกษาด้านความยุติธรรมเชิงเปลี่ยนผ่าน และความทรงจำทางการเมือง (Memory politics) ในยุโรประบุว่า การคลี่คลายอดีตของรัฐเผด็จการมิได้เกิดจากการ “ลืมเพื่อสงบ” หากแต่เกิดจากการ “จำเพื่อไม่ให้ซ้ำ” ผ่านการเปิดเอกสารลับ การดำเนินคดีอาชญากรรมรัฐ และการรื้อโครงสร้างอำนาจทหารออกจากการเมือง (Transitional Justice and Memory in Europe, 2013)

กรณีของสเปนหลังยุคฟรังโก และเยอรมนีหลังนาซี แสดงให้เห็นว่า การสร้างอำนาจสูงสุดของพลเรือนเหนือกองทัพ” (Civilian supremacy) เป็นเงื่อนไขพื้นฐานของประชาธิปไตยที่ยั่งยืน ขณะเดียวกัน เกาหลีใต้ก็ใช้กระบวนการล้างพิษทหาร การดำเนินคดีผู้นำรัฐประหาร และการปฏิรูปกองทัพควบคู่กับการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนอย่างเข้มแข็ง

เมื่อเปรียบเทียบกับไทย จะเห็นได้ว่า สังคมไทยยังคงเลือกเส้นทาง “ลืมเพื่อสงบ” มากกว่า “จำเพื่อไม่ให้ซ้ำ” รัฐประหารไม่เคยถูกทำให้เป็นอาชญากรรมทางรัฐธรรมนูญอย่างแท้จริง ผู้นำรัฐประหารไม่เคยต้องรับผิด และ

กองทัพไม่เคยถูกทำให้ขึ้นต่อรัฐบาลพลเรือนอย่างสมบูรณ์ โครงสร้างรัฐพันลึกจึงสามารถดำรงอยู่และปรับตัวต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง

เมื่อพิจารณาการปฏิรูปภายใต้กรอบรัฐธรรมนูญปัจจุบัน ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่าอุปสรรคเชิงโครงสร้างสำคัญมิได้อยู่ที่การขาดแนวคิดหรือข้อเสนอเชิงนโยบาย หากแต่อยู่ที่โครงสร้างอำนาจตามรัฐธรรมนูญที่ยังคงรวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจเชิงนโยบายและการกำกับตรวจสอบไว้ในองค์กรระดับส่วนกลางเป็นหลัก แม้รัฐธรรมนูญจะรับรองหลักการบางประการเกี่ยวกับการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วม แต่กลไกตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายประกอบกลับเปิดพื้นที่ให้สถาบันที่มิได้มาจากการเลือกตั้งมีบทบาทกำกับ ตรวจสอบ หรือชะลอการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างได้อย่างกว้างขวาง ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าว การปฏิรูปจึงเผชิญข้อจำกัดเชิงสถาบันที่ทำให้ข้อเสนอเชิงนโยบายถูกทำให้แคบลง ถูกแปรรูปเป็นมาตรการเชิงเทคนิค หรือถูกเลื่อนออกไปโดยไม่มีกำหนด ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบในบทก่อนหน้าที่ชี้ให้เห็นความไม่สอดคล้องระหว่างเจตนารมณ์การปฏิรูปกับโครงสร้างอำนาจตามรัฐธรรมนูญที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

สรุป

บทความนี้ชี้ให้เห็นว่า “รัฐพันลึก” ในบริบทไทยมิใช่เพียงการรวมตัวกันของกลุ่มอำนาจนอกระบบอย่างกระจัดกระจาย หากแต่เป็น โครงสร้างอำนาจซ้อนรัฐ (State within the state) ที่ฝังตัวอยู่ในสถาบันหลักของระบอบการเมืองอย่างเป็นระบบ ทั้งกองทัพ ระบบราชการ ศาล องค์กรอิสระ และเครือข่ายทุน–สื่อ–อนุรักษนิยม โครงสร้างดังกล่าวทำหน้าที่เป็น “ผู้กำกับทิศทางการเมือง” ที่อยู่เหนือรัฐบาลซึ่งมาจากการเลือกตั้ง

ข้อค้นพบสำคัญของงานนี้สามารถสรุปในสามระดับที่สัมพันธ์กันได้แก่
(1) ระดับโครงสร้าง (Structure) รัฐไทยหลังรัฐประหารซ้ำซากถูกออกแบบให้เป็นรัฐที่อำนาจสูงสุดมิได้อยู่ในมือของประชาชนตามหลักประชาธิปไตย หากแต่อยู่ในมือของกลุ่มอำนาจที่ไม่ผ่านการเลือกตั้ง
(2) ระดับกลไก (Mechanism) รัฐพันลึกใช้อาวุธหลักคือรัฐธรรมนูญ องค์กรอิสระ กระบวนการยุติธรรม กฎหมายความมั่นคง และสงครามข้อมูล เพื่อกำกับ ควบคุม และจำกัดรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง
(3) ระดับผลกระทบ (Impact) ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือ อธิปไตยของประชาชนกลายเป็นเพียงเชิงพิธีกรรม นิติรัฐถูกบิดเบือนเป็น “นิติอำนาจนิยม” รัฐบาลพลเรือนอ่อนแอเชิงโครงสร้าง และเกิดวิกฤตศรัทธาทางการเมืองในหมู่ประชาชนอย่างเป็นระบบ

เมื่อเปรียบเทียบกับกรณีต่างประเทศ จะเห็นได้ว่ารัฐพันลึกมิใช่ปัญหาเฉพาะของไทย หากแต่เป็นปรากฏการณ์ของหลายประเทศในโลกกำลังพัฒนา อย่างไรก็ตามความแตกต่างสำคัญคือ ประเทศที่สามารถลดบทบาทรัฐพันลึกได้สำเร็จ ล้วนต้องผ่านกระบวนการ ความยุติธรรมเชิงเปลี่ยนผ่าน การรื้อโครงสร้างอำนาจทหารและการสถาปนาอำนาจสูงสุดของรัฐบาลพลเรือนอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นสิ่งที่สังคมไทยยังไม่เคยดำเนินการอย่างจริงจัง

กล่าวโดยสรุป รัฐพันลึกไทยมิใช่เพียง “อุปสรรคต่อประชาธิปไตย” หากแต่เป็น โครงสร้างคู่ขนานที่ทำให้ประชาธิปไตยกลายเป็นเพียงเปลือก (Procedural democracy without popular sovereignty) และทำให้ระบอบการเมืองไทยตกอยู่ในภาวะ “เลือกตั้งได้ แต่เปลี่ยนอำนาจไม่ได้” อย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะเชิงโครงสร้าง

หากต้องการทำลายวงจรรัฐพันลึกอย่างเป็นรูปธรรม บทความนี้เสนอให้ดำเนินการปฏิรูประบบการเมืองในระดับ “โครงสร้างอำนาจ” ไม่ใช่เพียงการแก้ไขปัญหารายเหตุการณ์ ดังนี้

(1) ปฏิรูปกองทัพภายใต้หลักรัฐบาลพลเรือนสูงสุด ต้องทำให้กองทัพกลับคืนสู่สถานะ “เครื่องมือของรัฐ” ไม่ใช่ “ผู้ค้ำประกันระบอบ” ผ่านกลไก เช่น

- ยกเลิกอำนาจพิเศษทางการเมืองของกองทัพ
- ปรับโครงสร้างการแต่งตั้ง โยกย้าย และงบประมาณให้อยู่ภายใต้การตรวจสอบของรัฐสภา
- ทำให้การรัฐประหารเป็นความผิดร้ายแรงทางรัฐธรรมนูญที่ไม่อาจนิรโทษกรรมได้

(2) ปฏิรูปศาลและองค์กรอิสระให้เป็นกลางทางการเมืองอย่างแท้จริง ต้องรื้อถอนบทบาททางการเมืองแฝงของศาลและองค์กรอิสระ โดย

- ปรับกระบวนการสรรหาให้เชื่อมโยงกับความยึดโยงต่อประชาชน
- ลดอำนาจการแทรกแซงทางการเมืองโดยตรง เช่น การยุบพรรคหรือถอดถอนรัฐบาลโดยง่าย
- วางหลักการตรวจสอบถ่วงดุลย้อนกลับต่อองค์กรเหล่านี้

(3) รัฐธรรมนูญจากประชาชนอย่างแท้จริง รัฐธรรมนูญต้องไม่เป็นเครื่องมือของชนชั้นนำ หากแต่ต้องสะท้อนอำนาจสถาปนาสูงสุดของประชาชน โดย

- ยกเลิกกลไกสืบทอดอำนาจ เช่น วุฒิสภาแต่งตั้ง
- ฟื้นฟูหลักความเสมอภาคทางการเมืองของเสียงประชาชน
- รับรองสิทธิและเสรีภาพในฐานะสิทธิที่รัฐล่วงละเมิดไม่ได้

(4) ยกเลิกกฎหมายพิเศษถาวรและรัฐความมั่นคง ต้องยุติการใช้กฎหมายความมั่นคงเป็นเครื่องมือทางการเมือง และฟื้นรัฐในฐานะ “รัฐของพลเมือง” ไม่ใช่ “รัฐของความหวาดกลัว”

ข้อเสนอแนะเชิงวัฒนธรรมการเมือง

นอกจากการปฏิรูปเชิงโครงสร้างแล้ว บทความนี้เห็นว่า หากไม่เปลี่ยน “วัฒนธรรมทางการเมือง” รัฐพันลึกก็จะสามารถปรับตัวและดำรงอยู่ต่อไปได้ในรูปแบบใหม่ ข้อเสนอสำคัญ ได้แก่

(1) การเมืองของพลเมือง (Civic Politics) ต้องยกระดับประชาชนจาก “ผู้ใช้สิทธิเลือกตั้ง” ไปเป็น “เจ้าของอำนาจอธิปไตย” ที่ตระหนักถึงสิทธิในการตรวจสอบ ต่อต้าน และท้าทายอำนาจนอกระบบอย่างชอบธรรม

(2) การเมืองแห่งความรับผิด (Politics of Accountability)ต้องทำให้ทุกอำนาจรวมทั้งอำนาจที่เคยอยู่นอกการตรวจสอบต้องอยู่ภายใต้ความรับผิดทางกฎหมายและทางศีลธรรมของสาธารณะ

(3) การไม่ทำให้รัฐพันลึกเป็น “เรื่องปกติ” สังคมไทยต้องยุติการทำให้การรัฐประหาร การใช้อำนาจนอกระบบ และการแทรกแซงกระบวนการประชาธิปไตย กลายเป็นสิ่งที่ “ต้องยอมรับได้” ในเชิงวัฒนธรรม

เอกสารอ้างอิง

ชฎาภรณ์ สิงห์แก้ว. (2022). ความสัมพันธ์ระหว่างกองทัพกับการพัฒนาการเมืองไทย. *วารสารรัชต์ภาคย์* , 16(1), 89–112.

ชัยโฆษิตภิรมย์ น. . (2024). องค์กรอิสระในระบอบการปกครองที่ไม่เป็นประชาธิปไตย: ข้อถกเถียงว่าด้วยแนวคิดในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรอิสระกับระบอบการปกครองที่ไม่เป็นประชาธิปไตยของไทย. *รัฐศาสตร์สาร*, *45*(2), 41–82. สืบค้น จาก https://so06.tci-thaijo.org/index.php/PolscituJR/article/view/265140

โตสุวรรณ์ น. (2021). Political consequences arising from the judgment of the Constitutional Court after the 2006 coup. *CRRU Law, Political Science and Social Science Journal*, *5*(1), 213–226. retrieved from https://so06.tci-thaijo.org/index.php/lawcrru/article/view/245419

รุ่งพงษ์ ชัยนาม และ คึกฤทธิ์ เรกะลาภ. (2551). การแทรกแซงทางการเมืองของทหารไทย : ศึกษากรณีรัฐประหาร 19 กันยายน 2549.วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. สาขาวิชารัฐศาสตร์. https://ir.stou.ac.th/handle/123456789/887

วันวิชิต บุญโปร่ง และ ธีรพงษ์ บัวหล้า. (2021). การเปลี่ยนแปลงบทบาททางการเมืองของกองทัพไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2535–2563. *วารสารด้านการบริหารรัฐกิจและการเมือง*, 10(1), 1–18.

สุขดี เ. (2023). วิเคราะห์การจัดตั้งและการสิ้นสุดของพรรคการเมืองไทย ภายใต้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่*, *5*(1), 21–45. สืบค้น จาก https://so01.tci-thaijo.org/index.php/husocjr/article/view/266922

Amnesty International. (2024). *Thailand: Dissolution of Move Forward Party an untenable decision that stifles human rights.*

Anekthaweekul, P. (2022). The politics of military factions in Thai politics, A.D. 1973–2014. *Journal of Social Sciences, Naresuan University, 18*(2), 1–32.

Begum, S., Saeed, R., & Rana, R. H. (2025). *The deep state in action: Military influence on Pakistan’s political system since 1958*. Global Political Review.

Booran, S. (2022). Thai Army and Politics Relationship: Dimensions Correspond to Democracy Principles (?) . *Interdisciplinary Academic and Research Journal*, *2*(2), 141–164. https://doi.org/10.14456/iarj.2022.18

Chambers, P. (2024). Assessing the Political Clout of Thailand's "Monarchized" Military in 2023. *Asian International Studies Review*, *25*(1), 1-29. https://doi.org/10.1163/2667078x-bja10035

Chambers, P. (2024). *Assessing the political clout of Thailand's "monarchized" military in 2023*. Asian International Studies Review, 25(1), 1–28.

Chambers, P., & Waitoolkiat, N. (Eds.). (2020). *The Prayuth regime: Embedded military and hierarchical capitalism in Thailand*. Cambridge University Press.

Chu, Y. H., et al. (2021). *Asian Barometer Survey Wave 5: Thailand report.* Asian Barometer Survey.

Curtis, J. (2024). *Thailand: Political developments 2023–24 and the banning of the Move Forward Party.* House of Commons Library. https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-10141/

Freedom House. (2023). *Freedom in the world 2023: Thailand.* Freedom House.

Gunter, M. M. (2006). Deep state: The arcane parallel state in Turkey. *Orient*, 47(3), 33–45.

Human Rights Watch. (2024, August 7). *Thailand: Constitutional Court dissolves opposition party.*

Human Rights Watch. (2024, August 7). *Thailand: Constitutional Court dissolves opposition party.*

iLaw. (2022). *RECAP2022: รวมไฮไลท์ความเคลื่อนไหวทางการเมืองแห่งปี.*

Mérieau, E. (2021). Constitutionalism without democracy: Thailand's post-coup regime. *International Political Science Review, 42*(1), 38–52. https://doi.org/10.1177/0192512119885294

Norkaew, Y., & Chaowalit, S. (2021). Reform of the Thai Royal Armed Forces: Guidelines for constructing a system of military professionalization and reducing the role of the Royal Thai Armed Forces under the control of the civil government. *Journal of Public Administration Chiang Rai Rajabhat University, 4*(2), 1–25.

O'Neil, P. H., & Masbah, H. (2018). *The deep state: An emerging concept in comparative politics*. Arab Center for Research & Policy Studies.

Pawakapan, P. (2022). The Thai military's civil affairs projects in the anti-democracy period: Development and justification. *Journal of Social Sciences, Naresuan University, 18*(1), 45–74.

Prakoso, G. (2017). The Path of Military Power Interference in the Politics of Thailand. Global South Review, 1(1), 79-89. https://doi.org/10.22146/globalsouth.28822

Puangthong Pawakapan. (2021). *Infiltrating society: The Thai military's internal security affairs*. Honolulu: University of Hawai'i Press.

Scheppele, K. L. (2018). Autocratic legalism. *University of Chicago Law Review, 85*(2), 545–583.

Sunthan Chayanon , Wijittra Srisorn, and Tikhamporn Punluekdej. (2024). The Military and Politics in Thailand: A Revisited Study. W. R. Murhadi et al. (Eds.): INSYMA 2023, AEBMR 256, pp. 245–254, 2024. https://doi.org/10.2991/978-94-6463-244-6_39

Suwunwijitr, S., & Klinsuk, W. (2021). Military and politics in Thailand. *Journal of Modern Learning Development, 6*(4), 115–129.

Thitinan Pongsudhirak. (2019). Thailand's democratic regression. *Journal of Democracy, 30*(4), 144–158. https://doi.org/10.1353/jod.2019.0062

Transitional Justice and Memory in Europe (1945–2013). (2013). Cambridge University Press.

ภาคผนวก

<u>กระบวนการพิจารณาบทความ</u>

รายละเอียดขั้นตอนการพิจารณาบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร ประกอบด้วย

1. การพิจารณาบทความเบื้องต้น โดยกองบรรณาธิการ

เมื่อได้รับบทความจากผู้เสนอบทความ วารสารจะดำเนินการส่งให้กองบรรณาธิการพิจารณาเบื้องต้น ต่อมาการเสนอชื่อผู้ทรงคุณวุฒิและส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ โดยกองบรรณาธิการจะตรวจสอบรูปแบบบทความ ความสอดคล้องของวัตถุประสงค์และผลการวิจัย ความชัดเจนของเนื้อหา ความถูกต้องตามหลักวิชาการ รูปแบบการเขียนอ้างอิง รวมถึงความซ้ำ/ซ้ำซ้อนเบื้องต้นของเนื้อหาในบทความ (Duplications/Plagiarism) หากบทความมีรูปแบบไม่เป็นไปตามกำหนด หรือมีความซ้ำ/ซ้ำซ้อน กองบรรณาธิการจะไม่รับบทความดังกล่าวเข้าสู่กระบวนการพิจารณา

2. การพิจารณาบทความ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ

วารสารมีกระบวนการประเมินคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิก่อนตีพิมพ์ โดยบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย2- 3 ท่านในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) บทความที่ผ่านการพิจารณาคัดเลือกเบื้องต้นแล้ว กองบรรณาธิการจะเสนอชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ 2-3 ท่าน เพื่อพิจารณาบทความโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่พิจารณาจะไม่อยู่ในสังกัดเดียวกันกับผู้เสนอบทความ ทั้งนี้บทความจากผู้นิพนธ์ภายในจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกหน่วยงานที่จัดทำวารสาร ส่วนบทความจากผู้นิพนธ์ภายนอกจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายใน หรือนอกหน่วยงานที่จัดทำวารสารที่มีความเชี่ยวชาญในสาขา และไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์

3. การปรับแก้ไขบทความ

เมื่อได้รับผลการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิครบแล้ว วารสารจะดำเนินการส่งผลการพิจารณาให้กับผู้เสนอบทความในช่องทางใดช่องทางหนึ่งในระบบอิเล็กทรอนิกค์ เช่นผ่าน E-mail เพื่อให้ผู้แต่งปรับแก้ไขซึ่งบทความที่จะได้รับการตีพิมพ์จะต้องมีผลการประเมินเป็น “เห็นสมควรให้ตีพิมพ์เผยแพร่” หรือ “ให้ตีพิมพ์โดยมีการแก้ไขปรับปรุง” จากผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย2ใน 3 ท่าน **<u>ส่วนที่ผู้แต่งปรับปรุงแก้ไขให้ทำการเน้น(Highlight)หรือเปลี่ยนสีตัวอักษรเป็นสีอื่นเพื่อให้สามารถเปรียบเทียบกับก่อนการแก้ไข</u>**

4. การพิจารณาความสมบูรณ์ของบทความหลังจากผู้เสนอบทความปรับแก้ไข โดยบรรณาธิการ

เมื่อผู้เสนอบทความปรับแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว วารสารจะดำเนินการส่งบทความที่

ปรับแก้ไขส่งให้บรรณาธิการพิจารณาความสมบูรณ์ของบทความ กองบรรณาธิการจะตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของบทความ และความครบถ้วนของการแก้ไขบทความตามข้อเสนอแนะตามของผู้ทรงคุณวุฒิ

5. การออกใบตอบรับ และการตีพิมพ์บทความ

เมื่อกองบรรณาธิการพิจารณาความสมบูรณ์ของบทความแล้ว และเห็นสมควรให้ออกใบตอบรับและตีพิมพ์เผยแพร่ได้ วารสารจะดำเนินการออกใบตอบรับ และนำบทความตีพิมพ์เผยแพร่บนเว็ปไซต์ของวารสารต่อไป

<u>คำแนะนำสำหรับผู้แต่ง</u>

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารควรจะมีความเนื้อหาทางวิชาการอยู่ในขอบเขตทางรัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ หรือเกี่ยวเนื่องกับรัฐศาสตร์ นิติศาสตร์และเป็นบทความจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

วารสารได้กำหนดการตรวจความซ้ำซ้อนของผลงานที่จะส่งเข้าตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร โดยการใช้โปรแกรม CopyCat ของเว็บ Thaijo ในระดับ ไม่เกิน 20% สำหรับบทความทั้งหมด

1.รูปแบบการเตรียมต้นฉบับของวารสาร ประกอบด้วย

1.1 บทความต้องเป็นตัวพิมพ์ สำหรับบทความภาษาอังกฤษใช้ชุดแบบอักษร (Font) ชนิดแอเรียล (Arial) ส่วนบทความภาษาไทยใช้ชุดแบบอักษร (Font) ชนิด*ไทย*สารบรรณ (TH-Sarabun-PSK)

1.2 เนื้อหา (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ให้จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์ และจัดพิมพ์เนื้อหาภาษาอังกฤษให้จัดพิมพ์เป็น Single Space

1.3 ถ้ามีรูปภาพ/ตารางประกอบควรมีภาพที่ชัดเจน โดยให้จัดพิมพ์แยกออกจากเนื้อหา และให้ระบุคำว่า “**ภาพที่**” **จัดกึ่งกลางของหน้ากระดาษใต้ภาพ** และ “**ตารางที่**” **จัดชิดซ้ายของหน้ากระดาษ บนตาราง** ตามด้วยหมายเลขกำกับใช้ตัวอักษรขนาด 16 ตัวหนา แสดงเนื้อหาสำคัญของเรื่องด้วยข้อความที่กะทัดรัด ชัดเจน ส่วนคำอธิบายใช้ตัวอักษรขนาด 16 ตัวปกติ รูปภาพ/ตารางที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดยไม่จำเป็นต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพ/ตารางทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

1.4 พิมพ์หน้าเดียวลงบนกระดาษพิมพ์ขนาดเอสี่ (A4) ขนาดของตัวอักษรเท่ากับ 16 ส่วนเลขหน้าขนาด 16 และใส่เลขหน้ากึ่งกลางหน้ากระดาษช่วงบนตั้งแต่ต้นจนจบบทความ โดยมีเนื้อหาบทความรวมบรรณานุกรมควรอยู่ **ระหว่าง 8-15 หน้า**

1.5 การตั้งค่าหน้ากระดาษพิมพ์ให้ห่างจากขอบกระดาษซ้ายกับด้านบน 1 นิ้ว และด้านขวากับด้านล่าง 1 นิ้ว

1.6 การเตรียมข้อมูลต้นฉบับบทความตามแบบฟอร์มที่กำหนดให้

1.6.1 ชื่อบทความภาษาไทยใช้รูปแบบอักษรขนาด 18 หนา

1.6.2 ชื่อบทความภาษาอังกฤษใช้รูปแบบอักษรขนาด 18 ปกติ

1.6.3 ชื่อผู้เขียน และผู้ร่วมเขียนใช้รูปแบบอักษรขนาด 16 ปกติ

1.6.4 หัวข้อหลักใช้รูปแบบอักษรขนาด 18 หนา

1.6.5 หัวข้อย่อยใช้รูปแบบอักษรขนาด 16 หนา

1.6.6 เนื้อเรื่องใช้รูปแบบอักษรขนาด 16 ปกติ

1.7 ชื่อเรื่องต้องมีภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้พิมพ์ไว้หน้าแรก

1.8 ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษต้องใส่ให้ครบทุกคนแต่ไม่เกิน 5 คน ชื่อใช้รูปแบบอักษรขนาด 16 ปกติโดยจัดชิดกั้นหน้าซ้าย และใส่ Footnote เป็นตัวเลขอารบิกต่อท้ายแต่ละชื่อโดยระบุสังกัด หากเป็นมหาวิทยาลัยให้ระบุ **คณะและมหาวิทยาลัย** หากเป็นหน่วยงานราชการให้ระบุ**กรมและกระทรวงที่สังกัด** หากเป็นพระสงฆ์ให้ระบุ**วัดและจังหวัด** แต่หากเป็นภาคเอกชนให้ระบุ**บริษัทหรือองค์กรและจังหวัด** การระบุให้ตรงกับเครื่องหมายที่กำกับไว้ข้างบน โดยให้ระบุเป็นรายบุคคลภาษาไทยและคั่นด้วย (;) ก่อนระบุเป็นภาษาอังกฤษและระบุ Corresponding author, e-mail: ....., Tel. .....ของผู้เขียนหลัก

1.9 บทคัดย่อภาษาไทย และ Abstract ภาษาอังกฤษควรเขียนให้ได้ใจความทั้งหมดของเรื่อง ลักษณะของบทคัดย่อควรประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์ (Objective) วิธีดำเนินการวิจัย (Methods) ผลการวิจัย (Results) โดย **สรุปให้สั้นกะทัดรัด ระหว่าง**250-400 **คำ คำสำคัญ (Keywords) ควรมีคำสำคัญ 3-5 คำ** ที่ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษา และจะปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษโดยต้องจัดเรียงคำสำคัญตามตัวอักษร และคั่นด้วยเครื่องหมาย (,)

1.10 **การเรียงหัวข้อแต่ละหัวข้อให้เว้น1บรรทัด** หัวข้อใหญ่สุดให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจากหัวข้อใหญ่โดยมีระยะย่อหน้า และหัวข้อย่อยถัดไปโดยมีระยะย่อหน้า

2. ส่วนประกอบของบทความ

2.1 บทความวิชาการ _ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

2.1.1 บทนำ (Introduction) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอในบทความตามลำดับ บทนำควรอธิบายว่าเรื่องที่ต้องการศึกษามีความสำคัญ วัตถุประสงค์ หรือเค้าโครงของบทความเป็นอย่างไร

2.1.2 เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ เนื่องเรื่องสามารถแบ่งเป็นส่วนย่อย 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนย่อยที่ 1 ปูพื้นฐานความรู้แก่ผู้อ่านในเรื่องที่จะกล่าวถึง

ส่วนย่อยที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูล โต้แย้งข้อเท็จจริง ใช้เหตุผล หลักฐานเพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้อ่าน

ส่วนย่อยที่ 3 เสนอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้เขียนต่อประเด็นที่นำเสนอ

2.1.3 สรุปผล (Conclusion) สรุปสาระสำคัญที่ต้องสรุปให้เห็นความสำคัญของบทความตามลำดับ โดยการเลือกเฉพาะประเด็นสำคัญ ๆ ของบทความมาเขียนรวมกันไว้อย่างสั้น ๆ ท้ายบท หรืออาจใช้วิธีการบอกผลลัพธ์ว่าสิ่งที่กล่าวมามีความสำคัญอย่างไรและสามารถนำไปใช้อะไรได้บ้าง หรือจะทำให้เกิดอะไรต่อไป หรืออาจใช้วิธีการตั้งคำถามหรือให้ประเด็นทิ้งท้ายกระตุ้นให้ผู้อ่านไปสืบเสาะแสวงหาความรู้ หรือคิดค้นพัฒนาเรื่องนั้นต่อไป เพื่อเป็นการสรุปจุดยืนของผู้เขียนที่มีต่อเรื่องที่เขียน

2.1.4 องค์ความรู้ใหม่ เป็นการนำเสนอผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ผลการวิจัย สามารถนำเสนอรูปแบบของโมเดลพร้อมคำอธิบายที่กระชับ เข้าใจง่าย

2.1.5 เอกสารอ้างอิง (References) รูปแบบการเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรมใช้แบบ APA (American Psychological Association) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6 และจะต้องตรงกันกับการอ้างอิงในเนื้อหา ซึ่งผู้นิพนธ์บทความต้องตรวจสอบและรับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารการอ้างอิงทั้งหมด

2.2 บทความวิจัย ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

2.1.1 บทนำ (Introduction) เขียนให้เห็นความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย หรือโจทย์วิจัย

2.1.2 วัตถุประสงค์ (Objective) ควรกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา

2.1.3 วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology)ให้ระบุรูปแบบของการวิจัย การคำนวณหากลุ่มตัวอย่าง(ถ้ามี)และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

2.1.4 สรุปผลการวิจัย/ผลการทดลอง (Research) ให้เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน

2.1.5 อภิปรายผลการวิจัย/วิจารณ์ (Discussion) ให้เสนอเป็นความเรียงและให้เชื่อมโยงกับผลการวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจนว่ามีความสอดคล้องและไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของผู้ใด ผลวิจัยเป็นไปตามแนวคิด ทฤษฎีของผู้ใด เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น

2.1.6 องค์ความรู้ใหม่ (ถ้ามี) เป็นการนำเสนอผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการวิจัย โดยสามารถนำเสนอรูปแบบของโมเดลพร้อมคำอธิบายที่กระชับ เข้าใจง่าย

2.1.7 ข้อเสนอแนะ (Suggestion) ให้นำเสนอใน 2 ประเด็น คือ 1) ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย และ 2) ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ต่อหน่วยงานหรือสถาบัน

2.1.8 กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement) **(ถ้ามี)** เป็นส่วนที่กล่าวขอบคุณต่อองค์กร หน่วยงาน หรือบุคคลที่ให้ความช่วยเหลือร่วมมือในการวิจัย รวมทั้งแหล่งที่มาของเงินทุนวิจัยและหมายเลขของทุนวิจัย (ถ้ามี) **(ให้ใส่เฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือกรณีชื่อบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัย วิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์)**

2.1.9 เอกสารอ้างอิง (References) รูปแบบการเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรมใช้แบบ APA (American Psychological Association) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6 และจะต้องตรงกันกับการอ้างอิงในเนื้อหา ซึ่งผู้นิพนธ์บทความต้องตรวจสอบและรับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารการอ้างอิงทั้งหมด

2.3บทความปริทัศน์ (Review Articles)ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

2.3.1 บทนำ (Introduction) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอในบทความตามลำดับ บทนำควรอธิบายให้ภาพรวมโดยย่อของบทความและหัวข้อหลักที่ครอบคลุมว่าเรื่องที่ต้องการศึกษามีความสำคัญ หรือเค้าโครงของบทความเป็นอย่างไร

2.3.2 เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ เนื้อเรื่องสามารถแบ่งเป็นส่วนย่อย 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนย่อยที่ 1 ปูพื้นฐานความรู้แก่ผู้อ่านในเรื่องที่จะกล่าวถึง

ส่วนย่อยที่ 2 วิเคราะห์ ข้อมูล โต้แย้งข้อเท็จจริง ใช้เหตุผล ในการประเมินรายละเอียดทบทวนบทความที่กล่าวถึงเพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้อ่านโดยกล่าวถึงจุดอ่อนจุดแข็งของบทความที่ทบทวนโดยทบทวน จัดลำดับจากเรื่องหนึ่งไปอีกเรื่องหนึ่ง หรือจากผู้วิจัยคนหนึ่งไปอีกคนหนึ่ง โดยนำข้อค้นพบของแต่ละเรื่องมากล่าวโดยสังเขป

ส่วนย่อยที่ 3 สังเคราะห์ เปรียบเทียบ และ/หรือวิจารณ์ เพื่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้ในมุมมองใหม่ เสนอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้เขียนต่อประเด็นที่นำเสนอ โดยอภิปรายถึงความน่าเชื่อถือของผู้เขียน ความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่อ้างถึง ความถูกต้องของวิธีการที่ใช้โดยชี้ให้เห็นว่ามีความเป็นมา อย่างไรทั้งในอดีต ปัจจุบัน ความก้าวหน้าล่าสุด เป็นความรู้และข้อเท็จจริง และมีข้อคิดเห็นและข้อแนะนำของผู้เขียน

2.3.3 สรุปผล (Conclusion) สรุปสาระสำคัญที่ต้องสรุปให้เห็นความสำคัญของบทความตามลำดับ โดยการเลือกเก็บประเด็นสำคัญ ๆ ของบทความมาเขียนรวมกันไว้อย่างสั้น ๆ ท้ายบท หรืออาจใช้วิธีการบอกผลลัพธ์ว่าสิ่งที่กล่าวมามีความสำคัญอย่างไร ผลลัพธ์สามารถนำไปใช้อะไรได้บ้าง หรือจะทำให้เกิดอะไรต่อไป หรืออาจใช้

วิธีการตั้งคำถามหรือให้ประเด็นทิ้งท้ายกระตุ้นให้ผู้อ่านไปสืบเสาะแสวงหาความรู้ หรือคิดค้นพัฒนาเรื่องนั้นต่อไป เพื่อเป็นการสรุปจุดยืนของผู้เขียนที่มีต่อเรื่องที่เขียน

2.4 บทวิจารณ์หนังสือ _ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

2.4.1 บทนำ (Introduction) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอในบทความตามลำดับ บทนำควรอธิบายว่าเรื่องที่ต้องการศึกษามีความสำคัญ วัตถุประสงค์ หรือเค้าโครงของบทความเป็นอย่างไร

2.4.2 เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ

2.4.3 บทวิจารณ์ วิเคราะห์ข้อมูล โต้แย้งข้อเท็จจริง ใช้เหตุผล หลักฐานเพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้อ่าน และเสนอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้เขียนต่อประเด็นที่นำเสนอ

2.4.4 สรุปผล (Conclusion) สรุปสาระสำคัญที่ต้องสรุปให้เห็นความสำคัญของบทความตามลำดับ โดยการเลือกเก็บประเด็นสำคัญ ๆ ของบทความมาเขียนรวมกันไว้อย่างสั้น ๆ ท้ายบท หรืออาจใช้วิธีการบอกผลลัพธ์ว่าสิ่งที่กล่าวมามีความสำคัญอย่างไร สามารถนำไปใช้อะไรได้บ้าง หรือจะทำให้เกิดอะไรต่อไป หรืออาจใช้วิธีการตั้งคำถามหรือให้ประเด็นทิ้งท้ายกระตุ้นให้ผู้อ่านไปสืบเสาะแสวงหาความรู้ หรือคิดค้นพัฒนาเรื่องนั้นต่อไป เพื่อเป็นการสรุปจุดยืนของผู้เขียนที่มีต่อเรื่องที่เขียน

2.4.5 เอกสารอ้างอิง (References) รูปแบบการเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรมใช้แบบ APA (American Psychological Association) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6 และจะต้องตรงกันกับการอ้างอิงในเนื้อหา ซึ่งผู้นิพนธ์บทความต้องตรวจสอบและรับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารการอ้างอิงทั้งหมด

4. การเขียนเอกสารอ้างอิง

การอ้างอิงในวารสารให้ใช้แบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) 6th edition ที่มีการปรับปรุงเนื้อหาให้ทันสมัยเพื่อรองรับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การเขียนบรรณานุกรม หรือเอกสารอ้างอิง ใช้มาตรฐานการเขียนแบบ APA ที่พัฒนามาจากนักสังคมศาสตร์และนักพฤติกรรมศาสตร์มากว่า 80 ปี เพื่อเป็นมาตรฐาน ในการเขียนอย่างเป็นระบบสำหรับการทำวิจัย รายงานการวิจัย การทบทวนวรรณกรรม บทความและกรณีศึกษา ผู้แต่งสามารถดูการอ้างอิงได้จาก
https://apastyle.apa.org/style-grammar-guidelines/references/examples
หรือบางส่วนจากตัวอย่างทั่วไปที่มีผู้เขียนแนะนำไว้มากมาย เช่น

-ฝ่ายบริการทรัพยากรสารสนเทศ สำนักหอสมุดกลาง มศว.ที่
mailto:https://lib.swu.ac.th/images/Documents/Researchsupport/APA6th-Citation160820.pdf

-สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร ที่ mailto:https://www.nupress.grad.nu.ac.th/%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%98%E0%B8%B5%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B9%80%E0%B8%82%E0%B8%B5%E0%B8%A2%E0%B8%99%E0%B8%9A%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%93%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%B8%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%A1/

-มหาวิทยาลัยแม่โจ้ที่ mailto:https://pulinet2022.pulinet.org/wp-content/uploads/2021/07/TEMPLATE_Reference_PULINET2022.pdf

<u>การส่งต้นฉบับ</u>

1.การตรวจสอบก่อนส่งบทความ

ในขั้นตอนการส่งบทความผู้แต่งต้องตรวจสอบและปฏิบัติตามข้อกำหนดรายการตรวจสอบการส่งทุกข้อ ดังต่อไปนี้ และบทความอาจถูกส่งคืนให้กับผู้แต่งกรณีที่ไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดทั้งหมด

1.บทความที่ส่งมาตีพิมพ์ต้องไม่เคยตีพิมพ์ หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารใดๆ

2.การเขียนชื่อเจ้าของบทความหลัก, E-mail, เบอร์โทรศัพท์ และสถานที่ทำงาน ต้องเป็นไปตามรูปแบบที่วารสารกำหนด

3.การเตรียมต้นฉบับ ชื่อเรื่อง บทคัดย่อ คำสำคัญ ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และเป็นไปตามคำแนะนำในการเตรียมต้นฉบับที่วารสารกำหนด

4.การอ้างอิงในเนื้อหาและเอกสารอ้างอิงท้ายบทความใช้ตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) และต้องมีการอ้างอิงแหล่งที่มาอย่างถูกต้อง ไม่มีปัญหาการลอกเลียนงานวิชาการ (Plagiarism)

5.ต้นฉบับต้องพิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด โดยใช้แบบตัวอักษร TH-Sarabun-PSKกรณีบทความภาษาไทย แบบตัวอักษร Arial กรณีบทความภาษาอังกฤษ การแสดงรูปภาพ แผนภูมิ และตารางขอให้อยู่ในเนื้อหาที่สอดคล้องกัน

2.วิธีและขั้นตอน การส่งบทความ

1.การส่ง

จะต้องส่งบทความทางระบบ Thai Journals Online (ThaiJO) โดยไม่ต้องแนบ“แบบฟอร์มเสนอบทความเพื่อพิจารณาการตีพิมพ์”

หากส่งในช่องท่างอื่นต้องส่งบทความพร้อมทั้งส่ง “แบบฟอร์มเสนอบทความเพื่อพิจารณาการตีพิมพ์” มาที่บรรณาธิการวารสาร

2. การตอบรับ

เมื่อส่งบทความแล้ว ทางกองบรรณาธิการจะพิจารณากลั่นกรองขอบข่ายของบทความดังกล่าวและตอบรับบทความ ภายใน 7 วันทำการ โดยทำการส่งทางอีเมล

3. ระยะเวลาการพิจารณา

3.1กองบรรณาธิการส่งบทความให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา รอผลการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายใน 14 วัน

3.2 เมื่อได้รับบทความคืนจากผู้ทรงคุณวุฒิเรียบร้อยแล้ว กองบรรณาธิการจะส่งบทความให้ผู้เขียนบทความแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ หรือปฏิเสธการลงตีพิมพ์ ภายใน 1 วัน

3.3 เมื่อผู้เขียนแก้ไขเรียบร้อยแล้ว ให้แนบไฟล์บทความฉบับสมบูรณ์ ส่งกลับทางอีเมลภายใน 7 วัน

3.4 บรรณาธิการออกหนังสือตอบรับการตีพิมพ์บทความลงวารสาร ทางอีเมล

4. การตีพิมพ์วารสาร

4.1กองบรรณาธิการจะรวบรวมเอกสารบทความ ส่งตีพิมพ์เมื่อถึงกำหนดเวลาที่วารสารจะออกเผยแพร่ตามกำหนด

4.2 เมื่อได้เล่มวารสารที่สมบูรณ์แล้ว กองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนทราบ

<u>จริยธรรม</u>

จริยธรรมในการตีพิมพ์ผลงานวิชาการ/วิจัยในวารสารสังคมและมนษย์(Publication Ethics)วารสาร ยึดมั่นในหลักจริยธรรมการพิมพ์ตามมาตรฐานระดับนานาชาติตามกรอบแนวทางจริยธรรมการตีพิมพ์
ของ Committee on Publication Ethics (COPE) ดังต่อไปนี้

(ส่วนใหญ่ปรับปรุงต้นฉบับและแปลจาก <u>https://publicationethics.org/</u>)

1.<u>จริยธรรมในการตีพิมพ์สำหรับผู้เขียนต้นฉบับ</u>

1.ผู้เขียนบทความจะต้องมีความรับผิดชอบและรับรองว่า บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ใน วารสารสังคมศาสตร์ไทยจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่นๆ

2.ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์ไทยอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

3.ผู้เขียนจะต้องปรับแต่ง แก้ไขบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของวารสารในหัวข้อ “คำแนะนำสำหรับผู้แต่ง” โดยเฉพาะหัวข้อรูปแบบของการจัดเตรียมต้นฉบับอันจะนำไปสู่บทความที่มีรูปแบบการตีพิมพ์ที่ได้มาตรฐานเดียวกัน

4. ผู้เขียนจะต้องคำนึงถึงจริยธรรมการวิจัย คือต้องไม่ละเมิดหรือคัดลอกผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง

5.ผู้เขียนซึ่งมีชื่อปรากฏอยู่ในบทความจะต้องเป็นผู้มีส่วนในการจัดทำบทความหรือมีส่วนในการดำเนินการวิจัย ซึ่งข้อนี้ขอสงวนสำหรับบุคคลที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดทำบทความจะไม่อนุญาตให้ใส่ชื่อลงไปเด็ดขาด หากมีการตรวจสอบพบว่ามีบุคคลที่ไม่มีส่วนร่วมในการจัดทำบทความปรากฏอยู่ ทางวารสารจะถอนบทความนั้นออกทันที

6. ผู้เขียนจะต้องมีความรับผิดชอบในการอ้างอิงเนื้อหาในผลงาน ภาพ หรือตาราง หากมีการนำมาใช้ในบทความของตนเอง โดยให้ระบุ “ที่มา” เพื่อป้องกันการละเมิดลิขสิทธิ์ (หากมีการฟ้องร้องจะเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว ทางวารสารจะไม่รับผิดชอบใดๆ ทั้งสิ้น) และจะดำเนินการถอนบทความออกจากการเผยแพร่ของวารสารทันที

7.ผู้เขียนจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการเอกสารอ้างอิงทั้งในแง่ของรูปแบบและเนื้อหา และไม่ควรนำเอกสารวิชาการที่ไม่ได้อ่านมาอ้างอิง หรือใส่ไว้ในเอกสารอ้างอิง และควรอ้างอิงเอกสารเท่าที่จำเป็นอย่างเหมาะสม ไม่ควรอ้างอิงเอกสารที่มากจนเกินไป รวมทั้งต้องอ้างอิงจากรูปแบบการอ้างอิงของบทความโดยจะต้องมีการอ้างอิงตรงตามรูปแบบที่วารสารกำหนดไว้

8.ผู้เขียนจะต้องปรับปรุงแก้ไขบทความตามผลประเมินจากผู้ประเมินบทความและกองบรรณาธิการ ให้แล้วเสร็จภายในเวลาที่กำหนด หากไม่ปรับปรุงตามที่กำหนดจะต้องเลื่อนการตีพิมพ์เผยแพร่ออกไป หรืออาจถูกปฏิเสธการเผยแพร่บทความ

9. ผู้เขียนควรระบุชื่อแหล่งทุนที่ให้การสนับสนุนในการทำวิจัย (ถ้ามี) และควรระบุผลประโยชน์ทับซ้อน (ถ้ามี)

10.ผู้เขียนจะต้องไม่รายงานข้อมูลที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างข้อมูลเท็จ หรือการปลอมแปลง บิดเบือน รวมไปถึงการตกแต่ง หรือ เลือกแสดงข้อมูลเฉพาะที่สอดคล้องกับข้อสรุป

11. ผู้เขียนไม่ควรอ้างอิงเอกสารที่ถูกถอดถอนออกไปแล้ว เว้นแต่ข้อความที่ต้องการสนับสนุนนั้นเป็นข้อความที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการถอดถอน และจะต้องระบุไว้ใน เอกสารอ้างอิงด้วยว่า เป็นเอกสารที่ได้ถูกถอดถอนออกไปแล้ว

12.ผู้เขียนต้องอ้างอิงผลงานของบุคคลอื่นให้ปรากฏการอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citation) หากมีการนำผลงานเหล่านั้นมาใช้ในผลงานตัวเอง รวมทั้งจัดทำบรรณานุกรมท้ายบทความทุกรายการ

2. จริยธรรมในการตีพิมพ์สำหรับผู้ประเมินบทความ

1.ผู้ประเมินบทความควรมีจรรยาบรรณคือต้องรับประเมินบทความที่ตนเองนั้นมีความถนัด หรือมีคุณวุฒิ หรือมีความเชี่ยวชาญกับเรื่องหรือบทความที่ได้รับการประเมินนั้นๆ ผู้ประเมินบทความควรประเมินบทความในสาขาวิชาที่ตนมีความเชี่ยวชาญ โดยพิจารณาความสำคัญของเนื้อหาในบทความที่มีต่อสาขาวิชานั้นๆ คุณภาพของการวิเคราะห์ และความเข้มข้นของผลงานหรือระบุผลงานวิจัยที่สำคัญๆ และสอดคล้องกับบทความที่กำลังประเมิน แต่ผู้เขียนบทความไม่ได้อ้างถึง เข้าไปในการประเมินบทความด้วย ผู้ประเมินไม่ควรใช้ความคิดเห็นส่วนตัวที่ไม่มีข้อมูลรองรับมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินบทความและควรปฏิเสธในบทความที่ตนเองนั้นไม่ถนัด

2.ผู้ประเมินบทความควรมีจรรยาบรรณคือแนะนำความคิดเห็นทางวิชาการของตนเอง ลงในแบบฟอร์มการประเมินหรือเนื้อหาในบทความด้วยความยุติธรรม ไม่อคติ ตรงไปตรงมา ไม่ลำเอียง รวมทั้งตรงต่อเวลาตามที่วารสารกำหนดในการประเมิน

3.ผู้ประเมินบทความควรมีจรรยาบรรณคือต้องรักษาความลับและไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาให้แก่บุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงระยะเวลาของการประเมินบทความ รวมถึงหลังจากที่พิจารณาประเมินบทความเสร็จแล้ว

4.หลังจากได้รับบทความจากบรรณาธิการวารสาร และผู้ประเมินบทความตระหนักว่า ตนเองอาจมีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้นิพนธ์ที่ทำให้ไม่สามารถให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอย่างอิสระได้ ผู้ประเมินบทความควรแจ้งให้บรรณาธิการวารสารทราบและปฏิเสธการประเมินบทความนั้นๆ

5.ผู้ประเมินบทความควรคำนึงถึงการพิจารณาในหัวข้อ ชื่อเรื่อง หากเป็นบทความวิชาการสามารถพิจารณาให้แก้ไขชื่อเรื่องได้ แต่หากเป็นบทความวิจัย ควรพิจารณาเฉพาะความผิดพลาดด้านตัวสะกด และไม่ควรพิจารณาให้เปลี่ยนชื่อเรื่องบทความวิจัย

6.ผู้ประเมินบทความต้องไม่นำข้อมูลบางส่วนหรือทุกส่วนของบทความไปเป็นผลงานของตนเอง

7.เมื่อผู้ประเมินบทความพบว่า มีส่วนใดของบทความที่มีความเหมือนกัน หรือซ้ำซ้อนกับผลงานชิ้นอื่นๆ ผู้ประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบพร้อมแสดงหลักฐานให้เห็นเป็นประจักษ์

3.จริยธรรมในการตีพิมพ์ของกองบรรณาธิการวารสาร

1.บรรณาธิการจะต้องกำกับติดตามดูแลให้การดำเนินงานของวารสาร เป็นไปตามนโยบายและวัตถุประสงค์ให้ถูกต้องตามจริยธรรม/จรรยาบรรณ

2.บรรณาธิการจะต้องกำกับติดตามดูแล และดำเนินการอย่างเหมาะสมกับผู้นิพนธ์หรือบทความที่ตรวจพบว่ามีการกระทำผิดด้านจริยธรรม/จรรยาบรรณ

3.บรรณาธิการต้องกำกับติดตามดูแลการตีพิมพ์เผยแพร่บทความที่มี conflict of interest เช่น การตีพิมพ์เผยแพร่บทความของตนเอง(บรรณาธิการหรือหัวหน้ากองบรรณาธิการ)อย่างมีนัยสำคัญ หรือ ไม่มีการตรวจสอบคุณภาพบทความก่อนการตีพิมพ์โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับบทความ เป็นต้น

4.บรรณาธิการมีหน้าที่ควบคุมดูแลและพิจารณาคุณภาพของบทความเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร และต้องคัดเลือกบทความมาตีพิมพ์หลังจากผ่านกระบวนการประเมินบทความแล้ว โดยพิจารณาจากความชัดเจน และความสอดคล้องของเนื้อหากับนโยบายของวารสารเป็นสำคัญ และจะต้องมีข้อความรู้ที่สะท้อนมุมมอง แนวคิดเชิงทฤษฎีที่ได้จากประสบการณ์ การสังเคราะห์เอกสาร หรืองานวิจัย มุ่งเน้นการนำเสนอแนวคิดทฤษฎีใหม่รวมถึงแบบจำลองเชิงแนวคิด (Conceptual Model) ที่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันจะนำไปสู่การวิจัยในหัวข้อวิชาการที่สำคัญ

5.บรรณาธิการต้องไม่เปิดเผยข้อมูลของผู้เขียนและผู้ประเมินบทความแก่บุคคลอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงเวลาของการประเมินบทความ ซึ่งวารสารได้กำหนดในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed)

6.บรรณาธิการต้องไม่ตีพิมพ์บทความที่เคยตีพิมพ์ที่อื่นมาแล้ว โดยต้องมีการตรวจสอบการคัดลอกผลงานผู้อื่น (Plagiarism) อย่างจริงจังเพื่อให้แน่ใจว่า บทความที่ตีพิมพ์ในวารสารไม่มีการคัดลอกผลงานของผู้อื่น และหากตรวจพบการคัดลอกผลงานของผู้อื่นเกินตามที่กำหนดไว้ จะต้องหยุดกระบวนการประเมิน และติดต่อผู้เขียนบทความหลักทันทีเพื่อขอคำชี้แจง เพื่อประกอบการ “ตอบรับ” หรือ “ปฏิเสธ” การตีพิมพ์บทความนั้นๆ

7.บรรณาธิการจะต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้เขียน และผู้ประเมิน โดยเด็ดขาด เพื่อรักษาไว้ซึ่งธรรมาภิบาลในการดำเนินงานอย่างเคร่งครัด

8.บรรณาธิการต้องไม่นำข้อมูลบางส่วนหรือทุกส่วนของบทความไปเป็นผลงานของตนเอง

9.บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิจัยที่มีระเบียบวิธีวิจัยที่ถูกต้อง และให้ผลที่น่าเชื่อถือ โดยนำผลของการวิจัยมาเป็นตัวชี้นำว่าสมควรตีพิมพ์เผยแพร่หรือไม่

10.หากบรรณาธิการตรวจพบว่า บทความมีการลอกเลียนบทความอื่นโดยมิชอบ หรือมีการปลอมแปลงข้อมูลซึ่งสมควรถูกถอดถอน แต่ผู้เขียนปฏิเสธที่จะถอนบทความ บรรณาธิการสามารถดำเนินการถอนบทความได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เขียนซึ่งถือเป็นสิทธิและความรับผิดชอบต่อบทความของบรรณาธิการ

11.บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาความสามารถของกองบรรณาธิการ และควรมอบหมายงานให้ตรงกับความสามารถของแต่ละท่าน

12.บรรณาธิการต้องกำกับติดตามดูแลทั้งด้วยตนเองและคณะทำงานในเรื่องจำนวนและคุณภาพการอ้างอิงของวารสารที่ผิดไปจากสภาพความเป็นจริง เช่น มีการกำกับและร้องขอให้มีการอ้างอิงบทความในวารสารทั้งในลักษณะลับหรือเปิดเผย และมีการใช้อ้างอิงที่ไม่ถูกต้องและสอดคล้องกับเนื้อหา

13.บรรณาธิการต้องกำกับติดตามดูแล การเก็บค่า Page charge หรือ processing fee คือ ต้องมีการดำเนินการอย่างโปรงใส เช่น กำหนดให้มีการประกาศกระบวนการเรียกเก็บอย่างชัดเจน หรือ ระบุราคาหรือเงื่อนไขของการเรียกเก็บค่า Page charge ตามที่ระบุได้ประกาศไว้อย่างเคร่งครัด

ติดต่อ

ศูนย์สังคมศาสตร์ศึกษา (Center for Social Science Studies)

เลขที่ 78/1หมู่9 ต.บ่อพลอย อ.บ่อพลอย จ.กาญจนบุรี 71160

โทร.081-8437249

อีเมล : thaicocialscience@gmail.com

เฟสบุ๊ค: ศูนย์สังคมศาสตร์ศึกษา